

25. 25.

اوک مسخرين، کھاڻين، گيتن، مهاورن ۽ ٻهاڪن جو ڪتاب

و ٿاڳي فقير جا ٿوڙڪا ۽ ٿوڙڪ

UNIVERSAL TRUTHS (UPHAEISMS) OF VATAYO

پڇ چريا جي مست ٿا اچي

و ٿاڳو فقير

ٿوڙڪا ۽ ٿوڙڪ

مداوي ۽ سڪياناڪا

و ٿاڳو فقير هڪ زمينداري هفل ۽ وٺل

پنهنجا لقطا ٿوڙڪا ۽ هاسي ڪري رهيو آهي

قيمت هر هڪ پاڳو

ان پاڳن ۾

۲-۵۰ روپيا

ليکڪ

پاڳو ۱

پروفيسر هم 'جائي' جي - ايم - ڪي

نوٽ - هيءُ ڪتاب ڪاپي کان ساڄي (ايترو) اڙهو

جو چريان ڪڙين ۽ مست فقيرن جو - دن آکاڻيون آهن.

مهاڳ

سنڌي ٻوليءَ ۾ حاضر جوابي ۽ ساڳئي وقت مطلب ۽ معنيٰ سان ٻاروڙ چوڻي گهڻي يا مسخران وارو اهڙو سنڌو اصولوڪو (Original) ڪتاب جنهنڪي نتيج يا ثبوت سنڌي ساهتہ سنڌ جي موجود ڪونهي. ان حال کي ڀرڻ لاءِ بندي (مان) هيءُ ڪتاب ڪڍي رهيو آهيان جو اصولوڪي سنڌي ٻوليءَ جي فقير جي زماني واري سرانگي سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ شايع ڪجي ٿو.

هنن ٽوڙڪن جي پڙهڻ سان نوجوان جي آڏو اها ڳالهه به واضع ٿي ويندي ته ”ٻچ چريا جي مسٽ لا آچي“ وارو ٻهاڪو ۽ لوڪ چوڻي ٻوليءَ جي خصلت ۾ مان ٺهيو آهي. ساڳئي وقت هن جا ٽوڙڪا ۽ نصيحتا آهن آکاڻين ۾ ڪهترائي ٻهاڪا ۽ لوڪ چوڻيون به موجود آهن جيئن پڙهندڙ ڪهاڻين جي ڏاڍاڻي به ڏسي سگهو ٿا.

انهن چوڻين مان ثابت آهي ته ٻاروڙ فقير چريو ڪونه هو پر مسٽ ڏرواش هو جيئن مون پنهنجي ڪتاب ”روڙي جا رهڻ“ ۾ ڏيکاريو آهي پر ٻاروڙ بندي جو سڳو سؤت هر ان ڪري مان ثابت ۽ سان چئي سگهان ٿو ته هو مسٽ فقير هو ۽ ٻوليءَ جو سندس ئي چرڻ آهي ته ”ٻچ چريا جي مسٽ لا آچي.“

هر هر جاڻي ’جاڻي‘ جاڻي

وڌائي فقير جا ٿوڌڪا ۽ ٽوڪ

هر جاڻي گدو مل

سڌي هٿن پبلڪيشن، آلهاس ديگر-ه

ڪتاب : وائڻي فقير جا ٺوڙڪا ۽ ٺهڪ
ليکڪ : هر جاني جي - ايم - ڪي
انڊريس : بي ۱۱۱/۱۹ الهاسنگر ۵

O

O

قيمت : ٻنڌا ۲-۵۰ روپو

O

O

سال : ۱۹۷۵-۷۶

O

O

چپائيندڙ : هر جاڻي گدومل ڪڙمل
انڊريس : بلاڪ ۱۹ بي، گهر نمبر ۱۱۱، ايتاچي جوليئرو
ڪاليج ۽ هائر سڪول پوسان الهاسنگر ۵

O

O

چوهندڙ : پيرومل شهر ڪرام ساء تالو
اويس : مهيش پوٽري
انڊريس : ۱۰۰-اي، مين بازار، الهاسنگر ۴

O

O

هر جاڻي ۽ جا ٻيا ڇپيل ڪتاب

آکاڻيون : اٺ، زر ۽ زور، ڳٺ، ڪٽي آگر، ڪادر
ڪهاڻيون : ديش و ديش جون ڪهاڻيون
شعر : ڳال، رڪارڊ ٿيل اواب ڪاست ڪيل شعر
ٺاڻڪ : ميراڻي ٻاچا ۽ اوائلا (ريڊيائي ٻاچا)
اوسالا : چوان ڪهڙا چف مٿن ڪهڙا معاملو

ٽوڙڪن جي ياداشت

- ۱- سائين منهنجو مان وڌيڪن کان به گهٽ آهي
- ۲- خدا سستو پر گدرو مهانگو
- ۳- سائين ڏيئي ٿو پر ڪنگهائي ڪنگهائي
- ۴- ميون سهسايو پر ڏليون نه سهسايو
- ۵- خدا جو پٽ
- ۶- ڪپڙن کي بڪ
- ۷- صحيح نيٺ ڪين ڪيم پر ان موڪليم
- ۸- وڻائي وارو اڳ جهليو آهي
- ۹- چريا ڪريا اسين آهيون پر سچاڻو سچي کي
- ۱۰- سچائيءَ جي نعمت
- ۱۱- پل منهنجو گهر پندگ ٿئي
- ۱۲- نرڳ سڙڳ سڀ هٿ آهي
- ۱۳- سائين سڻي پر سمجهي ڪونه
- ۱۴- سچيءَ دل سان نماز پڙهڻ
- ۱۵- پهتا وڻائي ٿائين به ڪين آيو
- ۱۶- ڏاڍ نه سهسايو پر ٻڌو سهسايو
- ۱۷- الله سائين کي راجڪ آيو نه راجو به ڪسي وليده
- ۱۸- وڻيس نه پٽ وڏي وڻيس نه مالي پچائي
- ۱۹- موشتا سچو جبل نوران
- ۲۰- چڱو جو راجو آهي چڱو
- ۲۱- ادا آءُ مڙو آهيان
- ۲۲- وري مولڪان نه پچجو
- ۲۳- مولسان عشق ڪر يا ڏند ڪڍي ڪل

سمريٻ

پنهجن پيارن اٺن سڌي پيئون ۽ پائون
جهڪي سڌ ۾ رهي مسلمان بڻيا، نيٺ سڌي ٻولي
سڀيتا سسڪرائي جي پوتر بادگيري ۾ جنڊو شجرو
هيٺ ڏجي ٿو.

هرجائي ذات جو شجرو

هرجي مل

وطن مل

هاسانند

يا

مسلمانن جي ظلمن کان

وسهارام (وٽايو ڦٽو)

سڌ ڇڏي هلي ويو

زوريءَ مسلمان ڪيو ويو

|

ڪلياڻ داس

|

ڪمڙ-ٻا-مل

صوبو اوج

لعليچند

گدومل

پاڪستان

سرگواڻي

هندوستان

وڌاڻو فقهه

اي سا دائي عالم ڪه از اي دواوش خلق
دور شب او خواش بداند حالت دوازي
مطلب له هن دنيا (عالم) هر گهترائي اهڙا دانا
خلق کان دواوش سا آهن جن واسطه ڏينهن باطقي
دوازي جي حالت ۾ بد رکيو آهي. سو اڄ اسون
هڪ اهڙي ايشور جي بهاري جو ذڪر ڪرڻ لڳا جنهن
کي عام طرح ”دواو دواوش“ ڪري سڏيو ويندو
هو. اها حقيقت آهي، له هيءُ جنهن لموليءَ رنگ
پلنگ ۾ رهندو هو، تنهن ۾ سڪو هندي ڀالو ڀاڙو
۽ چار دٻير ڪري سمجهندو هو. پر پڳران له هن سان
انهيءَ پورڙائيءَ ۾ اهڙا له ڀال ڪما جهڙا پنهنجن بهارن
پڳين لي ڪندو آهي. شاه صاحب فرمايو آهي:

الا ڏاهي ۾ ليا، ڏاهيون ڏک ڏسن
مون سان مون ڀوان، پورائيءَ ۾ ڀال ڪيا
هيءُ دواوش الهيءَ پاڳاڻي جي لباس ۾ ماڻهن
کي آهي له سياڻپ جا لڳا ٻڌائي ڇڏيندو هو، جو
سڀني کي حيرت وٺي ويندي هئي. سندس نقل بلڪل
مهور آهن. انهن مان ڏسڻ ۾ ايندو له اظهار قول هن
جهڙي ڇو آهي، سر ڪل جهڙو آهي، ليڪن حقيقت

والائي فقير جي جدائي

۾ اهو نصيحت سان پراور آهي. اسوس آهي جو
 اهڙي ليڪ بندي جي ڪار، تاريخي حقيقت سان وٺ
 نه رهي، هٿ هندستان ۾ نه چا پر پاڪستان ۾ پڻ.
 تاريخ پاڻ دهرائيندي آهي. ان قول موجب هيءُ
 ڪو به رايو نه ڪونه آهي جو مسلمانن جي ظلمن کان
 اسين هندو هيڏانهن (هندوستان) لڏي آياسين ۽ باقي
 هندو جو اتي رهيا سي اڳي پوءِ مسلمان ئي ايندا جڏهن
 لڏڪه جو وڏو ڀاءُ صورپراج هره پلي نهر آهي. ساڳيءَ
 طرح سنڌ مان ڪلهوڙن جي ڏينهن ۾ پڻ هندو جي ظلمن
 کان لڏي هلائي هئي ۽ اهو ميرن جي حڪومت ۾
 وري ڪي سنڌي واپس وريا ۽ ديوان گدوئل وغيره
 وزير ٿيا.

اهڙيءَ هڪ لڏ هلاڻ وقت ديوان هرجي مل پڙا پرائي
 ملڪ ڇڏي سنڌ ورقي بڻجي دور ڏينهن ڏانهن هليو
 وار ۽ جتي سندس نالو هريجا يا جاريجا پيو. جنهن
 مان هرجاڻي ذات ٺهي ۽ سندن پٽ وسو اتي سنڌ ۾
 رهجي ويو. اهڙيءَ طرح واليو فقير اصل هندو هو،
 جنهنجو اصل نالو وسو هو ۽ پوءِ مسلمان ٿيڻ تي هندو
 نالو وٺيو رکيو ويو. هيءُ ڪا مذهبي من ڪهڙي ڳالهه نه
 آهي پر سنڌ جي ٻن مسلمان ليکڪن عرساڻيءَ ۽ ٽالپر
 پنهنجي ڪتابن ۾ قبول ڪئي آهي. چون ٿا ته هيءُ
 (وسو) ٽالپور شهر ۾ ڄائو هو. جتان مسلمانن جي

ظلم کان پنهنجي مائٽن سان لڏي اچي نصرپور واپس
جيئن هاڻ اتي رهيل سنڌي رهڙي، سکر، شڪارپور
۽ لاڙڪاڻي مان لڏي اچي ڏکڻاچي ۽ رهيا آهن.
اتي به پنهنجي مسلمانن نه، فقط هيڊن کي ستائين ٿا ۽
سنڌي مسلمانن تي به هيڊن جو زعب آهي. ايتري قدر
جو روڙي ۽ ٻيڊل ۽ بيڪس ۽ سنڌ جي انهن ڪيترين
درگاهن تي هيڊن وائي يعني ڪلام ۽ مڪافن ڳائڻ ۽
وڃائڻ تي بندش پيل آهي.

جڏهن وسيلو عرف وليو وڌو تڏهن سنڌس پيءُ
هنکي امرڪوٽ (جنهن کي سنڌ جا مسلمان زوريءَ
امرڪوٽ سڏيندا آهن) مان مڱايو. ان وقت ئي هن
جو اهڙو لاملو هوندو هو، جو سڀ هنکي ”وسيلو چرايو“
ڪري ڇڏندا هئا.

هڪ دفعي جي ڳالهه آهي ته هيءُ گهمندو گهمندو
امرڪوٽ ۾ وڃي لڪيو. اڙ تي مايون ٻائي پري وهيون
هيون جي هن کي سڃاڻينديون هيون. انهن ۾ هن جي
مڱ به هئي. ٻين مان سنڌس مڱ کي ڇهه نه ٿي وئي
کي ڪيڪارا ڏيون. ڇا ٿو چوي؟ جڏهن هن کيس
ڪيڪارا، لڏهن ڪدم چوڻ لڳو ته: ”چرايا ڪرڻا
آهيون، پر سڃاڻڻن سڀني کي ٿا.“

ان بعد جلد ئي هن جي شادي ٿي ۽ زال وٺي
نصرپور آيو. اڌري وقت ڪاهو ۽ سنڌس پيءُ ڇالاندر

ڪيو. جنهن کانپوءِ هنکي زوريءَ ٻارن سوڌو مسلمان
ڪيو ويو ۽ سندس نالو شيخ ولانو رکيو ويو. پر جيئن
تہ سندس اصل نالو وسير هو، تنهنڪري مسلمان ٿيڻ
بعد بہ سندس نالو ماڻهن کان وري نہ وڌو ۽ ولائي
مان ماڻهو وڌيو ڇوڻا اڳس جو اڄ ڏينهن تائين مشهور
آهي. هن پنهنجي موت سان بہ مذاق (چرچو) ڪيو
آهي جا ڳالھ، اوهان کي ولائي فقير جا ٽوڙڪا ۽ ٽوڪ
ٻاڱو ۲ واري ڪتاب ۾ ٻڌائينداسين. - ۵- و هن وقت
پراس ۾ جهڙي رهيو آهي.

هن جي اوت نندي الهيار کان ٽن ميلن جي
مفاصلي تي غلام شاه ڪوٽ ۾ آهي. بقول سندس
شعر جي ولائي فقير جا سخن ڏاڍا سهڻا هوا جن مان
ڪجهه هيٺ ڏجن ٿا :

سهڻا سخن جن جا موليٰ ۽ الماس
ڏانا ڏٺي ٿو دل ۾ لن پيا ڪن جي پياس
آکا اندر منهنجي، آه اهاڻي آس
وڌائي اڄ اداس، لهي سڄي مذهب مان

هر جاڻي گدو مل

۱- ساڻين، تڏهوڪو مان وڌيرون

ڏن به گوشت آهي

ڳالهه ڪندا آهن ته ڪٿور واھ جو بند پڇي پيو. اتي جي زميندار پنهنجي ڪمدار کي حڪم ڪيو ته ڇيڙ وٺي وڃ ۽ واھ ٻڌائي اچ. ڪمدار ٻيڳر وٺي وڃي ڪم شروع ڪيو. گهارو تمام زبردست پيل هو. پنهنجي بند جي تي نه. پوءِ ته ڪمدار ڳاڙهو ٿي ويو. وائي ماڻهن کي اڙيون چاڙهيائين. ماڻهن به گھڻائي وس ڪئي پر ماڻهيءَ سان وس ٿي نه هليو.

ان بند جي ڀرسان عام گس هو، جتان اوي سوي پيو لنگهندو هو. ڪمدار خيال ڪيو ته هاڻ جهڪو هتان لنگهندو وڃي، پنهنجي به ڦاسائيندو وڃان ته بند ٻڌجي پوي ته ته زميندار وٽ بند بند ٻڌائڻ جي ويس ته ڏاڙهيءَ مان ڦڪو به ڪونه رهندو.

اتفاق سان وائي فقير ۽ ٻيا ٻه گاهون ساڄي (جنهنجو ڪتاب ڀرپاس ۾ ڇپجي رهيو آهي) ۽ وڏيري جو نوڪر بشارت اٿان اچي لانگهاڙو ٿيا. ڪمدار پوريان به جيڪي اڳيان هوا لنگي هڪل ڪئي ته ويٺڙ خبرون ٻڌايو! هن چيو ته اسين رئيس غازي خان موراڻيءَ جا ماڻهو آهيون سندس مينهنن ڪاهڻا ٿيا وڃون پيو ڇيڙ پئي پيو. انهن کي موڪل ڏيئي وائي فقير کي چيائون ته اٿون ڪنهن جو ماڻهو آهيون؟ هن جواب ڏنو ته آءُ خدا جو

بندو آهيان. چيائينس ته تون خدا جو آهين، باقي ٻيا
چورن جا آهن، هل ههڙا هن هلي چيڙ ۾ ڪماء.

وڏائي فقير آسمان ڏي نھاري الله تعاليٰ کي مخاطب
ٿي چيو ته ”انهجو مان نه وڌ ٻرن جهڙو نه ڪونهي!“

۲- خدا سسڙو پر گدرو موانگو

وڏاير فقير نه هو لاطمع. کيس نه هئي ڪاٺ جي چٽيا
نه ڪنهن ايءُ ڳالهه جو خيال. ڪنهن کان به نه پئسو
ڏوڪڙ ڪرڻ جهڙو ٿو هو. اُڻ ڪڏهن ڪو شرڌالو کيس
ٽڪو آڻو ڏيندو هو نه هو خدا جو موڪليل سمجهي
ولندو هو نه ته سندس لاه سدائين آندو هو.

هڪ ڏينهن ڪنهن شرڌالو کيس ٽڪو ڏنو. اُڪو
گدو ۾ ٻڌي جڏيائين. رستي ٿان ويندي بازار ۾ وڏائي
هڪ هٿ گدروڻ جو ٻيڙ ڏنو. جڏهن به بازار ۾ ڪنهن
شيءَ تي دل ٿيندي هئس ته نفس کي چونڊو هو نه
وٺي ٿو ڪاراهاڻ ٻو هو وري وڌيڪ خيال ڪين ڪندو
هو ۽ مستيءَ ۾ هلندو رهندو هو. من جي نمنا لائين ٿي
رهجي ويندي هئي.

اڄ جڏهن ڏٺائين ته ماڻهو گدرا کائي رهيا آهن
لڏهن من چيس، ”اڄ نه گدرو ڪاراه.“ وڏائي خيال
ڪيو ته اڄ من جي اڃا پوري ڪندس. وڏائي لڏهن
ڏٺاڻدار کي چيو، ”اڏا الله سائينءَ جي نالي تي
ڪو سڏو گدرو ڪاراه...“

د ڪاندار پهرين نه وائِي ڏانهن چتائي نهارڻ لڳو
۽ پوءِ چوڻ لڳو، ”ڏس نه فقير جي آڪڙ، هڪ نه
گهري او خدا جي لالي ۽ اهر به ستر گدرو کيس ڪڍي.“
د ڪاندار غصي ۽ ناراضجي سان ڳولهي ٿولهي هڪ
ڪچرو گدرو ٻار مان کنڀو. د ڪاندار خيال ڪيو نه
اهو گدرو نه سڀيان ٿاين رسي راس ٿيندو. فقير کي
ڇوڙ ڪيو ۽ قتل گدرو ڏيان جن وري ڪڏهن گهرڻ
نه اچي. ان بعد هڪ ڪدو ۽ قتل گدرو فقير کي
ڏنائين. وائِي جي من کي اهو گدرو پسند ڪين هو
سو من چيس او وٽ جڏهن اُڪو آهي پوءِ ڇوڙ او
اُڪو ڏيئي سڏو گدرو وٺين.

وائِي کي اها ڳالهه پسند پيئي سو هڪدم اُڪو
ڇوڙي د ڪاندار کي اُڪو ڏيندي چيو، ”اڏا هان
وٽ هيءُ اُڪو، سڏو گدرو ڏج.“

د ڪاندار اُڪو وٺي، فقير کي ڳولهي ٿولهي هڪ
سڏو گدرو ڏنو.

وائِي هڪ هٿ ۾ ڪدو گدرو ۽ ٻئي هٿ ۾ ستر
گدرو کڻي پوسان ۽ دٻان ۾ آيو. ڪڍي گدري وارو
هٿ مٿي ڪري آسمان ڏانهن نهاريندي چوڻ لڳو،
”الله اعاليٰ هيءُ ڏس انهيءَ لالي ئي مليل گدرو ۽
ٻئي طرف ڏس هيءُ اُڪي وارو گدرو. اهڙي اولده
جهان ۾ ڇو ڪٿي ائين جو د ڪاندار انهيءَ ملهه اُڪي
کان به گهٽ سمجهيو آهي.“

۳- سائين ٽيٽو پر ڪنگواڻي ڪنگواڻي

هڪ ڏينهن وٽائي فقير خيال ڪيو ته هي جو ماڻهو چوندا آهن ته ”سائين سڀني کي روزي رسائيندو آهي.“ سو اڄ آءٌ به آزمودو ته ڪرمان ته اها ڳالهه ڪيتري قدر اڀار آهي! اهو خيال ڪري شهر کان ٻاهر نڪري، ڪتور واه جي ڪناري تي اچي، هڪ وٺ تي چڙهي ويهي رهيو. ته ڏينهن گذري ويا پر کيس روڻي نه نصيب ڪو. ٿيس به ڪو ماڻهو به ڏسڻ به ڪين آيس. دل به چوڻ لڳو ته ماڻهن جو اهو اٺڻ وشواس آهي ته الله سائين سڀني کي ٿو روزي رسائي. وٽائي کي هڪ ته ڏاڍي لڳي هئي پر جيئن جو هو آلمست هو سو کيس خاص تڪليف محسوس ڪين ٿي جيتري رواجي ماڻهوءَ کي ٿيڻ گهرجي. وٽائي خيال ڪيو ته خدا کي اڄ ٽئين ڏينهن به ٿو آزمائي ڏسان.

ٽين ڏينهن هڪ امير شڪار تي ان طرف آيو هو. امير شڪار بعد ان وٺ جي هيٺان چالو به اچي منزل هيٺين، سندس ماڻهن اتي راندڻ پڇاڻڻ چالو ڪيو. جڏهن ماني تيار ٿي، تڏهن امير حڪم ڏنو ته بهرمان ٽاهي پٺ جي ڀري، بهرمان گهر پيا ڏسجن، اتي خدا جي نالي ڏيئي اچو.

فقير جڏهن اهو ڏٺو ته ٻڌو تڏهن خيال ڪيائين ته اگر هاڻ به جي ماڻ ڪري ويهندس ته هڪ مرندس.

سو وائي فقير زور سان وٺي ڪنگههائين. ماڻهن ڏٺو ته
 مٿي وڇاڻي ڪو فقير ويٺو آهي. سو هنڪي چيائون،
 ”فقير هيٺ لهي اچ ۽ اچي هيءُ پٽ ڪاغذ وٺارو فقير
 هيٺ لهي آيو ۽ اچي پٽ کڏائين. پٽ کائي مرندي ڏوڪ آيو.
 ماڻهن پڇيس، ”فقير، ته ٿي ٺهين ڪيڏانهن ڪم
 آي وڃي هئين؟“ فقير کين ورائي ڏني ته ”ماڻهو چوندا
 آهن ته خدا زازڪ آهي ۽ سڀني کي روزي رسائيندو
 آهي سو ٺهين جو آزمردو وٺڻ وارو هوس.“
 ماڻهن پڇيس، ”ٻيلا آزمردو ورتل؟“
 وائي فقير کين چيو، ”هاڻ روزي ڏني آ، ليڪن
 ڪنگهائي ڪنگهائي ٿو ڏني.“

۴- مهون سوسايو ڀر....

هڪ دفعي وائي فقير کس وٺيو هئي وڃي ته ساهون
 ماڻهو لاش ڪڍيو هئي آيا هندن کي چيائين ته ڇا ڪڍيو
 آيو؟ جواب ڏنائونس، ته اٽڙو ڪرڻ آئين. ڏهن
 ٿو، ته لاش آهي، ٻيو ڇا آهي؟ وائي فقير چيو، ته
 لاش ته برابر آهي، پر زال آهي يا نه؟ هندن چيو،
 ته زال آهي. وري چيائين ته ڪڍواري هئي يا ٻار ٿيل؟
 هندن چيو ته ڪڍواري هئي. ٽڙاپ چيائين، ته ”مار
 هٽيو! مهون سوسايو، پر ڏهن ته سهسارو.“

۵- خدا جو پٽ

هڪ ڏينهن ولانو فقير پنهنجي گهر پئي ويا، ته
 ڏٺائين ته دروازي جي ڀرسان هڪ چوڪر ويٺو ٿورو
 ڪري. کائڻس پڇيائين ته چوڪرا، ڪنهن جو پٽ
 آهين؟ هو چوڪر ته ڪو سخت چرچائي هو، تنهن
 چرچو ڪري چيس، ته آلاءُ جو. يڪدم ٻانهن ۾ هٿ
 وجهي، وئي هلي مسجد جي دروت ايندو. اتي
 چيائينس، ته ”آها، پراوا گهر هڪڙي نه وڃاء، پٽهي جو
 گهر هي آهي.“

۶- ڪپڙن کي ٻڪ-

ولائي فقير جي ڳوٺ جي ڀرسان هڪ ڳوٺ ۾ شادي
 هئي. دهلن دٻان جون ٽمڙون ۽ پٽن جو-ون اوليون
 لڳيون ايندڙيون هيون. ولانو فقير به پنهنجي غريباني
 پوشاڪ ۾ سڌو چئي ۾ هليو ويو. هيڏانهن هوڏانهن
 گهڙوئي تيار ٻائين، پر ڪنهن وڪي صلاح نه ڪانه ڪيس
 اها جهڪي ڪپڙن گندئين ٺهيل ماڻهو ٻيا اچن، ان
 کي ڪاڙيا ولير عزت سان وهارين ۽ کين ماني ٺڪي
 ڪرائين.

هيءُ واهي واهي ليٽ آيو، هڪ ڪٽيءَ وٽ آيو.
 ان کي پسا ڏيئي مسواڙي ڪڍڙا وٺي، اهي ٻائي
 ڏاڍي لت سان اچي چئي ۾ گهڙيو. ماڻهو ڏوڙي آيا
 ۽ وٺي هلي باعزت وهاريائونس. يڪدم ڏوڙ پناه اچي

ويا ۽ فقير جي اڳيان رکجي ويا.

فقير ڪپڙن ۾ هٿ وجهيو، انهندي چوي، ته ڪاٺو
ڪاٺو! ماڻهن چيس، ته چريو آهين ڇا؟ جواب ڏنائين
ته سڙي غريبيائي ڪپڙن ۾ اچي وائس، ته ڪنهن
ڪڍگهيو به ڪونه. هيٺو جڏهين هي ڪپڙا هالي آيا-و
آهه ان، ٽڏهين سڀڪا خوشامد پيئي ٿي. هيءَ ماني
ڪپڙن کي ملي آهي، ته مولڪي. مولڪي ماني ملي ها،
ته سڙي ئي ملي ها. انهيءَ ڪري هندي پيو چوان
ڪاٺو ڪاٺو!!

۷- صحيح ذمت ڪين ڪيئن ڀرو....

هڪ ڏينهن وائي فقير جي گهر ۾ اُن کڻي ويو.
ماڻس چيس، ته اها اڃ اُن خير ڪو آهي. فقير اڪدم
اٿيو. سڌو مسجد ڏانهن هليو ويو. اتي وڃي منيو لي
چڙهي، بندو ۽ مس قلم کڻي رب پاڪ کي چيائين، ته
جي ڪڏو هجين، ته هڪ صحيح ڏي.

اوچتو مسجد جي در کان فقير کي سڏايو. ڏسي
ته هڪ ماڻهو ڪڏه لي اُن جي ڳوٺ کنڊر ايندو آهي.
فقير کي چيائين، ته هيءَ ٺهڻجي لاءِ آدي اٿم. وائي
کلي چيو، ”ته ٻار صحيح ذمت ڪاڏ ڏئي باقي اُن
موڪليو.“

۸- وائي وارو اڳ جهليو اٿيئي

هڪ اڳ وائي فقير جي ڳوٺ ۾ چوري ٿي. ماڻهو

پير کڻي الهنجي پٺيان ويا. وڙايو فقير ٻوڙي ٻاهر نڪتو
۽ وڃي مقام ۾ اجهي رهيو. ماڻهن پڇيس، ته فقير هٿ
ڇا ٿر ڪرڻ؟ جواب ڏنائين ته چورن جو ٿو اڳ وٺان.
ليٽ ته هٿ تي ايندا. انهيءَ کان اڃ تائين سڏيءَ ۾
چرطي آهي، ته ”وڙائي وارو اڳ جهليو اٿئي.“

۹- چر يا ڪريا اسين آهيون پر....

هڪ ڏينهن وڙايو فقير هڪ هنڌ الهنجي ٻوڙ ۾ وهڻو
وٺيو هو، ته هڪ ماڻهوءَ اچي ڀرسان پيشاب ڪيو.
فقير هن ڏي ٺهاري چيو، ته ”چر يا ڪريا اسين آهيون،
پر هيءَ ته نسوري الڏائي چئي.“

۱۰- سڃاڻيءَ جي نعمت

هڪ سال درياه شاه دادو وڃ ۾ هجي. سانوڻ
جا ڀر مڙا هجن. مٿان اچيو ٿيون ارساڻون پون. ڇهر
منجهان جو پاڻي وسي، سر درياه ۾ ڦاڙ پيو ڦاڙي.
سڄي شهر ۾ ٻوڏ جو خطنو ٿي ويو. ماڻهن کي سر جي
لڳي وئي. سڄو ٺوڙن ڀرڻ ۾ مشغول ٿي ويا.

فقير الهنجون ۾، ٽي رليون ۽ مختصر سامان کڻي
ڪتر شهر کان ٻاهر. ماڻهن جا ڏسي، اجهي اجهي
ڇيائين، ته ”ڪٿي ڪٿي سڃاڻي ڪم اچيو رهي.“

۱۱- ڀل منهنجو گهر پيئڻ ٿئي

هڪ ڏينهن وڙايو فقير هڪ حارائيءَ جي دڪان

وڏان اچي لنگهيو. ڏٺائين ته طرحين طرحين مڙين جا
 ٽُڙا ٻاڙيا رکيا آهن. حلاوائِي ماٺ ڪيو ويٺو آهي. هن
 ڇا ڪيو، جو آڱر ٻڌهي ڪري، حلاوائِي جي اکين
 ۾ هڻي لڳو. حلاوائِي ڇيس، ته فقير اهو ڇا ٿر ڪريان؟
 چيائيندس ته اٺن ڏينهن اوچا؟ فقير چيو، ته ٻيو اٺو
 آهيان ڇا؟ فقير چيس، ته جي سڄو آهيان، ته ٻيو
 هيٽو ماٺ ڏسيو ته ماٺ ڇو ڪيو ويٺو آهيان؟ حلاوائِي
 چيو، ته جي اهي ويٺو کائيندس، ته منهنجو جهڳڙي
 جهڙي ٿي ويندو. وڏائي فقير چيو، ته ”ڇڏو اٺن ماٺ
 ته آءُ ٿر ڪاران. ٻي منهنجو گهر ٿي پيڻگ ٿي وڃي.“

۱۲- ٽُڙ ٻڙ ۽ سڀ هٽي آهي

هڪ ڏينهن وڏاڙ فقير ۽ ماٺس ڪنهن سفر تي آيا.
 رات تي سڄي لهي وڃي رات پئجي وئي. ماٺس هن
 کي چيو، ته اها ڪو ٺاڏو ڪٿان ڪٿي آهي، ته ماٺي
 پچائي وڌان. فقير چيو، ته آما، هٽ رڻ پٽ ۽ ٺاڏو
 ڪٿان آيو؟ ماٺس چيس، ته اٺن وڏي آيا آهيان. وڃي
 دوزخ مان ٺاڏو ڪٿي آهي، وڏائي فقير چيو، ته دوزخ
 ۾ ٺاڏو ٿي ٿي ڪو. ماٺس چيو، ته اها هي جو
 چوندا آهن، ته گهڻا ڪارن کي دوزخ جي آيا ۽ ساڙو
 ويندو، سو ڪيئن؟ فقير چيو، ”منهنجو دوزخ ۽ اهڙو
 سڀ ڪر هٽي آهي اهو. اهي ٺاڏا هر ڪر هٽان ٿي
 ڪڍي وڃي ٿو.“

۱۴۔ سائين سڻي پو سڄي ڪونه

هڪ روز واراو فقير ڪنهن سفر تي اڪتو. هند
جي ڪافي کان الله سائينءَ کي سوال ڪيائين ته اي
اولا، اڃا ته ڪا ساري ڏيار ته ڇڙ هانس. اڳتي هليو
ا. هنڪي هڪ پوليس وارو ڏسڻ ۾ آيو. ان جي گهوڙي
کس تي ويهي اچي هئي. سو انهيءَ لار ۾ هو ته ڪو
ماڻهو اچي ته ڦٽ ڪڍا هانس. انهن جو هنڪي ڏٺو، سو
سڏي چيائينس، ا. هيءُ ڦٽ ڪٿي. هن ٿورو ڪيڄاڻو ته
اڪا ڪرايائينس جهڙوڪ. فقير واپس واپس ڪري
ٿو ڪٿي اچي. ه ائي هليو. تان جو ٿاڻي تي آئي ٿو کي
لاڻائين.

جڏهن جاءِ کان ٻاهر اڪتو، تڏهن کلي خدا پاڪ
کي چيائين، ته سڻي ٿو، پو سڄي ڪونه ٿو.
مون لڙڪي چيو هن، ا. گهوڙو ڏيار، ته آءُ ڇڙ هانس،
يا مون تي گهوڙي کي سوار ڪرا!

۱۴۔ سڄيءَ دل سان نماز پڙهڻ

هڪ روز واراو فقير مسجد ۾ نماز پڙهڻ لڳو. ملا
پيش امام تي نماز پڙهڻ لڳو. فقير ٿوري وقت بعد
وري وري اتي صف مان نڪري وڃي جدا جدا نماز پڙهڻ
بيٺو. نماز بعد ماڻهن چيس ته ٿو جماعت سان نماز چو.
پڙهي؟ فقير چيو ته آءُ ڪجهه سڄي ٻنهي نماز پڙهان؟

آخوند (امام) و هجاری پئی یځي ځوی جا گم لي وایي
هیس یر چم نه. هار پندېجې ارمان، بیو هن مان
کوا وړیو. لېدکري وچې جدا پڑهیم.

۱۵۔ پوٽا و ٽاٽي ٽائين ۽ ڪين آيو

وٽائو فقير هڪ دفعي درياه جي ڪناري ڏٺو
- سو ڪناري تي چڙهي اچي ويٺو. جڏهن اهو جو ڏٺو
ٿيو، تڏهن مهاڻي الله ارهاڙ چئي ٻيڙي چوڙي. وٽائو
فقير ٽپ ٽپي لهي پيو. مهاڻي ڪي چيائين، ته ڪهڙي
لهه ڪار جو ڏٺو ورتو آهي!

انهيءَ لي وينان ماڻهن مان ۽ جڏا ٻيا ۽ لهي ٻيا.
 ٻيڙي آئي هلي. جڏهين سهر ۾ پهتي، لڏهين قدوس
 خدا جي سان اوچتوئي اوچتو ٻيڙي اوندي لي ٻيڙي
 ۽ ٻڏي ويئي. وڏائي فقير نيسين ڪناري آي آيني
 ڏٺو. جڏهين ٻيڙي غرق آي ويئي، لڏهين ڪالڄ جا
 ڌڙ ڪڍي، درياهه ۾ گهري آي هلڻ لڳو. هنن انهن
 شخصن چيس ته فقير، ٻلا اسان کي ۽ واپو هل. هن
 هڪ هڪ هڪڙي جي ڪن ۾ ۽ اهڙي جي ڪن ۾
 وجهي هلاڻ شروع ڪيو. هندي ڇٽائين، ۽ اوهين واپار
 واپار ڇوڏا هلاو. هي واپار واپار ڇوڏا هليا.

جڏهن سو به هئا، تڏهن هن چيو ته اسان
گهڙي کن ماٺ ڪري اڏون ته وٽار واهر ڇا اوچو لدر
هلي؟ واهر نه آيا جو ملو نالو رهندو آهي هليو، هن به

چيو ته اسين جو وڻايو وڻايو ڪندا ٿا هاون، تنهن کان
 الله الله چوند ڪريون؟ بس وڻايو وڻايو چوڻ بند ڪري
 الله الله چوڻ لڳا ته اچي ٻڌڻ لڳا. وائِي فقير ٻڌي
 کي پري هڪڙي هڪڙي ڇمات هڻي ۽ چيائين ته
 ”اوهين پهتا وائين لائين ته آهيو، سو نا الله لائين
 پهتو! اهڙا اڻڌل وارا هجو ها ته مرانگي پورقبي تي
 سوال نه ڪرڻ ها!“

۱۶۔ ڏڏو نه سهسايو پر ٻڏو سهسايو

وڻايو فقير هڪ واه جو ڪنارو وٺي اچي لنگهيو.
 ڪنهن گهيڙ تي زالون ويٺي وهنجيئون وائِي فقير کي
 جو ڏڏائون سو سڀني کڻي ٿي هڻي. فقير نهاري
 چين ته ”ڏڏو نه سهسايو، پر ٻڏو سهسايو.“

۱۷۔ الله ساندين کي رڀڪ آيو....

هڪ ڏينهن وائِي فقير کي ماڻس چيو ته اها، ڪڙڻ
 کڻي ايتري آهي هاڻ ته الله ساندين کي سوال ڪر، ته
 ڪجهه ڏياري. فقير رب پاڪ کي سوال ڪيو. کيس
 ارشاد ٿيو ته اها گهر ۾ جيڪا پير ايتري آهي اها وڃي
 ڏوڙ. هن پير کي ڏٺو ته منجهانئس واپس جو مينهن
 وڃي پيو، هن چا ڪيو جو هڪڙو رڀو کڻي اچي ماءُ
 کي ڏنو. ماڻس چيس ته اها، ههترن واپس مان فقط
 هڪڙو رڀو کڻي آيو آهين؟ فقير چيو ته ”مات ڪر،
 الله ساندين کي رڀڪ آيو، اهو به ڪسي وڻندو.“

۱۸- وڻيس ته پت رڌي وڻيس....

هڪ دفعي هڪ ڪچهريءَ ۾ وڻايو فقير ويٺو هو. اُتي هڪ ماڻهو به وڻي پٺن کي نصيحت ڏئي ٿو. ادا ٿيڪهه. سائونءَ جي هٿ ۾ آهي. ڪوٽ ڪراڻو وارو قادر آهي. هر چيز ان جي حڪم هيٺ آهي وغيره. وڻائي فقير اهو ٻڌي کلي ڏنو. ماڻهن پڇيس ته فقير کين ڇو ٿو؟ چيائين ته ادا اهو سڀ سچ آهي. ٻيون سڀ ڳالهيون الله سائينءَ جي هٿ ۾ آهن، پر ڳالهون اها جي وس ۾ آهن. ماڻهن پڇيس ته ڪهڙيون؟ چيائين ته ”وڻيس ته پت رڌي، وڻيس ماني پچائي.“

۱۹- فرشتا سڄو جبل ٽورين

هڪ ڏينهن ڪنهن ملان وعظ ٻڌي ڪيو ته وقت ڇڏيندو وڏو ثواب جو ڪم آهي. هڪ دفعي وڏو پتر ڪٽي ان سان وقت ڇڏيندي، جو اهو ئي وقت وارا پتر قيامت ڏينهن ملائڪه ٿور ٻندا ۽ انهن جو ثواب ملندو. فقير جڏهن اها ڳالهه ٻڌي ٿڌهن اتي هليو. هاندي هاندي وڃي هڪ جبل تي چڙهيو. اُتي پيشاب ڪري، سڄي جبل تي وقت ڇڏي، چيائين ته ”هان پل ته ملائڪه جبل ٽورين.“

۲۰- چڱو جو رڳو اچي ڇڏيو

هڪ ڏينهن وڻايو فقير ڪنهن ڀر واري ڳوٺ ڏانهن لڳي ويو. وقت اتي سڄي لهي واس ۽ واس ٻڌي واس.

ولائي فقير جا اُڙڪا ۽ اُٺڪا

وقت ڪيڏي به هڪ رپيو هوندو. ان ڪري هڪڙي دل
بورن جو اچي ڏپ پيدا ٿيو. ايت چيائين ته اها
ب واري شيءِ ئي اچلاني ڇڏهان ته جلد ئي چئي
بي. سو چا ڪيائين جو رپيو ڪڍي هڪ ڪرڙ به
پلي ڇڏيائين.

صبح جو ڌرار اچي ان ڪرڙ جي ڀرسان پهتو.
سي به ان به رپيو پيو آهي. هن اهو ڪڍيو. دل به
چيائين ته هن به شايد ڪو خزانو ڀرڻ آهي! اڪدم
ڪٽمڙي ڪهاڙي اچيو ٿو پڇيس. سڄو ويدانهس، ٻو
هن کي ڪجهه به ڏسڻ به ڪونه آيو. ايت ٻارون به
کوئي ڇڏيائين.

فقير ٻئي ڏينهن ان ڳوٺ مان ڪم ڪار لاهي موٽيو.
ڏٺائين ته ڪرڙ جا ٽي ڪم ٿي لڳا پيا آهن. چيائين
”ڇڱو جو رپيو اچي ڇڏيم ته به منهنجا به لاهڻي
ٺڪري وڃن ها.“

۲۱- ادا آءِ مٿو پهو آهيان

هڪڙي ڏينهن وٿيو فقير ڏهران ڪاوڙهي لڪتو.
چيائين ته بس آءُ هاڻ مري ٿو وڃان. پوءِ اٿان ٺڪري
اچي مقام به ويهي رهيو. اوچتر هڪ گاڏي اچي اٿان
لنگهي. اڳيان ڏپ هئي ۽ پنهنجي ڪري ان به ڦاسي پيئي.
گاڏي به واري واهاري گھڙيئي هيل ڪها. پر گاڏي
لڪري نه سگهي. هڏالهن هڏالهن ٺهاريائين ته وٿائي

فقير کي پويان مقام ۾ واپس ٺاڻين. سڏ ڪري ڇيائيندس
 تہ درويش مونکي ڪاڙي ڪڍائڻ ۾ اچي مدد ڪر.
 ولائي فقير چيس تہ ”ادا آءُ ۽ توهو اهو آهيان تہ تہ لهندي
 ڪاڙي سوار ٿي لڪري وڃي ها.“

۲۲- وري مون کان نہ پڇجو

ولائي فقير کي ڪو پڳو ڪهڻو هو. هڪ ٺاڻهن
 ڳوٺان لڪري پرياسي وڃي رهيو. ليٽ پڳو ۽ خراب
 ڪري واپس ڳوٺ موٽيو. وات تي هڪ ماڻهو مليس.
 ٺاڻهن پڇيس تہ فقير، پڳو ڪهڻي وراڻو آهي؟ جواب
 ٺاڻيندس تہ ۴۰ رپئي. اڳتي هليو تہ اهو ماڻهو مليس.
 ان تہ پڇيس تہ فقير پڳو ڪيتري خراب ڪيو آهي؟
 ان کي تہ جواب ٺاڻين تہ ۴۰ رپئي. ايتري ۾ اچي
 ڳوٺ جي وڃي رهيو. خيال ڪيائين تہ ڪهڙو
 ڳوٺ ۾ پڳو ڪاهي ويندس تہ سڀ ماڻهو پڳي واپس
 آڻي. اڳ پڇندا. لهندي ڪري اهڙي ڪا احوال ڪرمان
 جو هڪ ئي دفعي ٻڌائڻ سان سڄي ڳوٺ کي خبر پئجي
 وڃي. سو هڪ رڻ تي چڙهي وئي گهوڙا گهوڙا ڪيائين.
 ماڻهن جو رڙيون رڙيون، سو ٻوڙ ٻوڙ اچي گڏ ٿيا.
 هن کان پڇيائون تہ ”فقير رڙيون ڇو ٿي ڪي؟“ جواب
 ٺاڻين تہ ”هي پڳو فلاڻي ماڻهو کان مون ۴۰ رپئي
 وراڻو آهي. سڀ ٺاڻي ڇڏي وري مون کان تہ پڇجو
 ۽ جيڪو هٿ تہ آيو هجي، لهندي ٺاڻي ڇڏي.“

۲۳- مونسان عشق ڪر يا ڏند....

ولائي فقير هڪ دوست وٽ ويٺو هو. اوهاريون
 لهنداريون ڳالهائون ڪندي عشق جي ڳالهه اچي اڪتي.
 فقير پنهنجي دوست کي چيو ته ادا عشق ڇا آهي؟
 دوست چيس ته فقير عشق دل جي وندر ۽ روح جي
 راحت آهي. جنهنڪري عشق اندر به آهي، اهو انسان ئي
 نه آهي. تنهن ڪري فقير چيو ته اڏهن آءٌ به عشق ڪريان.
 هن چيس ته ضرور. فقير چيو ته ڀلا اهو عشق ڪڏهن
 سان ڪيو آهي ۽ ڪيئن ڪيو آهي؟ دوست چيس
 ته فقير، - مرد جو عشق هميشه زال سان ٿيندو آهي.
 ان کي ڦاساڻڻ جا ڪيئن طريقا آهن. بهران بهران ان
 کي سنهو پٿر کڻي هڻيو آهي. پوءِ جهڪو ٺهيو هڪ
 اختيار ڪندي آهي، تنهن موجب هليو آهي. خير
 اهي خبرون ڪري پئي هڪ ٻئي کان موڪلائي ويا
 هليا. پئي ڏينهن فقير کيس وٺيو پئي آيو، ته ڏانهن
 نه هڪ ماڻهي هائيءَ جا دلا مٽي ٿي ڪڍيو پئي وڃي.
 هن ڇا ڪيو جو هڪ وڏو پٿر کڻي لڪاء ڪرايائينس.
 ماڻهي ويڃاري پٿر لڳل سان ڪري پئي ۽ انهنش ئي
 ويئي. فقير مٿان پيهي هن ڏي لاهاري چيو ته ”مون
 ارڪي پٿر هڻيو، ته مون سان عشق ڪر، - اها ڏند
 ڪندي ڪل.“

ديوان بيدل ۽ ايڪس

ايڪس۔ گدومل ۽ راجاڻي ۱۰ صفحا

وڏو سائنس ايدل ڏوهڙي سکر سڌ جو هفت رانگين
هاعر ۽ جهن سڄل سرمست وانگر ستن اولين سڌي،
سراڻي، هڏي، فارسي، عربي ۽ اردو اولين ۾
اثر خواه لظم ۾ ڪتاب رچما آهن جهڙوڪ: مير راجهر،
ليلا مڃون، سرود لاءِ، وحدت لاءِ، ظهور لاءِ، ڪرسي لاءِ،
پنچ گنج، مشدوي اهرالهر، دلڪشا، رياض الفخر،
د-واند المعوي، ربه العدين، سلاوڪ- الطالبين،
سند الموحدين وغيره.

سندس اوجھد فرزند (امت) ايڪس جهڙي ايدل
سائنس ڪري سڏندا هوا. ان جا ۲ سندس پيءُ ايدل
سائنس وانگر ڪيترائي ڪلام، ڪافيون، غزل، گيت،
ڏوهڙا، سي حرفيون مشهور آهن. انهي پيءُ پٽن جي
رو ۽ پڄاڻي واري آکاڻي آهي جا شري گدومل ڪئي
ڪتاب ۾ لاهي لکي آهي. پهرائين الڳ الڳ ۲ ڪتاب
هوا: ديوان ايدل ۽ ديوان ايڪس ۱۰۰ هينئر انهي
ڪتابن کي رچي اس ڪري هڪ ڪيل آهي ۽ هيءُ
ڪتاب انهي نوادر سٽي جي آهي. اي ڪورس لاءِ
اسلم ليل آهي. هن ڪتاب کي سڌي ۽ اردو آف
ڪنٽرول فار لٽريچر وارن جو اعزاز عطا ٿيل آهي.
ان اردو جو سڳوري جينمل پوسرام، لالچند جڳتاڻي
هوا ۽ ڪيترن امڪن، ساڌو وا-وائ، هري سند
جا سڏها ۽ اخبارن هڏ-جان ۽ هڏ واسي جا ابا ملل آهن.

هن ڪتاب جي باري ۾

لوڪ ساهتير جي ليکڪن هن وقت نائين لوڪ ڪٿائون،
ڪهاڻيون ۽ گيت قلمبند ڪيا آهن. پر لوڪ مسڪريون
لوڪ چوڻيون (ڪهاڻيون ٻاڪال اصطلاح) ڪنهن به
ليکڪ پئي اچڻ ڪرڻ ڏيکارين آهن هوبهو، مڻهن مهاندر
ها روپ رڳا ڏيکارڻ ۾ هر جاڻي گدومل بلڪل ڪامياب
ويو آهي. جڏهن تاء هر جس جو پاڻي آهي.

۱- ايل - ايڇ - ايوائي پرنسيپال

۲- وٽاڻو فقير درويش هو، شاعر هو. جيڪو گهڻي
گهڻي ۾ گيان چرچا ڪندو هو. سندس چرچن ۾ مذاق
سمائل آهي ۽ انهيءَ مذاق ۾ وري سمائل آهي. سڀاڻي
۽ سکيا. مون گدومل هر جاڻي جي ڪتاب جا سمورا
ٽوٽڪا پڙهيا آهن ۽ انهن مان آندو پرايو آهي.

پروفيسر رام پندراڻي

۳- وٽاڻي جي مزاج جي مخصوص ٽيڪنيڪ آهي،

جنهنجي ڪري سندس لفظن ۾ زندگيءَ جي حرڪت ۽
واقعات جي پوري تصوير ڪشي ملي ٿي، جنهن ۾ سندس
طنز جي لوڪش مان هٽيل ٿيو ڪو، انساني کان خالي
لظار ٿيڻ اچي ۽ ماحول ٿي ڪيل سندس خنده زلعي
پنهنجي بهانه ۾ حقيقت جو عنصر رکندي اچي ٿي.
سندس لفظن ۾ لفظي بازبگري آهي ۽ نه رعایت لفظي.
وٽاڻو پنهنجي ماحول جو انماض، ناقد مصلح ۽ عظيم فنڪار
لظار اچي ٿو ۽ ساڻس گڏ سندس سؤت هن ڪتاب جو
لهڪڪ هر جاڻي ٿو.

TIMES

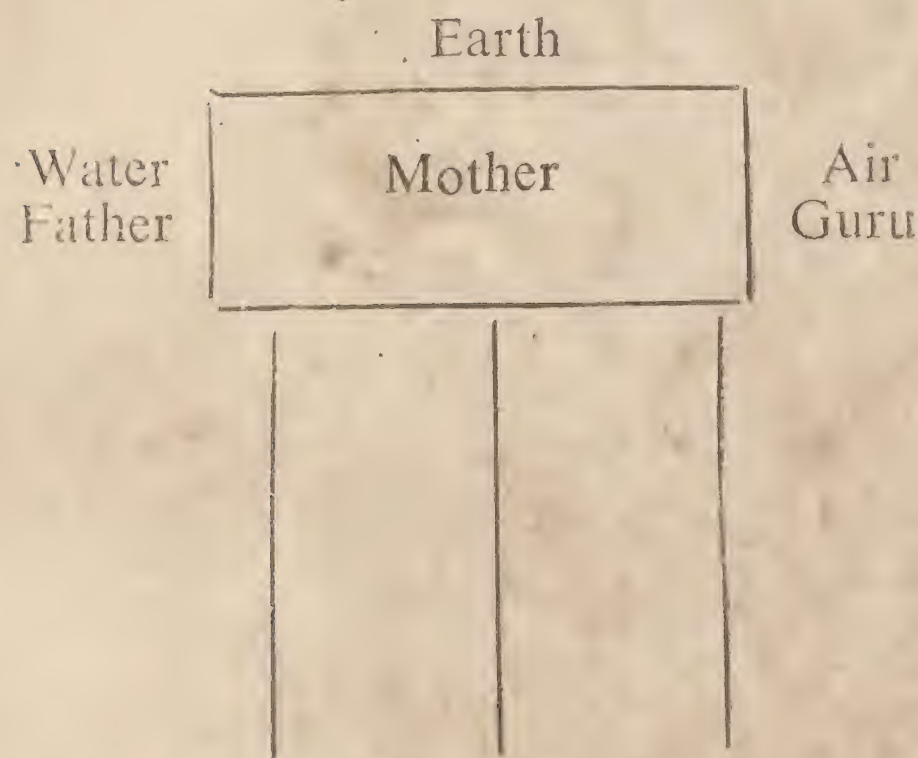
'نائيمس' اخبار

A Story of Rural India

(With account of efforts to improve its lot)

Based on following

3 Principles of Basic Literature

FOOD CLOTHING SHELTER

Hunger, Unemployment, Disease

All rights reserved by the Author

By
G. K. HARJANI

وشيم سوچي

صفحہ	وشيم	امبر
۵	گرام هيٺ پارت جي گھاٽي	۱
	بي علمي دور ڪرڻ لاءِ بنيادي	۲
۸	تعليم جي ضرورت	
۱۱	بک، اور وڌاري ۽ بيماري	۳
۱۳	سولي جڳ جي جهاڪ	۴
۱۴	لو سماج ۾ رمان جو پوتر ڪار	۵
۱۵	سچائي، سادگي ۽ صفائي	۶
۱۶	دارت ۾ تعليمي مسودو	۷
۱۷	اڻڻ تي اثر - ڳوٺ سڌار آندوان	۸
	گرام دان، سهڻي ۽ شرم دان	۹
۱۸	واپا پالوي سڀني جو چئڻون	
	پورٽ ۽ مهلا مبدل - پندڙائي راج	۱۰
۱۸	سھڪاري سماج، جدت اڏائڻ سوسائٽيون	
۱۹	آدشي ڳوٺ جو مثال	۱۱
۲۰	سماجوان سرڪار	۱۲
۲۱	لو سماج ۾ رمان تي گھٽتو	۱۳
۲۴	ڪل چار: اسان ۽ اسانجا ٻه ٻار ڄم ويا	۱۴
	ڳوٺاڻي بھبودي آهي نه سڪيا ٿا	۱۵
۲۶	پر جدي ڪري ٿا ڪارڻ	

”اها نه رندا آهي.“ سشيلو وچمڙي جراب ڏٺو،
 چاڪا نه سمجهيائين ته شايد انسپيڪٽر صاحب
 سندس اڳيان رندا جي نالي وٺڻ ۾ هٽڪي ٿو.
 ”نه، اها ٽون آهين.“ انسپيڪٽر نهايت خوشيءَ
 سان ظاهر ڪيو.

”مان!“ سشيلو عجب ۾ ورندي ڏني.

”ها، ٽون. اسان ڏٺو آهي ته سڀني ماسترن ۾
 ٺهڻجي هڙس جوڙي ڪم نهايت عمدو آهي ۽ ٺهڻجي ٿي
 مدد ڪري هو اهڙو عمدو ڪم ڪري سگهيو آهي.“
 ”ٺهڻجي مدد ڪري! مون ته ڪجهه به ڪونه
 ڪيو آهي. رندا ويڃاري گهر گهر ۾ ويٺي، ميٽنگون
 ڪيائين، ايڪٽر ڏٺائين، زالن کي ٻڌايائون ته ڪن
 ڇا ڇا ڪرڻا گهرجي. مون ته ڪجهه به ڪونه ڪيو.“
 ”ٺو هڻڪي سڀ ڪجهه ڪري ڏيکارو. ڳوٺاڻن
 کي ايمان ٿي ٽڙهن اڀدو آهي جڏهن ڪين سڀ ڪجهه
 ڪري ڏيکارو آهي ته سڀ سڌارا ٿي سگهڻ جهڙا
 آهن. جيڪي اسان هڻڪي سيکارڻ چاهيو ٿي سو ٺو
 ڪين جڏسي ڪري ڏيکارو. ٺهڻجي هڙس جا وڏا ڀاڳ
 ڇڏيا جو ٺو جهڙي زال ملي اٿس. سگهڙ زال ڪنهن
 وري کي ٿي ملي. هڻجو ملهه موئين کان به مهالگر آهي.
 انسپيڪٽر انهن چئي، جيوامنداس کي سهراڻيزر
 جي عهدي جو حڪم هٿ ۾ ڏيئي رهندو رهيو.

مونکي وڌيڪ پسند آهي گدائي به بي سمجهه. اڻوڻگر
کان ٻار اٿارائڻ به سندس هٿ جي ماني کانئ کان
مونکي ڪراهنٽ ئي آهي.

انسانيڪٽر جنهن ڏينهن تاس ڪري وڃي تهن کان
نه پندرهن ڏينهن ڪاٺو وري موني آيو ۽ اچي ڪن
چيائون: ”توهانکي ٻڌائڻ آيو آهيان ته. ايندڙ سال ۾
اسانکي ڇا ڇا ڪرڻو آهي. اسان پنهنجي تاس پوري
ڪئي آهي ۽ پنهنجو سهروائيزو به ڇوڙ ٿي آهي. مون
سمجهيو ته توهين هڪدم ٻڌڻ چاهيندا ته اهو ڪهه آهي.
”ڇو نه! جيوامداس ڪيس آڊب سان جواب ڏنو ۽
عجب کانئ لڳو ته ڇا جي ڪري خاص اسانکي اها ڳالهه
ٻڌائڻو چاهي. شايد هو سمجهيو ته جي منور لعل
کي اهو عهدو ملندو ته اسانکي ارمان ٿيندو. شايد اها
ڪري ئي اسانکي دلداري ڏيڻو آهي.
”توهان کي ياد هوندو ته اسان جي مکيه مراد
آهي ته ڳوٺاڻين زالن ۾ بهتر زندگيءَ لاءِ ڇاهه پيدا ٿئي.“
انسانيڪٽر ڪين چيو:-

”هائو“

”سڀاواڪ اهڙي ڪم ۾ توهان جون زالون ئي
پوري پوري مدد ڏيئي سگهون ٿي. انهيءَ ڪري
اسان ڇاچ ڪري ٿو ته ڪهڙيءَ زال پنهنجي مڙس
جي انهيءَ ڏس ۾ پوري مدد ڪئي آهي.“

”واه جو. آني آني ڪڍڻ سان آئين پنهنجي ٻوليءَ

ٻوليءَ ۾ جيڪي ۽ سٺيون روزانيون ۽ ماهوار اخبارون آهن سي گهرائي سگهنداسين.“

اخبارون اچڻ بعد ڳوٺ جا ٻار ڏاڍي چاه سان آکاڻيون ٻڌندا هئا ۽ مورتون ڏسندا هئا. پوءِ واري واري ٿي اهي اخبارون گهر ڪڍي مائٽن کي ٻڌائيندا هئا ۽ ٻڻ تصورون ڏيکاريندا هئا. هاڻي ٻار سمجهڻ لڳا ته پڙهڻ ۽ هڪڙي ونڊڙ آهي ۽ هر وڏي تعداد ۾ اسڪول ۾ داخل ٿيڻ لڳا. آهستي آهستي ڳوٺ جا اڻپڙهيل مرد جيرامداس وٽ ۽ اڻپڙهيل زالون سشيلا وٽ وڃڻ لڳيون ته اسان کي به اڪو سڪارو ٿوري عرصي ۾ سارو ڳوٺ لکڻ پڙهڻ جهڙو ٿي پيو ڇاڪاڻ ته جيرامداس سڀني کي رهر شرط وجهندو هو ته جيڪر اسان وٽان سڪي وڃي سو پئسي کي وڃي سڪاري.

آخر سال جي پڇاڙيءَ ۾ انسهوڪڙ به ٺاهڻ لاءِ آيو ته ڏسان ته ڪهڙا ماستر اضافي جي لائق ٻڌا آهن.

سشيلا مڙس کي چيو: ”مروهر اعل کي ئي عهدو ملندو. رندا کيس ڏاڍي مدد ڪئي آهي. هر روز گهر گهر ۾ وڃي زالن کي هٿيائيندي ۽ لکچر ڏيندي رهي آهي ته زالن کي ڇا ڇا ڪرڻ گهرجي. مان به ترهالڪي ڪار مدد ڏري ته سگهي آهيان.“

”حرڪت ناهي، ان جيڪي ڪرمان پئي سر

سگهان جي پٿري وٺا ٻڌندي. مڙس جي ڪندي هوندي.
 چوڻ لڳي ته، وٺا وانگر مان نڪر ميسنگون ڪري
 ليڪچر ڏيئي ٿي سگهان ۽ نڪر ڪو اسڪول ۾ پاڙهي
 ڪمائي ٿي سگهان. جڏهن مڙس سان اها ڳالهه ڪيائين
 ته هن چيس: ”خبردار، جي اهڙي ڳالهه وري دل
 تي ڪڏهن به آندي آئيئي. پگهار ڪمائي ڏيڻ جي
 عيوض تو موڪلي اڪيچار نهون ۾ مدد ڏيئي رهي
 آهين. ٻار نهائين ٿي، سڪي ماني ڪارائين ٿي ۽ گهر کي
 صفا سنڌو رکين ٿي، نههڪان وڌيڪ ٻيو ڇا گهر چير؟“
 سشيل کي اهو جواب دل سان ڪونه لڳو. سمجهيائين
 ته مولڪي خوش رکڻ لاءِ ٿو رانين چوي.

گرميءَ جي ڏينهن ۾ سشيل ڳوٺاڻن ٻارن کي والد
 ڪرائڻ جي بدران کين آکاڻيون پڙهي ٻڌائيندي هئي.
 جڏهن گهر جا پيٽي ڪتاب پورا ڪري چڪي ته،
 ٻارن هن ئي نون ڪتابن گهرائڻ لاءِ زور آندو. سشيل
 کين سمجهايو ته هي هر هڪ ٻار مهيني ۾ هڪ ٻسرو
 ميڙي ڪنو ڪندو ته گڏ ٿيل پئسن مان ڪي سنجون
 ماهوار اخبارون گهرائي سگهجيون ۽ پوءِ سندن لاءِ آکاڻيون
 ڪندڙون ٿي ڪونه. ٻارن اها ڳالهه مائٽن سان ڪئي،
 جن اچي سشيل کي چيو:

”اسانکي به اخبارون گهرائي ڏي. اسين پيٽي
 مهيني مهيني آڻو آڻو ڪري لاء تيار آهيون. آلي اٺي
 ۾ اسان مردن لاءِ اخبارون ملي سگهندڙون؟“

فيصلو ڪري اها سادي زمين ٺهڙي ٺاهي عام
واندگاه بڻائي ڇڏيو. اهو هندن هاڻي ڳوٺاڻن جو عام
وندرگاه بڻجي پيو ۽ هر وقت به وقت اتي ڪنڌاڻي
ڳوٺاڻي بهروڊيءَ لاءِ ليون ليون رتون رٿيدا هئا.

سشيلا به هاڻي ٻارن کي ليون ٿيون واندون سيڪارو
لڳي ۽ هڪڙي پيري کين سيڪارائين نه ورڪي. انسو
[Tree Festival] ڪيئن ملهائجي. ٻارن وري اها والد
بدهجن مائٽن کي سيڪاري ۽ انهيءَ ڪري ٺهڪانهوءَ
ڳوٺ ۾ جڏهن ڪو وڏو ڏينهن يا شپ موقعو ٿيندو
هو نه ڪو نه ڪو سڌو وٺا ٻوڪيو ويندو هو. ڳوٺ ۾ ڪو
ٻار ڄائو يا ڪا شادي ٿي ته مائٽ انهي بادگيريءَ ۾
زرعي فارم ٽان ڪنهن لاءِ ڪنهن سٺي ميوي جي
چڪي گهرائي ٻوڪيندا هئا. هڪڙي ڏينهن ڳوٺ جي
سڀني ماڻهن گڏجي سشيلا جي بادگيريءَ ۾ به هڪڙو
عمدو وٺا ڪڙو ڪيو. ماڻهن جو ايترو پيار ڏسي سشيلا
دل جو دل ۾ مالڪ جا شڪرانا مڃڻ لڳي.

هيٽرا ڏينهن سشيلا بدهجي گهر ورتا ۽ ٻين ڪن
ڪاربان ۾ ايترو مشغول هئي جو کيس ڪڏهن به رندا
جي بادگيري نه پئي. آڄ اوچتو ئي اوچتو آلائي ڇا
جي ڪري کيس بدهجي بادگيري پئي ۽ سندس دل
پرچي آئي. شايد بادگيري پيس نه گهٽ تعليم جي
ڪري مان بدهجي مڙس جي ايتري مدد ڪري نٿي

ڪرڻا ڪري ڪير جي پيدائش وڌندي، ٿورڙن ٻڪراڻن
 وڪڻ جو ضرور ٿيندو ۽ خرچ به گهٽ ايندو. اها صلاح
 به ڳوٺاڻين کي ڏاڍي وڻي ۽ جلد پئسا ڪٺا ڪري،
 هٿس کي ذريعي فارم تي موڪلي هڪڙو عمدي اسل
 جو هڪڙو گهرايائون. سشيلا زالن کي ماڻي پيدا ڪرڻ
 جو هٿر به سڀڪار پيو ۽ جنهنجي ڪري به ڪيترن گهرون جي
 کڏن تي ماڻي ڪٺي ٿيڻ لڳي. لائين ڏهاڙي منجهند جو
 ڳوٺ جون زالون سشيلا وٽ اينديون هيون ۽ وٽائين
 ڪا نه ڪا ڳالهه ڪري وينديون هيون. شام جو وري
 ڳوٺ جا ماڻهو حيرامداس وٽ ايندا هئا ۽ اچي ساڻس
 ڳالهائين ٻولهيون ڪندا هئا. ٻار جي به گهڻو ڪري
 ماڻهن جي پٺيان ئي لڙڪندا آهن، سي به ماستر جي
 گهر اچڻ لڳا. سشيلا کين مات ميٺ ۾ ويٺو ڏسي ڀرسان
 ميدان ۾ وٺي وڃي رانديون ڪرائيندي هئي. ڳوٺاڻا
 ٻارن کي اچندو ڪڏندو ڏسي ڏاڍو خوش ٿيندا هئا
 ۽ هينڪي به راند ڪرڻ جو شوق ٿيڻ لڳو. ڪڏهن
 ڪڏهن لائين ٿيندو هو جو راند ڪندي ڪو ٻار وڃي
 ڪپڙن يا ڪمڊن جي پوڻ ۾ ڪرندو هو ۽ ٿورو گهڻو
 زخمجي پوندو هو. اهو ڏسي ڳوٺاڻا هڪدم اهي پوڻا
 پٽي ڪڍندا هئا ۽ اهو زمين جو ٽڪر ٺهي لسو ڪري
 ڇڏيندا هئا. آهستي آهستي راند ڪندڙ ٻارن جو
 تعداد وڌندو ويو ۽ انهيءَ سان گڏ راند جو ميدان به
 آهستي آهستي وڌندو ۽ صفا ٿيندو ويو. آخر ڳوٺاڻن

جيڪي ڏينهن راند ٿي هي مرامت پئي هلي -
 ڏينهن سڀيلا ورائدي ۾ واهي رڌيندي هئي - هائي
 ونس کي نه کي زالون ويٺيون ئي هونديون هيون -
 هو ڏسندون هيون نه هوءَ چانورن کي نچوئي ڪانه
 ٿي - جڏهن کائڻ لڳو سبب پڇنديون هيون نه هوءَ
 کين ٻڌائيندي هئي ته چانور نچرائڻ سان کاڌي مان
 طاقت جا جزا ۽ ٻيا ضروري ڌاتو نڪري ٿا - وڃن -
 ڳوناڻيون هنجون لاهي ڳالهائون ٻڌي وڃي پاڻ به نچرا
 ڪري ڏسندون هيون - انهن هر روز ونس وڃي هن
 سان اٺيڪ نمونن جا سوال جواب ڪنديون هيون ۽ هوءَ
 کين سمجهائيندي هئي ته گهڙا گهڙا کاڌا انسان جي
 بدن لاءِ ضروري آهن ۽ کير خاص ڪري ٻارن جي
 لاءِ جو وڌيڪ فائديمند آهي -

کير جي ڳالھ تان ڳوناڻين چيس ته ”اسين غريب
 آهيون - اسان وٽ ايترو پئسو ڪٿي آهي جو وڌيڪ
 کير لاءِ گهڙيون ٻڪريون پالي سگهون؟“
 ”گهڙي کير لاءِ گهڙين ٻڪرين جي ضرورت
 ڪانهي - جي عمدي نسل جون ٻڪريون ڌاريون نه
 کير نه وڌيڪ ملندو ۽ خرچ به گهٽ ٿيندو.“ سڀيلا
 انهن چئي کين سمجهايو ته ڪٿان عمدي نسل جو ٻڪر
 گهرائي سگهجي ٿو ۽ ڪيئن ٻڪرين کي ڦرائي ڳوٺ
 جي ٻڪرين جو نسل ستاري سگهجي ٿو ۽ ڪيئن انهن

دونهين وارا چاڙوڙا لاهيدو ۽ نئين مٽيءَ سان پٽيون
 ليدندو ڏٺو ته عجب کان اڳيون نه هيءَ چو پيئي آڃار
 پاڻڪي ڪوهي. کيس ورجائي چيائون: ”آڃار چو پيئي
 پاڻ سان وڙهين! مهدي ٻن ۾ رهي پٽيون وري دونهين
 سان ڪاريون بات ٿي پونديون.“

”نه نئين ڪونه ٿيبدو. منهنجي راند ٿي ۾ ڏرو ۽
 دونهون ڪونه ٿيبدو.“ هن جواب ڏنو.

اهو ٻڌي ڳوٺاڻيون ڏانهن عجب ۾ نهارڻ اڳيون
 جڳ ٿي کيس ٿڙڪيل ٿي سمجهيائون. وري به کيس
 چيائون ”راند ٿو به ڪڏهن دونهين ٻڌا ٿيو آهي؟ ڇا ان
 جي نصيب ۾ ئي دونهون اڪيل آهي. اسانڪي نه.
 عمر ۾ دونهين ۾ واهي رندڙ به ٻڌهندون اڳيون
 وڃان ٿيون آهن.“

”مونڪي نه نئين ڪڏهن به ڪونه ڪرڻو پيو آهي.
 ۽ چار رپيا خرچي رندڙي ۾ بخارو وجهائڻ سان سارو
 دونهون چٽ مان ٻاهر ڪڍي ٿو وڃي. نئين ساڙهي وئي
 پاڻ کان به مان اهڙو بخارو وجهائڻ ضروري سمجهندي
 آهيان.“

ڳوٺاڻين اهو ٻڌي وري ٻڌهندڙن مڙس کي ماستر
 جي گهر موڪليو ته ڏسي اچن ته ڪيئن ٿو اهڙو بخارو
 ٺهي. الاهيءَ ڪري هن پيري به ماستر کي ٻڌندي
 رندڙي ٺاهڻ ۾ چڱي مدد ملي.

سوال پڇيا هئا ته ڇا فيصلو ڪيو ته اسين به پنهنجن
گهرن ۾ ههڙي نموني جو فرش وجهنداسين.

جيئن فرش سڪي ڏاڍو اڳاٽو جهڙو ٿئي ٿيسين
سهيلا ۽ هڙس پٽي پٽي ڪم ۾ مشغول رهيا. هانس
جون ڪاٺيون گهرائي جاءِ جي اڳئين ۽ پٺئين پاسي
ورائڊا ٻڌائون. جڏهين ورائڊا ٻڌجي رهيا ته پٽي
ڏانهن ورائڊن جي ههڙ واريان ٽوٽين جي وڃهه خوشبو ٿڌاڻو
۽ وڻندڙ وارين جا ڦاٽ هڻيائون ته وريون اُڀري ورائڊن
کي ڀڳي ڇانو ڪن.

اهي ڳالههون ڏسي ڳوٺاڻن هسوس ڪيو ته جيئرامداس
ماسٽر جي گهر ۾ سدائين ڪاٺ ڪا ٿين ڳالهه ٿيندي
ٿي رهي ۽ پنهنجي ڪري هر روز شام جو سندس گهر ايترو
ٻاڻو اڳا.

نيٺ وريون اُڀري ورائڊن ٽائين پنهنيون ۽ سهيلا
جي جاءِ هاڻي ٻن ورائڊن واري، وڻندڙ ۽ نراڪتدار
ٿي. اهو ڏسي ڳوٺ جي زالن جي ننڊ ڦٽي پيٽي ۽
جيئن سندن گهر ۾ ساڳئي نموني جا ورائڊا نه، اڳا
ٿيسين اڪو پاڻ آرام ڪيائون نڪر پنهنجن هڙس کي ٿي
سڪ جي ننڊ ڪرڻ ڏنائون.

جڏهن ڪمرن جي پٽين کي پوڄي ۽ فرش کي
ڏاڍو اڳي رهيا ته سهيلا وڻندڙي مان سهرو سامان ڪڍي
صفحن ۾ رکيو ۽ پوءِ وڻندڙي جي مرامت کي اڳي وٺي.
ڳوٺ جي زالن جڏهين کيس وڻندڙي جا ڪارا ڪارا

مرامت شروع ڪئي. چيڪي مٽي ۽ چيٽو ڪنڊ ڪري
کڻي آئي ۽ جيسين دٻي مڙس اسڪول ۾ ٻارن کي
ٻاڙهيو تيسين پٽين کي لڊي ورتائين. جڏهين مڙس
ٻاڙهي موٽو تڏهن ڪائس ڊرامن جا تختا لهرائي ٻاهر
ڪڍايائين. مڙس وري تختا گڏي وڌي ڪيلن جي
اڀر تي فٽ ڪري رکيا. شئيءَ به رکي سگهجي.

مڱل ڏينهن صبح جو سٺيلا پندجو سهورو سامان
ڪڍي راندي ۾ رکيو ۽ پوءِ سارو ڏينهن پاڻي ڀولي
وئي پندجن ڪمرن ۾ هاريندي. ڳوٺ جي زالن
کيس هيٿرو پاڻي ڀرينديون سي ڪائس انجو سبب پڇيرو.
هن کين چيو ته مان پندجي جاءِ جي فرش تي ڏامو جو
اوڙهڻ واري آهيان. لائين ڪرڻ ڪري روز روز
چيٽي جي لڳي ڏهاڙ کان چٽي ٻولندس. اهو ٻڌي
زالن کي به حرص ٿيو. هنن به پندجن مڙس کي سدس
گهر موڪليو ته ڏسي اچن ته اهو پندجي ڪري چيٽي
جي ٻولي جو ضرور نه ٿو ٿئي سو ڪيئن ٿو ٺهي.

جڏهن جيرامداس اسڪول مان موٽي گهر جو فرش
نڀڻ لڳو ته سدس گهر ڳوٺ جا ڪيترائي ماڻهو اچي ڪٺا
ٿيا ۽ کيس فرش ٺاهيندو ڏسي کيس مدد ڪرڻ به
سائس ڳالهائون ڪرڻ لڳا. سڄي لڳي تائين فرش ٺهجي
رهيو ۽ ڳوٺاڻن جن ڏامو جي اوني جي ٻاري ۾ ڪئين

۱. ٻڌهندڙين جو ڪرڻ کي لاسڪول ۾ موڪليددا، جيئن
 سندن ٽيٽون ۾ تعليم پرائي مون والگر ڪمائي سگهن
 سشيللا آلهيءَ جو رندا کي ڪوبه جواب ڪونه ڏنو
 مگر دل ۾ ويچارڻ لڳي ته ڇو نه مان ۾ جيڪر مڙس
 کي انهيءَ عهدي وٺي ڏيان ۾ مددگار ٿيان، پر وري
 ڇو نه لڳي ته مان پڙهي ته اٽڪل ٿورو آهيان ۽ گهرو
 حاج ڪانسواءِ ٻيو ڪجهه ۾ ڪري ڪونه ڄاڻان!

آڻ ٿور ٽيڏهن سشيللا ۽ سندس ٻئي جيرا مڊاس ٻڌهندڙي
 ڳوٺ ۾ پهتا. سندن رهڻ لاءِ جيڪا جاءِ ملي وئي
 هئي سا ڏسي هو ڏاڍا دلگير ٿيا. جاءِ ۾ فقط ٻه ڪهرا
 هئا. دالان انهيءَ ڪونه هو. چٽ ۽ پٽيون جيترو لڳ
 ڏاڍيون اينيون هيون ته ۾ ڪٿي ڪٿي ڇاڏريا هئي
 ڪرييا. دربان کي ڪوڪن جا تختا هڻي بند رکيو ويو هو.
 ڪمرن ۾ ٻن دروازن ڪانسواءِ ٻيو ڪٿان به هوا ۽ روشنيءَ
 جو گذر ڪونه هو. رڌڻي ۾ سالن کان درنهين جا نه.
 چڙهيا پيا هئا. جاءِ جو فرش هيٺ مٽي ۽ اُٺسڌو هو.
 جاءِ ڳوٺ جي پڇڙيءَ ئي هئي، تنهن جي اڳيان سلاميءَ
 ئي وڏو اڀوان هو. اهر اڀرڻ وڃيڻ تي نديءَ جي
 ڪناري ٽائين پهتو. اڀوان ۾ آڱ، ڪپڙ ۽ ڪنڊن جا ٻوٽا
 ۽ پراڻين سرن ۽ پگڙن جا ٽڪرا جام پيا هئا. ڪٿي
 ڪٿي پينل پاڻيءَ جا دٻا ۽ نظر ئي آيا.

سرم ٽيڏهن صبح جو ئي سشيللا ٻڌهندڙي جاءِ جي

گم ۾ شرابڪ ئي پيدائون. وڏي اشاري طور ترهان کي
 ٻڌائڻ لڳو چاهيان ته هن سال ڀر ئي آسان ڪي لڪون
 مان هڪ سهر وائيزر مقرر ڪرڻو آهي ۽ جنهنجو بگهار
 ماستر جي بگهار کان گهڻو وڌيڪ ٿيندو. ماسترن مان ئي
 سهر وائيزر چونڊڻ جو فيصلو ڪيو آهي. جنهن به ماستر
 جو گم سڀني ماسترن جي گم کان عمدو هوندو
 پنهنجي ئي اها جڳهه ملندي. آسان ڪي زال ۾ به سجاڳي
 آڻي آهي. آئين اميد ٿا رکن ٿا. نوهين جيڪي
 ماسترن جون زالون آهن، سي انهيءَ ڏس ۾ پنهنجي
 پنهنجي مڙس کي مدد ڏيندائون. گهڙي لهر ٿي ۾
 ترهان کي اها مدد ڏيڻ گهرجي سو ترهان کي آئين
 ٻڌائينداسون. توهان کي انهيءَ جو رستو پنهنجو پاڻ
 ڳولي ڪڍڻو آهي.”

— ڇا ٿي آئين ڇڏي هليو ويو. ماستر به ٻار اچا وڃي
 هاڻا لڳ. وڌا به پنهنجو اهلو مڙس کي هڪ ڀر ڏيندي
 سشيلا کي چيو:

”پنهنجي مڙس کي ئي اها سهر وائيزر جي جاء
 ملندي. مان توکي اهو ڪري ڏيکاريندس. هر روز
 رات جو ميٽنگون ڪري ڳوٺ سڌار ٿي ليڪچر
 ڏيندس ۽ ڏينهن جو ڳوٺاڻن جي گهرن ۾ وڃي ڳوٺاڻين
 جهونيون پراڻيون ريتيون رسمن ڇڏائيندس. جڏهن
 ڳوٺاڻا ڏسندا ته مولڪي ڪيترن نه بگهار لڳي ته هر

سوال اچيا هئا تن به فيصلو ڪيو ته اسين به پنهنجن
گهرن ۾ ههڙي نموني جو فرش وجهنداسين.

جيئن فرش سڪي ڏاهر اڳاڻا جهڙو ٺهي ٿيسين
سهيلا ۽ مڙس ٻئي ٻئي ڪم ۾ مشغول رهيا. انهن
جون ڪاٺيون گهرائي جاءِ جي اڳئين ۽ پٺئين پاسي
ورائڻا ٻڌائون. جڏهن ورائڻا ٻڌجي رهيا ته ٻئي
ڏينهن ورائڻن جي مهڙ وارن ٽوٽين جي ويجهو خوشبو ٺدار
۽ وڻندڙ وارين جا ڦاٽ هڻيائون ته وارين اڀري ورائڻن
کي ڏيکي ڇانو ڪن.

اهي ڳالهون ڏسي ڳوٺاڻن هسوس ڪيو ته جيئرامداس
ماسٽر جي گهر ۾ سدائين ڪاٺ ڪا ٺهين ڳالهه ٿيندي
ٿي رهي ۽ تنهنڪري هر روز شام جو سدس گهر ٿيڻو
هاڻو لڳا.

نيٺ وارين اڀري ورائڻن تائين پهتيون ۽ سهيلا
جي جاءِ هاڻي ٻن ورائڻن واري، وڻندڙ ۽ نراڪتدار
ٿي. اهو ڏسي ڳوٺ جي زالن جي ٺٺي ٺٺي ٻيٽي ۽
جيئن سندن گهر ۾ ساڳئي نموني جا ورائڻا نه لڳا
ٿيسين اڪو هاڻو آرام ڪيائون ٺڪر پنهنجن مڙس کي ٿي
سڪ جي ٺٺي ڪرڻ ڏنائون.

جڏهن ڪمرن جي پٽين کي پوڇي ۽ فرش کي
ڏاهر لڳي رهيا ته سهيلا ٺٺي مان سمورو سامان کڻي
صفحن ۾ رکيو ۽ پوءِ ٺٺي جي مرمت کي لڳي وئي.
ڳوٺ جي زالن جڏهن کيس ٺٺي جا ڪارا ڪارا

مرامت شروع ڪئي. چيڪي مٽي ۽ چيٽو گندو ڪري
 ڪٽي آڻي ۽ جيسين دٻي مڙس اسڪول ۾ ٻارن کي
 پاڙهيو تيسين پتين کي لڊي ورتائين. جڏهين مڙس
 پاڙهي موٽيو تڏهن ڪائس دربان جا تختا لهرائي ٻاهر
 ڪڍايائين. مڙس وري تختا گڏي وڏي گيلن جي
 اوت تي فت ڪري رکيا ته شيءِ نه رهي سگهجي.

مدگل ڏينهن صبح جو سٺيلا پنهنجو سمورو سامان
 ڪڍي راندي ۾ رکيو ۽ پوءِ سارو ڏينهن پاڻي ڀري
 ويٺي پنهنجن ڪمرن ۾ هاريندي. ڳوٺ جي زالن
 کيس هيٿرو پاڻي ڀرينديون ڏسي ڪائس انجو سبب پڇيو.
 هن کين چيو ته مان پنهنجي جاءِ جي فرش تي ڏاهر جو
 اوڙ هڻاي واري آهيان. انهن ڪرڻ ڪري روز روز
 چيٽي جي لڳي ڏاڍا کان چٽي ٻولنديس. اهو ٻڌي
 زالن کي اءِ حرص ٿيو. هنن به پنهنجن مڙسن کي سندس
 گهر موڪليو ته ڏسي اچن ته اهو جڏهين ڪري چيٽي
 جي ٻوٽي جو ضرور نه ٿو ٿئي سو ڪيئن ٿو ٺهي.

جڏهن جيراوڊاس اسڪول مان موٽي گهر جو فرش
 ٺيڪ ٺيڪ ٿي سندس گهر ڳوٺ جا ڪيترائي ماڻهو اچي ڪٺا
 ٿيا ۽ کيس فرش ٺاهينديون ڏسي کيس مدد ڪرڻ ۽
 ساڻس ڳالهائڻ ڪرڻ لڳا. سڄي لڳي تائين فرش ٺهجي
 رهيو ۽ ڳوٺاڻن جن ڏاهر جي اوت جي ڀاري ۾ ڪئين

۱۰ پنهنجي ڇوڪرين کي اسڪول ۾ موڪلڻ، جيئن
 سندن ٽيٽون ۾ تعليم پرائي هنن والگر ڪمائي سگهن
 سشيلآ آلهيءَ جو رندا کي ڪو به جواب ڪو نه ڏنو
 مگر دل ۾ ويچارو اڳي نه ڇو نه مان به جيڪر مڙس
 کي انهيءَ عهدي وٺي ڏيان ۾ مددگار ٿيان، پر وري
 ڇوڻ اڳي نه مان پڙهي نه بلڪل ڏورو آهيان ۽ گهرو
 حاج ڪانسواءِ ٻيو ڪجهه به ڪري ڪونه ڄاڻان!

آر ٿورو ٽيڏهن سشيلآ ۽ سندس پتي جي رآمداس پنهنجي
 ڳوٺ ۾ پهتا. سندن رهڻ لاءِ ڇيڪا جاءِ وٺي وئي
 هئي سا ٽي سي هو ڏاڍا ڊاڳير ٿيا. جاءِ ۾ فقط ٻه ڪهرا
 هئا. دالان ۾ ڪونه هو. چف ۽ پٽيون جيترو ٿيڪ
 ڏاڍيون اينديون هيون ته به ڪٿي ڪٿي ڇاڀورا ٿئي
 ڪريا. درين کي ڪوڪن جا تختا هڻي بند رکيو وڃي هو.
 ڪهڙن ۾ بن دروازن ڪانسواءِ ٻيو ڪٿان به هوا ۽ روشنيءَ
 جو گذر ڪونه هو. وڌيڪي ۾ سالن کان درنهن جا نه
 چڙهيا پيا هئا. جاءِ جو فرش هيٺ هئي ۽ اُٺا سڌو هو.
 جاءِ ڳوٺ جي پڇڙيءَ ئي هئي، ندين جي اڳيان سلاميءَ
 ئي وڏو اڙان هو. اهر اڙان وڃي ٿي نديءَ جي
 ڪناري ٽائين پهتو. اڙان ۾ آڱو، ڪپڙ ۽ ڪنڊن جا ٻوٽا
 ۽ پراڻين سرن ۽ پڳل ڏن جا ٺڪرا جام پيا هئا. ڪٿي
 ڪٿي پينل پاڻيءَ جا ڍڳا به نظر ٿي آيا.

سومر ٽيڏهن صبح جو ٿي سشيلآ پنهنجي جاءِ جي

گم ۾ شرڪ ٿيندڙون. وڌيڪ اشاري طور ٽوهان کي
 ٻڌائڻ ٿو ڇاڪاڻ ته هن سال ڀرئي آسان کي اسڪولن
 مٿان هڪ سهر وائيز مقرر ڪرڻو آهي ۽ جنهنجو ڀڳهار
 ماستر جي ڀڳهار کان گهڻو وڌيڪ ٿيندو. ماسترن مان ئي
 سهر وائيز چونڊڻ جو فيصلو ڪيو آهي. جنهن ۾ ماستر
 جو گم سڀني ماسترن جي گم کان عمدو هوندو
 پنهنجي ئي اها جڳهه ملندي. آسان کي زالن ۾ به سجاڳي
 آڻڻي آهي. اسين اميد ٿا رڪون ٿا، ٽوهين جيڪي
 ماسترن جون زالون آهن، سي انهيءَ ڏس ۾ پنهنجي
 پنهنجي مڙس کي مدد ڏيندڙون. گهڙي لهر تي ۾
 ٽوهان کي اها مدد ڏيڻ گهرجي سو ٽوهان کي اسين
 ٻڌائينداسون. ٽوهان کي انهيءَ جو رستو پنهنجو پاڻ
 ڳولي ڪڍڻو آهي.”

سڀاڻي انهن چئي هليو ويو. ماستر ۱ ٻار اچا وٺي
 هلاڻ لڳا. وٺا ۾ پنهنجو ٽلهو مڙس کي هٿ ۾ ڏيندي
 - شيلڊا کي چيو:

”پنهنجي مڙس کي ئي اها سهر وائيز جي جاء
 ملندي. مان توکي اهو ڪري ڏيکاريندس. هر روز
 رات جو ميٽنگون ڪري ڳوٺ سڌار ٿي ليڪچر
 ڏيندس ۽ ڏينهن جو ڳوٺاڻن جي گهرن ۾ وڃي ڳوٺاڻين
 جهونڊيون پراڻيون ريتيون رسمن ڏيکاريندس. جڏهن
 ڳوٺاڻا ڏسندا ته مولڪي ڪپٽو نه ڀڳهار ٿو ملي نه هو

”مونکي هتان ڏهن ميلن جي ماضي تي ڳوٺ ۾
 ماستريءَ لاءِ حڪم مليو آهي. اهو ڳوٺ وڏو آهي ۽
 الاهيءَ ۾ مذهبي زال کي — ماستري ملي آهي.
 سچ پاڇ نه آها جڳهه، مون گهري وڙلي آهي.“
 اهو ٻڌي رندا ۽ سشيلا ٻئي ڏاڍو سرهڻيون ٿيون
 ۽ سشيلا چيو:

”شڪرانا جو پاڻ ٻئي ڀر وارن ڳوٺن ۾ ٿيون وڃون.
 هاڻي ته جلد جلد هڪ ٻئي وٽ اچي وڃي سگهندا ٿا سڀين
 ۽ اڳيلائي به ڪانه ٿيندي.“

سشيلا ڳالهائي آيا بس ئي ڪيو ته ڪهري ۾ سالي
 ئي وٺي. ڏٺائين ته سڀاڻي ٿيندو آهي ۽ زال — سان
 ڳالهائڻ ٿو چاهي. هو ٻاڪٽر هو ۽ ڳوٺ سڌار جي ڪم
 ۾ نهايت گهڻي دلچسپي وٺندو هو. هن به چم روڪ
 جي باري ۾ ”آسان به آسانجاڻ به ٻار“ هلاچل نو سماج
 نرمال لاءِ ڳوٺ ۾ هلاچل چالو ڪئي هئي.
 هن چيو:

”زالون ئي ڳوٺاڻي بهجوديءَ جي ڪجهه آهن.
 جيستائين اسين ڳوٺاڻين زالن ۾ بهتر زندگيءَ لاءِ چاهدا
 پيدا نه ڪنداسين، جيستائين ڪڏهين سوڀارا نه ٿينداسين.
 انهيءَ ڪري ڳوٺاڻي بهجوديءَ جو مدار ماسترون کان
 وڌيڪ زالن تي آهي. جيڪڏهين نوهان پوري طرح
 اعليٰ جو ٻار چار ڪيو ته ڳوٺاڻيون زالون به بهجوديءَ جي

ڪٿي آهي تڻ وڃان سان وٺل آهي. مان نه سمجهي
 نه ٿي سگهان ته هو ڪڏهن ڪيئن ڪندا هوندا؟ ٻن
 ٻگهارن هوندي به ائين زال مڙس ٽنگ ٿا گذارين
 ۽ روز به روز وڃون ٿا قرض ۾ ڳيسبا.

سشيل - قرض ۾ ڳيسبا! ڇو؟ مالڪ اڃا ئي مونکي
 جي ڪمڊجي اڳيان هٿ ڊگهيڙو ٿو ٻڌي نه مان نه آلا جي
 ڇا ٿي وڃان!

رندا - مان نه سمجهي ٿي سگهان ته تون ڪيئن
 ٿي پورب ڪرين. ڪهڙا به مون جهڙا ٿي پائين. فقط
 ڳهه ڳڻا سي ڪونه ٿا رهن. باقي کاڌو خوراڪ به نه آسان
 کان اچو ٿي کائين.

سشيل - ڪهڙن تي منهنجو خرچ خير ڪر آهي.
 مان سدائين سستيون سوئي ساڙهيون ڏي ڪيندي آهيان.
 منهنجي گهر جو ڪم هاڻ مان پاڻ ڪندي آهيان. آسان
 نه رڳو هيٺائين ڪڏهن به قرض نه ڪندو آهي پر ڪجهه
 پئسو پاهي به ڪيو آئون هر ڪنهن مهدي ٻگهار پاڻ
 شرط انجو ٿهون حصر پوسٽ وارن جي بيمڪ ۾ رکي
 اچون ۽ ٿهون حصر دان پاي ڪيون. باقي ٻگهار
 مان گذر ڪندا آهيون. آسان رهن ڪري ڇڏيو
 آهي نه ڪڏهن به قرض نه ڪنداسين.

ايتري ۾ رندا جو مڙس مزوهر لعل در ڪري گهري
 ۾ گهڙو ۽ سشيل کي چيائين:

ڏان واري گهري ۾ پاسيرو به زالون پنهنجا ننڍاڪڙا
ٻار هڻجن ۾ جهليو وائينون هيون . منجهانئن هڪڙي
ڳڻتيءَ ۽ مونجهاري ۾ ئي ڏني . هن چيو:

”مالڪ گري آسان ڪي اهڙي ڳوٺ لاءِ حڪم
ملي، جتي منهنجي لاءِ اڻ-ڪڙل ۾ گم هجي. جي
موانڪي گم نه مليو ته آسانجو پوراڻو آلائي ڪرڻ ئي بندو
موانڪي نه رهيءَ جي ڏاڍي ڳڻتي آهي. مان پنهنجي
هٿس جي مددگار ٺيڻ ۽ هيان ئي. گهر ۾ اڌ جي وهڻ
نه موانڪي وڻيئي ڪونه.“

سشيل جواب ڏنو:

”چا وارا آسان ڪي ايترو نه پگهار ڏين، جنهن مان
آسانجو گذران ٿي سگهي.“

وڌا - اهو هر ڪنهن جي گذران جي لهوني تي مدار
ٿو رکي. خير، پر مان ڏاڍو چاهيندي آهيان ته سدائين
هٿس جي ٻالهن ٻيلي هجان. جي زالون هٿس تي
اوجو ئي وائينون هنن ڪي ڏهن ۽ کين ڏري به مدد
نه ڪن سي ته موانڪي ڏنيون ڪين وٺن.

سشيل - تون پاڻ واري آهين، جو هٿس کي مدد
ڏيئي سگهين ٿي. مان نه رڳو گهرو ورثو گري ئي
سگهان ۽ پنهنجي گهر کي اهڙيءَ طرح رکڻ چاهيندي
آهيان جنهن منهنجو هٿس ڏسي سرهر ٿئي.
وڌا - جن هٿس اڻهڙهيل ۽ دگران سان شادي

ٺه پيرو واري دفع ٺهي. ان ڏس ۾ هر هڪ ضلعي ۾
 ڊسٽرڪٽ ايمپلائمينٽ ايڪسچينج آفيسرن کوليون
 آهن جي ڳوٺ سڌار ڪاميٽين ۽ پيڙهڻي وڃ ڪاروبار
 معرفت ڪري رهيون آهن. اهڙي هڪ (Employment
 Exchange) آفيس جو مان گهڻو وقت اڳ پبلستي آفيسر
 هوس ۽ ڳوٺ ڳوٺ ۾ وڃي اٿان جون گهر جون هڪ
 ڪرڻيون پونديون هيون. هڪ دفعي ڊپٽي سڌار سڀا
 وارن کي ڳوٺ لاءِ ڪي نوان ماسٽر چونڊ ٿا هئا. انهن
 اسانجي آفيس کي اطلاع ڏنو، اسان ڪجهه لائق
 ماسٽرن کي سڀا وارن ڏانهن (Introduction) ڪارڊ
 ڪڍي ڏنا ۽ مان ساڻن گڏجي ويو. اتي جيڪي
 رهيو واپارو سو مون هڪ ننڍي ٺاڻڪ جي روپ ۾
 انهيءَ سڄي گفتگو، هڪ چٽ ۽ ڳالهائڻ پوئيان
 جي طرز تي پيش ٿو ڪريان.

نو سماج ۾ مان ٿي ٺاڻڪي گفتگو

اسان سڀيئي اچي ڊپٽي سڌار سڀا جي دفتر ۾
 حاضر ٿياسين سڀاڻي ۽ سان انٽرويو لاءِ. جيئن ته ٻئي
 ڏينهن ئي سڀيئي ماسٽرن کي لوڪريءَ تي چڙهڻو هو.
 انهيءَ ڪري اڳواڻ پڊهڻا ٻار ٻچا ۽ سامان سڙو پٺ
 سان کڻي آيا هئا. سندن زالون پاسي واري ڪمري ۾
 ويٺيون هيون. سڀاڻيءَ کي زالن سان به چار اکر
 الھائڻا هئا.

گهڻو ٿي رهندو سڀ لڳل آهن. انڪانسواءِ گهڻائي
ڳوٺ لائينس ڪلب ۽ ٻين گهڻن سماجڪ سسٽمن
ڳوٺن کي آدوشي ڳوٺ بدائو جي جوابداري ڪندي
آهي ۽ هنن گهڻائي ڳوٺ [Adopt] ڳوٺ ۾ ورتا
آهن. انهن ۾ بيماري دور ڪرڻ لاءِ ڊاڪٽري علاج
جا مرڪز کوليا ويا آهن ۽ صفائي رکڻ ۽ روزگار جا
وسيلو ميسر ڪرڻ جي ڪوشش پڻ ڇالو آهي.

سماجواد سرڪار

مطلب ته پاران سماجواد جي راهه تي هلي رهيو آهي
۽ انهن اصولن جي پيروي پيو ڪري. موجوده انڊرا
گاندھي سرڪار گذريل ڪجهه وقت کان ڪي اھڙا
قدم کنيا آهن، جن مان پاڻ ثابت آهي ته سرڪار
سماجواڊي اصولن ۽ پاليسي کي ديش جي ترقي ۽
گهٽ ڪار، جو واحد رستو سمجهي ٿي. انهن کي
قومي ملڪيت بدائو ۽ غريب هاري لاري ۽ انڊين
هنرن کي همٿائڻ لاءِ قرض ڏيڻ جو مطالب آهي آراڻ
حالت مٿان چند سرهانيدارن جي قبضي کي ڏاڍو ڪرڻ.

زمين سڌار ۽ ملڪيت [Property] جي باري ۾
پڻ ڪيترا قاعدا قانون بطبي رهيا آهن. ان ڪري
سرڪار ۾ ڪيرون لهڻيون ۽ خاص ڪري ٻڪر ۽ ٻيو روزگاري
ملڪ مان ٿري ڪيڏا ۾ ڪا به ڪوتاهي يا ڪمي ڪانه
ڏيکاري آهي. سرڪار هر ممڪن ڪوشش ڪري ٿي

۱۰-۱۱ ڳوٺ گڏي هڪ گهيوڻي ۾ ڀرلوهي پٽ
 بلاڪ ڪڙو ڪيل آهي ۽ هڪ بلاڪ ۾ ڀرلوهي پٽ آندس
 [B. D. O.] مقرر ٿيل آهي جنهنجو ڪم آهي زرع
 وڪاس لاءِ اچائي، ٽرانڪٽرس ۽ ٻيا اوزار ۽ گلون،
 واهڻ ۽ وسيلو ميسر ڪرڻ. انڪالسواءِ بهار ۽ اوڙيسا راجهه
 ۾ زلزلي ۽ ٻوڏن لاءِ بچاءُ بند ڪڙا ڪيا ويا آهن. ماڻهن
 کي ننڍي پخت پوچا لاءِ ٻڌاڻا ڪيو ويو آهي
 جنهنڪري هر هاڻي پنهنجون گند يون عادتون اڻڌوري
 ۽ لشي بندي ڇڏي ڪجهه رقم بچائي وڪاس ڪارڻ
 ۾ لڳائي رهيا آهن. جنهنڪري ڪيترائي ڏيهه
 آدرشي ڳوٺ ٻڌجي پيا آهن جن ۾ بڪ، ٻيروزگاري
 بيماريءَ جو نالو نشان به ڪونه آهي.

آدرشي ڳوٺ جو مثال

رٿاڻي ضلع جي ڪڏڪاڻي تعلق جي فولدا ڳوٺ
 ڪافي ترقي ڪئي آهي. ڳوٺ ۾ ٽي رهائش عام ڪوهه،
 ٽي پرائمري اسڪول، هڪ هاءِ اسڪول، هڪ پرائمري
 هيلٿ سينٽر ۽ هڪ ليبروري آهي. زرع ڪيترن ۾ ٻڌ
 ڳوٺ جي سارڻ [چالڊرن] جي پيداوار ٿي. سيڪڙو
 وڌي آهي. سٺي ماڻهيءَ جي رسد ۽ رستن جي وڪاس
 ۾ به ڳوٺ وڏي ترقي ڪئي آهي. ڳوٺ مان اڇوتوڻو
 ۽ ٻي عامي دور ڪيون وينديون آهن ۽ شراب، جوتا ۽
 جهيڙن جهيڙن جي پراڻن کان آڇو آهي ۽ شهر ۾ ڇهه

سرڪار ۽ جنڊا جي سهڪار سان ٿي رهيو آهي. ڪيترن راجين زمين سڌار بل [Land Reform Bills] پاس ٿيا آهن ۽ اوڙيسا راج ۾ ٻوڏن اٽڪت پاس ڪري زمين سڌار اٽڪت جي 15-A ۾ درستي ڪئي وئي آهي ۽ برادري پاءُ ۽ سمائتا جي لحاظ کان [Equalitarian Basis] تي ڏهه ايڪڙ زمين جا ڪيٽي ۽ ٻاريءَ لاءِ ڏنا ويا آهن.

خاص ڪري اوڙيسا راج ۾ جتي گهڻي ۾ گهڻو ديهائي آرمان ٿيو آهي اتي جي آبادي ۽ ٻين گهٽ ڏانهن ۾ وڪاس ڪار ۾ جا واهڻ وڌيا آهن ۽ راج ۾ سڀڪجهه پنڊچائي راج ۾ سسٽائن جي سهڪار ۽ مددگهڻن سان بروڪ مڊل، مهلا مڊل، سهارو سماج، جنڊا جڊارڊن سوسائٽي ۽ والٽيري ايجڊسيون اڀريا ٿيون آهن. ان ديهات وڪاس ڪار ۾ راسٽرين ۽ جوانن پنهنجو ٻارو ادا ڪيو آهي ۽ سهڪاري سسٽائن ذريعي نوڪريون جا وجهڻ، ڪيٽي ٻاري سڌار، ڪير، مڪڻ، ملائي ۽ گيهه يعني ٻيٽريءَ ڪم، ماڪيءَ جي پيدائش وڌائڻ، مرغاهه پالڻ ۽ بيضن جي پيدائش وڌائڻ، ٻوڏن ۽ ٻيڙين جو نسل سڌارڻ ۽ ٻيا ڪيترائي ڪم چالو آهن. ديهات ڪوآپريٽو ڪريڊٽ بئنڪون ۽ مارڪيٽنگ سسٽائون جهڙوڪ ٻيٽر ٽيمپل ۽ ٻيا هزار چوٽا جي شيوا ۾ جاري ڪيل آهن.

مهاراشٽر، مان آيا پٽورٽن، سرحدي ٻار ڳڻي مان
 خان عبدال غفار خان [بادشاه خان] ۽ سند وٺو يا پاووي
 ۽ ڪيترا ٻيا هئا جن کانڌيءَ جو راءِ ڪارائتو ڪم شوق
 ۽ شيوا پٽ سان ڪيو. پر سند وٺو يا پاووي مهاڻا جو
 سڄو وارث انهن سڀني جو چئڻن ٿيو جو هن گرام دان
 سمهڻي دان، ڀٽو دان، شرم دان ۽ ٻيون ڪيتريون
 هلاچون هلائي ڪيترن ئي ڪارن جو گرام ارميا ڪيو آهي
 هندوستان جي ۱۸-۱۹ راجين مان سندس رهاڻا هلاچل
 چون هن راجين ۾ چالو آهي جيئن هيٺيان انگ اکرو
 ڏيکارين ٿا.

اوڙيسا راجهه ۾	۱۶۵۶	ڳوٺن جو ارميا ڪيل آهي.
مهاراشٽر راجهه ۾	۲۰۰	" " " "
نامل ٿاڊو راجهه ۾	۱۶۰	" " " "
بهار راجهه ۾	۶۲	" " " "
انڌرا راجهه ۾	۶۳	" " " "
آسام راجهه ۾	۱۲	" " " "
مڌيا پرديش ۾	۱۱	" " " "
اٽو پرديش ۾	۹	" " " "
راجپوتانا ۾	۷	" " " "
اڀر پريشاد ۾	۸	" " " "
ميسور راجهه ۾	۱	" " " "

هاڻي انهن ڳوٺن جي ارميا کان وٺي سڀڪجهه

[Lock out] ٺي وار ۽ هيٽرا نوڪرين مان لڏيا ويا،
 ٺڏهن ملڪ جي اک کلي آهي ته موجوده تعليمي
 سرشتور لکيو، ايسود ۽ افانديمد آهي جهڙڪري
 منجهس ترڪ ٿيو و آڻڻ لازمي آهي جيئن رواجي انسان
 پاڻ تي پاڻ سگي ۽ سادو سڌو بيت قوت ڪري
 سگهي.

وارتا ۾ تعليمي مسودو [Basic Education] مهالما
 تيار ڪيو هو ته هر ڪو همدوستائي ان لهن تي ۾ سگيا
 وٺڻ سان سوانتر ۽ سواندين ٿيندو يعني آبي خان بطور ۽
 چار ٽوڪر ڪمائي سگيو ساه ڪٽي سگهندو. انڪالساوا
 پڙهيان کي هٿ جي پوڙهي ڪرڻ کان مهڻو نه ڪرڻ
 گهرجي. انڪري هڪ دفعي شاگردن کي چئي
 ٿي نائين ته توهان ڪوڏر، ٽغاري، بالٽي ۽ بهاري ڪٽڻ
 لاءِ هر دم تيار رهڻ ڪجهه شرم دان ڪريو. پنهنجي
 اسڪول کي صاف ۽ سترو رکڻ لاءِ پنڳي بطور ۽ اهڙي
 تعليم تي سچ پچ توهان کي آسودو ۽ سگي ڪندي.

اڳواڻن تي اثر

ڪالڙيءَ جي اهڙن ڪارگر واپارن جو سڄي
 همدوستان پر جي ماڻهن تي زار دست اثر ٿيو. ڪالڙيءَ
 ڪم ڪندڙن جي هڪ ٽولي ٺاهي جهڻ ۾ دهليءَ
 وارو ٺاڪر حسين، ارڙيسا جو نائب ڪوشا چوڌري،

ٺان طبڙوئي ڦري ويو. ڪاريگرن کي بيروزگار ٿيڻو
 پيو. ٺهندڪانسواءِ ماڻهن ۾ ان سڃاڻي، سادگي،
 صداقي اهي ئي ڳالهون آهن، پر ڪري اڏامي ويون
 ۽ انسان هٿ جي پوڙهي کان آر ڪرڻ لڳا ۽ ڪو
 شرم دان ڪرڻ لاءِ تيار نه رهيو جنهنڪري بڪر،
 بيروزگاري ۽ بيماري وڌيڪ منجهن گهر ڪندي.

هندوستان ۾ هن مسئلي هڪ نرالو روپ اختيار ڪيو
 آهي. بڪ ۽ بيماري ايتري نه آهن هجي پر بيروزگاري ۽
 جو مرض وچولي درجي جي تعليم ماڻهن جو جان ۾
 ڦهلائي ويو آهي. انهيءَ جو ڪارڻ ڪهڙو؟ انهيءَ جو
 سبب آهي هاڻوڪي ٺڪمي تعليم.

اڄڪلهه جي تعليم وڳو ماڻهن کي ڪلارڪي ۽ جي
 ڏانڊو جو [White Collared Babu] بڻائي ٿي. چون
 ٿا ته اهو تعليمي سرشتو لارڊ مڪاليءَ گهڙيو. جڏهن
 هڪي ايسٽ انڊيا ڪمپنيءَ جي ٻارن نوڪرن، منشي
 ۽ بابو هٿ ڪرڻا هئا. آسانجا هندوآسي به سرڪاري
 نوڪرن جي رونق ۽ روپ، جهڳمڳ ۽ فلڪ ٿي-
 موهجي ان تعليم کي جوڙ وانگر جهڙي پيا. اڄ جڏهن
 پڙهيلن جو تعداد دن به دن وڌي رهيو آهي ۽ نوڪرن
 جو دروازو بند ٿي رهيو آهي ۽ جتان ڪٿان
 [No Vacancy] جاءِ خالي ڪانه آهي جو آواز اچي
 رهيو آهي. فلاڻر واپاري ڪٿو، فلاڻو ڪارخانو بند

۲- خيالن ۽ رامن ظاهر ڪرڻ جي آزادي

Freedom of speech

۳- ڌرمي آزادي Freedom of worship

پهرين آزادي آهي هر ڪنهن انسان کي هڪ جي پريءَ ۽ ٻلا کان آجور ڪيو وڃي ۽ آرٽڪل جيون اهڙي اڻڌ ڪهر جي هيٺ ڪو نه ٿي روزگار نه رهي ۽ ڪنهن کي نه آجيو ڪا يا گذران لاءِ محتاجي ڪڍڻي نه پوي. جڏهن انسان، انسان سان، انسان ٿي ورتندو ۽ نه بسڻ ٿي ۽ جڏهن هر هڪ انسان ٻين سان پنهنجي برادري ۽ محسوس ڪري سگهڻ، سهڪار ۽ سنگڻهن ڪندو ته راج ضرور ٻڙيا ٿيندو. اهـ و نه سماج نرمال جو ٻوٽو ڪارڻ ڪرڻ لاءِ ۽ سڙي ڇڪڻ جي جهاک پسان لاءِ مهالما گانڌي ۽ پنهنجو ٻروگرام ٺاهيو.

نو سماج نرمال جو ٻوٽو ڪارڻ

مهالما گانڌي ۽ هر چور هو نه هڪ، ٻيروزگاري ۽ بيماريءَ جو ڪارڻ آهي ڪارڻ ۽ ڪارخانا. اڳي ماڻهو چور ٿي ست ڪٽيندا هئا، هٿن سان ڪهڙو اٿندا هئا ۽ جند ٻر ان پيهندا هئا. جيتوڻيڪ هـ و اهڙا شاهوڪار ڪونه هئا پر هاڻوڪي هڪ، ٻيروزگاري ۽ بيماريءَ کان آجا هئا. هر ڪو مڇيءَ مانيءَ وارو هو. پر ڄاڻ هيءَ ڪارڻ ۽ ڪارخانن وارو زمانو چالو ٿيو،

سوڻي جڳم جي جهلڪ عرف راشترپم ڪرڻ
هر گڏهن زماني ۾ ماڻهن سڌي جڳم جا سهڻا لڏا
آهن. ڪن انهيءَ کي ماضيءَ جي پراچيپتا ۾ سمجهو ٿي
۽ وري آئينده جي اڀڻي انهيءَ لاءِ منتظر اڪين
سان ٿي ٺهاريو. مهاتما گانڌي اصلي پراچيپتا يعني سچو
سوراج وٺي گذريل رام راج اڀا ڪرڻ ٿي چاهيو پر
هن موجوده ڪشمڪشا جي دٻو مڊل ۾ انسان ۾ ان
لو سماج نرمال لاءِ ڪنهن سٺين زوردار آمدگ سان
جاڳي آئي آهي. جنگ جي ڪري ۽ خاص ڪري
آئمهه جنگ ڪري جا عالمگير تباهي ۽ خانہ خرابي
ٿيندي، تنهن جو ويچار ڪري، انسان شائتيءَ ۽ امن
آمان لاءِ تڙ ٿيو آهي، هڪي موجوده آرٽڪ مانڊاٽ جي
اوڙنائيءَ جو احساس ٿيڻ لڳو آهي ۽ هو انسان ذات
جي آرٽڪ ۽ سماجڪ حالت بهتر بڻائڻ ۾ ٺي پندڙو
ڪلياڻ سهجي ٿو.

پر لئين اڏاوت جي اوساري ڪڇي تنهن کان اڳي
ان لاءِ ڪي اصول مقرر ڪرڻ گهرجن جي انسان جي
بهبوديءَ ۽ برادريءَ لاءِ ضروري آهي. ائٽلٽڪ چارٽر
۾ ٽن اصولن جو ذڪر ڪيو ويو آهي:

۱- گهرج کان آجاني Freedom from want

کانسراء اسانجي ارڪشاهي حڪومت آهي ۽ منهن ۾
چين يا رشيا جهڙو لڪڙو انقلاب آڻڻ ۾ وڻجڻ ڪرڻ
لاءِ ماڻهو تيار نه آهن. ان ڪري ئي مهاڻا گانڌي پنهنجي
اڳواڻيءَ هيٺ آهڻسڪ طريقن سان هن ڪارائتي ڪم
(Useful work) ڪرڻ لاءِ هڪ رٿا رلي هئي ۽ ان
کي عمل ۾ پڻ آندو هو.

مهاڻا گانڌي چونڊو هو ته جيڪڏهن مان ڳوٺن مان
بئڪ [غريب] ايترو زڪاري ۽ بيماري دور ڪرڻ ۾
ڪامياب ويس ته مان انهن سمجهندس ته سچو سراج
هٿ ڪيو آئون. هڪ آدرشي ڳوٺ ڇا آهي، اهڙا
وڻجڻ هن ظاهر ڪيا آهن. هر هڪ ڳوٺ کي پنهنجي
خود پورئيءَ ڪرڻ لاءِ آڻاج [آڻر]، گهٽ [لٽرا] ۽ وڻ
[اڄهو] جن مان ڪاٺ ملي ٿو پر ڪن گهرجن، چوپائي
مال جي چرڻ کائڻ لاءِ چراگاهه هڻڻ گهرجن ۽ ٻارن ۽
نوجوانن لاءِ راند رولڊ ڪرڻ جا ميدان هڻي هڻڻ گهرجي
هڪ ٽانڪ گهر، اسڪول ۽ جيتا لاءِ وڏو هال، صاف
۽ سٺو پاڻي. تعليم لازمي ٿهرائي وڃي. رات سهر و
ڪم [Co-operative Basis] سهڪاري هٿي مڙجڻ
ٿيڻ گهرجي. اڃا کي گهر ۾ هجي ۽ ان ڳوٺ ۾ وڏو
سهر و ڪاروبار پنهنجي [Panchayati Raj] راج مطابق
هلائڻ گهرجي. اها هئي سڀني جي جهلڪ جيڪا
مهاڻا پنهنجي اڳيان رکي.

اُڻڪڙ هڻندا، اڃا پڙندي، ٿاڪ گهر ڪندا ۽
 اڃا رڳي زماني جون ٻيون نعمتون وسندڙون، ٿڌن
 چٽي سگهيو ٿا. اسانجي آزاديءَ جو ڪارڻ سڦل نه
 آهي. جڏهن پارٽ جا ۴۰-۵۰ ڪروڙ سئو چوٿون اکر
 ڪندا ٿڌن پارٽ جو شان ٻڌ ٿيندو ۽ پارٽ اوجھو
 ٻاٽ کڻي سگهندو.

بڪ.، ٻيروزگاري ۽ بيداري

نوهان گرامهين پارٽ جي ڪهاڻي ٻڌي. هاڻي
 صرف سرڪار ئي پاري وڃي ٿي. ديهات ارمادا ڪندي
 ٿيڪ نه آهي ڇو ته سرڪار کي گهڻا ئي گم ۽ ڪاروبار
 آهن جهڙوڪ ماڪ جو بچاءُ، انتظام ۽ انصاف وغيره
 وغيره. ان ڪري پاڻ ئي پارٽو آهي. هوڏن به هرڪا
 سياڻپ سرڪار آهي سماجڪ ۽ آراڪ گهرجون اورڙون
 ڪرڻ لاءِ پوري ڪوشش ڪندي آهي. انهن ٽن سامن
 [انڌڪن | ج-ر جيسين واسطو آهي تيسين بنا ڪٽڪي
 چٽي سگهجي ٿو ته پارٽ سرڪار وٽ آخر هرڪو پن
 ڪري رهي آهي. پارٽ کي آزادي اڃا تازو ملي
 آهي ۽ انهيءَ وچ ۾ ئي دنيا پاڪستان سان ۽ هڪ دفع
 چين سان لڙڻ پيو ۽ اوهان کي خبر هئڻ گهرجي ته
 هڪ لڙائي (۱-۲) سان آراڪ حالت ۾ پنج ٽه سال
 پئجي پئجي پئي وئي آهي ۽ سڀ پنج سالي اوجھائون
 هوندي به اڳتي وڌارو ڪري نه سگهيا آهن، ان

هيا ” غرابي وڏي ۾ وڏو باب آهي، ان ۾ ڪجهه
 صداقت موجود آهي. ڳوٺن ۾ چيتري اي علمي ۽ جي
 ڪري ڳوٺاڻن ۾ صحت ۽ صفائيءَ جو قدر ڪونهي.
 کاڌي جا اهم، صحت جا اصول، صفائيءَ جا واپار ۽
 وادو جا وسيلو نه هئا. سونهري شبد آهن جي نه هئا
 سمجهي سگهي ٿو ۽ نه ئي انهن ئي عمل ڪري سگهي
 ٿو. هو انهن سڀني اعمتون کان والجهيل آهي، جي
 جيڪر کيس سڌو ۽ سچو انسان بڻائين. انهيءَ ڪري انهن
 ۾ صحت ۽ صفائيءَ جو اوجھو وجهڻ گهرجي. جڏهن
 هن کي انهيءَ قدر معلوم ٿيندو تڏهن صحت جي نهن
 ئي عمل ڪندو.

سرڪار طرفان ڳوٺ سڌار واري ڳوٺاڻن واريون آهن
 جملي وسيلي ڳوٺن ۾ اهي اعمتون آڻڻ لاءِ ڪوششون
 ڪيون وينديون رهن. ڪميونٽي پروجيڪٽس ۾ ڳوٺن
 کي گڏي رکڻ تي ڪميونٽي وڃي. اٽڪل پنجاهه
 - ٽو ڳوٺن جو گڏجي هڪ بلاڪ ٺاهي، واهن تي پائون
 پٽڻ، اديان کي بند ٿيڻ، رستا ٺاهڻ، زمين کي
 سڌارڻ، صحت ۽ صفائيءَ جا اهم ڪم، وغيره ۽ -
 ڪڏهن ٻيهر ڪري رهيا آهن ۽ اهڙيءَ طرح اڳتي
 کاڌي غرابي هٿيار ۽ اڻڪ مٿاڻو ۽ - و اعروا ٿيندو
 ڪيو آهي.

جڏهن ڳوٺن ۾ رستا ٺهندا، واپار وڌيڪ ٿيندو،

لي دجي لڙو ڀڙاڻو ڏهن جو اڪو آهي . هر ڏهن لي
 ساه ڇڏيندو آهي . هر ڏهن کي مڙس ڪندو آهي ،
 ڇاڪاڻ ته سندس جهاڙو ان لي مدار لڙو رکي ، هر جو
 صدين کان وٺي ڀڙاڻن کي ڏهن صوب لڙي آهي .
 ڏهن ٿهڙو ڪري ڏيندڙن جي عڪس ۾ رهي آهي ؛
 ڀڙاڻو ٻڙن وائڻو ڪم ڪندو رهيو آهي . بهرڙن
 ڪم جو ڀڙن ۾ ڪرڻو آهي سو آهي ڀڙاڻي جي ڏهن
 لاء پياس ٻجهائڻا يعني کيس ڏهن جو مالڪ ٻڙاڻا .
 سرڪار ان ڏس ۾ ڪي قدر ٺڳي رهي آهي ؛
 ڏيندڙي عڪس ڪرڻ لاء قانون پاس ڪري رهي آهي .
 اهو ڪم جلد — جلد ۽ پوري لڙي سو آندڻ لڙي
 ٿيڻي . ڪڙمي ٻيهڙي ڏهن جو مالڪ ٻڙي ۽ مڙس
 ڪيئن لڙي ڏهن جو ڏاڏو لڙي لڙي سندس اڏ لڙي
 بهر لي ٻڙي ؛ ڀڙن جي رڙي لي اڏي لڙي
 جڏهن ۽ ڀڙاڻو . ڪم جو مالڪ ٻڙي .

هر ڪم آهي عام جي روشني آيا ڀڙن ڏاڏن ڪرڻ
 ٻڙي آهي ٻيهڙي ڀڙاڻو ڏهن . سندس ۽ ڪرڻ
 ۾ ٻڙي ٻڙي رهيو آهي . جڏهن دنيا آڻي وڌاڏي لي
 دجي اڏي هر آيا صدين ٻڙي رهيو آهي . ” عام
 کانسواءِ ” ٻڙي رهيو آهي لڙي ” انسان آهي اڏي ساه .
 سا ٻڙي رهيو آهي . ڏهن کانسواءِ اي ساه ڪري هر
 ڪم جا ٻڙي آيا ڏاڏي آدم وارا ٻڙي رهيا آهن .

۾ رهندون ٿا. ٻين ٻيو پاسو ۾ ايندو ته اهو ڳوٺن وارو
ڀارت ڪئين صدين وڳيائي علم، ترقي ۽ سڀيتا کان
دور آهي.

اهو صرف حال ڏسي اسان کي دلشڪيو ۽ اي هٿ
نه ٻڌ ڪهرجي، اسان کي نا اُميد ۽ لراس نه ٿيڻ ڪهرجي،
پر هٿ آڻون، اسان کي وڃاڙ ڪرڻ ڪهرجي نه. پنهنجي
وطن جي ترقي ۽ لاءِ اسان جي اڳيان ڪيڏو نه آگاه
ڪارو ٻيو آهي، جو اسان کي سرانجام اٿڻو آهي.
ان ڪري جواهر لعل نهرو ۽ ٻيو نه آرام حرام آهي.

ڳوٺن جو ڏنڊو ڪيٽي آهي. اسانجو ملڪ زرعي
آهي، تنهنڪري ڳوٺن ۾ جهجهور آدم رهي ٿو ۽ ماڻهن
جو مکيه ڏنڊو آهي ڪيٽي. ڀارت جو ڳوٺاڻو الهيءَ
حساب سان ”اُن دانا“ آهي. صدين کي الهيءَ
”اُن دانا“ پنهنجي ڪلهي تي مصيبتن جو ٻهاڙ کڻي
نه ڀارت جو ٻيٽ ٻارو آهي. جڏهن ڌاڙو راج ڀارت
۾ هو، تڏهين انهيءَ ڪسان جي مٿان سڄي لت ۽ ٿر
جو اوجو هو. کيس ٽي ڀلي ڪانءِ سهجهي ڏهيو ٿي وار
۽ سندس سهرو روڻ ڇڏي کيس اهڙو ڏٺو، ته
۽ ڪنگال ڪيو ويو، جو سهجهس نه رهيو ڪر روڻ ۽
ڪر سٺ.

هاڻي آزاديءَ کانپوءِ انهيءَ آزاديءَ ۾ وڏو عرصو
ان ڳوٺاڻي مفاس ۽ مسڪين ڪسان کي ملڻ ڪهرجي.

۱۔ گرامھين ڀارت جي گھاٽي ۽ گهٽ ذاتيون

ڀارت ڳوٺن جو ملڪ آهي. سرڪاري انگن اکرن موجب ڀارت ۾ اٽڪل ساڍا پنج لک ڳوٺ آهن، جن ۾ ڀارت جو اٽڪل اسي سيڪڙو آدم رهي ٿو. ڀارت ۾ شهر بلڪل جدا آهن، جن ۾ ڀارت جي آدم جي پنهنجن پٽي مس رهي ٿي، پنهنجي ڀارت جي سڳي اچي جڏهن ڳوٺن ۾ ئي وڃي ۽ جي جڏهن جو ڪلياڻ ڪرڻ آهي ته ڳوٺن جو ڪلياڻ ڪرڻ پوندو. ڀارت جي حقيقي ترقي ۽ ان تي ديهاتي زريعت [ڳوٺن جي واڌاري] ۾ سمايل آهي. ڀارت کي خوش، آباد ۽ شاد بڻائڻ جو مطلب آهي الهه ۽ اسي سيڪڙي آدم کي سڳي جيون ميسر ڪري ڏيڻ.

ڀارت جو پيڪر پل ته ڪو نه هجي، ڪاڪي، مدراس ۽ دهليءَ شهرن جي ٻاهران رونق پسي لائين چري ته ڀارت شاهوڪار ۽ عاليشان عمارتن وارو ملڪ آهي، جتي واهين صديءَ جون مڙياڻي عمارتون ۽ سهولتون موجود آهن، پر اها ڀارت جي صحيح صورت ته آهي. ڀارت جي سڳي صورت ڳوٺن مان ملندي ته اتي ڪيتري نه. اڄو جهاني، جهال، عرض ۽ مصيبتون، اک ۽ ٻيو ڪاري وڏي تعداد ۾ موجود آهن. ڀارت جي ڳوٺن جي حالت دريافت ڪرڻ کان پوءِ لائين ته چٽي رڳهه ته اسان ڪو واهين صديءَ جهڙي وڌيڪ ڀڳ

- ۱۰- د بهاني گواړ پټو کړ بدعت م ټټون وړو.
 - ۱۱- مارگيټنگ. سهکاري سټاټان جو کارو.
 - ۱۲- آښا ازار. جنتا جي شيرا م.
 - ۱۳- گهيروټي ټولو هميست ملاک.
 - ۱۴- د بهاني ايراضين م هنري ۽ زرگي دکاس لاء
اډلي اڀرک.
 - ۱۵- د بهاف کارو م استران جو سهکار ۽ اهم ټارټ
آډا گرو.
- هاڻي انهن مان هر هڪ وشه جي جهلڪ اسان
گهن نه گهن له رني مضمون يا آکاڻي ذريعي گفتگو
يا لائق طور اوهان جي اڳيان رکنداسين.

What is Basic Literature?

بنيادي ساهتي ڇا آهي؟

هاڻي اچو ته ڏسون ته بيسڪ لٽريچر ڇا آهي؟
جهڙيءَ طرح ڪنهن عمارت جو Base يعني بنياد يا
پاڻو مضبوط آهي ته ابلڻ لڳ ٻڌ مضبوط ٿيندي. ساڳيءَ
طرح بنيادي ساهتي يعني علم جي ڪڏهن ٻارن جي
بنياد پر اڪڙي تعليم سان ڪڏ ڏنو ويندو ۽ هيٺ ڏال
وشين جو آپياس ڪندا ته آئينده جا اها وڏي وڻ ٿيندا
جيئن ٻاهر هڪ ٺڪڻو ۽ ڪڏي ڏيکاريل آهي.
جيڪڏهن ٺڪڻي جو پاڻو طاقتور آهي ته عمارت
اڏي سگهجي ٿي.

بنيادي ساهتي جا اصول هيٺيان آهن:-

- ۱- گرام هيٺ پارٽ جي ڪهاڻي ۽ دل ڏانيون وغيره.
- ۲- ڏهاڻي نرمان ۽ پڙهڻي راج آندوان.
- ۳- ڏهاڻي سنسٽائون، وڪاس ڪاريه جو وهڻ.
- ۴- ڏهاڻي [گرام] نرمان پر جڙان جو حصو.
- ۵- ڏهاڻي نرمان پروگرام ۽ جيتا جو ان ۾ پاڳ.
- ۶- ڏهاڻي نرمان ڪاريه ۽ والٽيري ايجڊسيون.
- ۷- ڏهاڻي مان بيروزگاري دور ڪرڻ لاءِ پٽن.
- ۸- سهڪاري سنسٽائون ذريعي نوڪري جا وجهه.
- ۹- سهڪاري سنسٽائون ذريعي ڪيٽي ۽ -اري ڪير
ڏياري ۽ مڪي جي پيدائش وڌائڻ ۽ مرغا ٻالڻ.

اوهان چواندا اهروري ڪيئن ٿيندو؟ ٻڌو ته ٻڌاهاڻو،
هاري ڌڙيءَ يعني زمين ۾ هر ڪيڙي ان ۾ ٻاڻي ملاني
ڪپ يعني چڪا پيدا ٿو ڪري ۽ مدد [هرا] يا مدرم
مطابق ٻوڪ ٿو ٻوڪي ۽ اسان کي آلاچ [اڻ-ورا] ڪهه
[لٽو-رون ۽ ڪاٺ [اچهر] ماري ٿو ۽ انڙيءَ طرح
ڪپ اسان جي ٽن ضروري گهرجن جو مسئلو حل
ٿي ڪري.

قدرت ته اسان جون گهرجن پورا ڏن ڪرڻ لاءِ راضي
ٿيئي شيون مفت ۾ ڏنيون پر جڏهن انسان انهن تي
ڌڙيءَ قبضو ڪري ۽ پنهنجي هٿ هيٺ رکي ٿو يا
الوڪو هٿرادو وڪرو ٿو ڪري ته مصيبت ٿي وڃي.
ان ڪري مهاڻا گانڌي چيو ته جيڪر اسان پنهنجي
گهرج کان وڌيڪ زمين ۽ ٻاڻي ڦهائي ٿو اهر چور آهي.
اسان جا شاهوڪار، زعيمدار ۽ جاگيردار هزارين اڪڙ
زمين يعني ڌڙي والاري (Land grabbing) ٿا ڪن ۽
آلاچ جا اٺيار لکائي اهر مائدو صرف ٻاڻا ٿا وٺن ۽ نه
ڪيروفت يعني (Hoarding & Profiteering) ٿو ڪري
جڏهنڪري وري ٻيا ئي مسئلا پيدا ٿين ٿا جي آهن،
بڪم بيز روزگاري ۽ بيمهاري. انهن کان هڪ انسان ٻاڻ
ڪٿي ڪيئن اچائي ان لاءِ بنيادي ساهتيه (Basic
Literature) جي ضرورت آهي ۽ جڏهن لاءِ همد سرڪار
هر سال مضمون لکائي هيءَ ڇپايو ڪڍي آهي.

شروعات

دوما جا دوداؤن ای آهڻ: ارهما، وشدو، هوش
جدي نالي هر هي ڪتاب شروع ڪجي نو آهي آهڻ
پندا ڪندڙ، بالدهار ۽ ماريندڙ.

زمان به نی آهن: ہوس، ورتمان: ہوش، کال:

کتاب : فی : روح و امور استوار

گورو : اے : مالہ ، اے : آچار :

دس : ٹی : سیٹل ، ملو ، سگریٹ

اوسے کا خون نہ تھی : ہال، چورنگ و بدھارو۔

آزاد ہوں ۔ اے : آزاد کی ۔ - مانتا ہوں پانی چارو ۔

Liberty, Equality & Fraternity

اهي بنيادي (Basic) آزاد ڪيون ۽ حق انسان جي
وڌان (Constitution) ۾ ڄاڻايل آهن پر ڇڏهن انسان
انهيءَ (Liberty) آزاديءَ کي پروا ڪي (License) ۽
لو بدلائي ٿو مصيبت ٿي پيدا ٿئي. ساڳيءَ طرح انسان
جن ضروري ڪهر ڇڏي ٿو انهن ۾ آڏو، لڏو ۽ آجهو.
اهي ئي ڪهر ڇڏي ٿو انهن ۾ ڪرڻ لاءِ قدرتي وري ٿي
ڳالهون ميسر ڪيون آهن، جي آهن ۽ زمين (Earth)،
پاڻي (Water) ۽ هوا (Air) جي قدرتي وقتن مشڪل ۾
مان آهن ۽ انهن ٽنهي جي سڌي يا آڻ سڌي ملاقات
ان انسان کي آڏو، لڏو ۽ آجهو ملي ٿو.

گرام ھيٺ ڀارت جي ڪواڙي

ن جي واڌاري ۽ ڪوڙاڻي اهو ڏي ۽ لاء ڪيل ڪوششون

جا ھيٺ ڏال

ن جي بنيادي اصول بنيادي ساهتي، مڃھان

برھما - وشنو - ھميش

بک - بيروزگاري - بيماري

رجو - ٽھو - ستو

آزادي

برابري

آڏو - لٿو - آجھو

زمين - پاڻي - هوا

ھاڻا - پٽا - آچاريم

(ايڪڪ جا سڀ حق ۽ واسطا ۽ نم)

ايڪڪ:

جي - ڪي - ھر ھاڙي

لاک اي - ۱۹، گھو نمبر ۱۱۱،

ار - ۵۰، سٽيما پوسان، الھاس نگر - ۵۰.

WHAT A CHANGE!

کیتھی نے لاپرواہی سے

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible]

اَيُّهَا مُبِيرُ رُكُوعِ عَالَمِي يَا مُبِيرُ لُحُوقِ اَيُّهَا مُبِيرُ

۱۵. چهارشنبه در آستان ادا کجور، - دارو میخورد و در پیش

پٽين وارا گهر نهڊا هوا. هاڻي پٽيون چانڊن جهڙيون
يا فوٽ سوا ويڪريون. اڳي گهرن اڳيان وڏا اڱڻ هوندا
هئا. اڳي در دريون گهرن کي گهٽ هوا جڏن باهريون
نظر گهرن ۾ گهٽ پوي پور هيٺر سامهون گهر ڏسي
سگهجي ٿو. پردي کي به نگرهوسار ڪيو ويو آهي.
سيڪجهه ڪليو ڪلايو پيو ٿئي. اڳي گهرو جيون پٽين
اندر محدود هئي پر هيٺر خانگي گهرو جيون جي گهرو
نمائش ٿي رهي آهي.

آئيم ٻم: شروع شروع ۾ ٻڌو هوسين ته آئيم ٻم ۽
هٿڊروجن ٻم پيا نهن. پوءِ اکين سان ڏٺوسين ته انهن
ٻن هيروشمال ناگاسڪي ۾ اصل پرلٽ جهڙي باهم باري
چڙهي. آسپاس سيڪجهه سڙي پسم ٿي ويو. منش ۽
قدر ٿي چيزون سڀ پسم. اهڙا ته وڻاڻڪاري ٻم رهي.
نهيان آهن. خبر اٿو ته ڪيترا همگرا انسان پيدا ڪيا آهن؟
بدجا هزار خوفناڪ ٻم تيار ڪيا آهن. صرف جنگ لڳي
ته دنيا ۾ تباهي اچي وڃي. جي رهي سڀ خوفناڪ
ٻم ڪم ۾ آندا وڃن ته پوءِ هوند انسان کي ۷-۷ دفعا
وڌو وڌو ڪري مرڻو پوندو تڏهن آهي ٻم پنهنجي تباهي
پوري ڪندا.

گيان ۽ وڳيان جا چمٽڪار ۽ ڪرشماءِ اعتبار آڻيندا ۱۶

مشهور وگيانڪ مسٽر آئنسٽين ٿو چوي ته چوٿين
 مهاڀاري اصل لڳندي ڪانه! ٽين مهاڀاري ٿڙائي پاڻيهي
 لڳندي جو مٿي اڏايل راکيت ڦاٽي هيٺ ڪرندا ۽
 رشيا ۽ آميرڪا هڪ ٻئي کي شڪي نظر سان ڏسندا
 ۽ ائٽم چوڙڻ شروع ڪندا ۽ ان مان ڪوبه ڪونه اچندو
 ته چوٿين ٿڙائي ڪير ڪندو؟ هڪ هڪ ٻه ٻه ٽي ٽي
 هڪ ڪروڙ ٻه ڪروڙ ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي ٽي
 اٺ چاليهه هزار ميلن تائين پهچي ٿو. انهن امن جي
 ڪتب اچڻ بعد شايد پرمانا به پاڻ بچائي سگهي يا نه؟
 اهي آهن دنيا کي ناس ڪرڻ لاءِ شرطون جيڪي
 رشيا ۽ آميرڪا بچائي رهيا آهن ۽ ٻاهران چندرما
 تي پهچڻ جون تياريون ڏيکاري رهيا آهن جتان وڃي
 هو اهي ٻه هٿندا نه ڪو ڏسي ۽ نه ٻڌي.

چندرما جي زال روھڙي ڪٽڻ: چندرما جي
 استريءَ جو نالو پراڻن ۾ روھڙي ڏنل آهي. روھ معنيٰ
 پٿر. روھ اکر مان روھڙي نالو نڪتو جو اهو منهنجو ڳوٺ،
 روھڙي سوا لک پيرن جو گهر، روھ، تي ٺهيل يعني
 ٺڪر تي ٺهيل هو. جيڪي سيلاني چندرما تي ويا سي
 چندرما جي روھڙي (پٿر) ڪٽي آيا آهن... حد ڪانه
 ئي چڪي آهي؟ اڳي ٻار ڳائيندا هئا ”چندا ماما
 دور ڪي، همڪو ڏيکين گهور ڪي“ هاڻي مشينيون
 ٿيون ڳائين ته ”ماما آڏو هات مين، هم ٿو ڪيلين سات ٻه.“

فيروني فيرو! ائٽم ٻه، چنڊ جي چڙهائي

اچو ته سائنس جون ڪي وڌيڪ ڳالهيون ۽ ڪرشنا
 ڏسون ۽ ٻڌون. پاڻي ۽ هڪ سو ڊگري تائين گرم
 ڪيو ته پاڻي اڀرڪا ڏيئي باقي ٿيندو. ۱۵ سو ڊگري
 جي گرمائش ڏجي ته لوهه وڃندو ۽ پگهرجي وهندو
 آهي! ۲۵ سو ڊگري تائين لوهه اڏامڻ لڳندو آهي پر
 هي جيڪي بمگولا ٺاهيا اٿائون، انهن مان هڪ هڪ
 بم گرمائش هڪ ڪروڙ ڊگري تائين ڀريل آهي ۽ اهڙيءَ
 طرح انسان پنهنجي لباهيءَ لاءِ تيار ئي پيو آهي.

اهو ته ٿير سائنس جو ڦيرو ۽ ان جو اسان تي اثر.
 پر اسانجي مورخين به ڪيڏو نه ڦيرو اچي ويو آهي.
 هٿرادو دوائن رستي يا مشين رستي ننڊ آڻڻ. ڌاري
 يا نقلي دل وجهڻ جيڪا اسانجي پرنسيپال شري اڃا
 به وڌي ويئي آهي وغيره وغيره. مطلب ته وڳيانڪ
 ڦيرو، شارپڪ ڦيرو، مانسڪ ڦيرو، ڌارمڪ ڦيرو،
 نيتڪ ڦيرو، سماجڪ ڦيرو ۽ راجنيتڪ ڦيرو. ڦيروئي
 ڦيرو پيا ڏسون هر هٿ ۽ هر وقت. اڳي ۽ هاڻي جي
 وچ ۾ ڪيڏو تفاوت آهي. دنيا جي دوري لٽي پر
 انسان جي دوري وڌي. انهن سڀني ڦيرن جو ذڪر
 ٻئي دفعي ڪبو. هتي ڪجهه سائنس جا وڌيڪ ڪرشنا
 ۽ وڳيانڪ ڳالهيون ٻڌائجن ٿيون جهڙوڪ ننڊ آڻڻ جي
 مشين، پلاسٽڪ جو ميدان، برساتي ڪهڙا، پرڪاش
 جي رفتار وغيره وغيره.

اوهين اعتبار ڪندا؟ سچ اٿا!

حیرت ۾ و جهندڙ وگيان جا چمڪار

اڄڪلهه ارسائي ڪوڙا پاء نه پائيءَ کان بچاءُ ٿيو
وڃي پر اندر بدن ۾ هرا نه لڳا ڪري گرميءَ ۾ بگهر
سبب بدن شل ٿيو وڃي. ڪيترا ماڻهو انهيءَ ڪري
ارسائي ڪوڙن ۾ ٿيندي پيا ڪيپا ٿيندا آهن. اها ٽڪليف
نه صرف همدستان جهڙن گرم ملڪ جي ماڻهن محسوس
ڪئي آهي پر يورپ جا ٿڌا ملڪ به ارسائي ڪوڙن
۾ اها اوڻائي سمجهڻ لڳا آهن. هيٺ لڳاتار تجربن
ڪرڻ سان نئين نموني جا ارسائي ڪوڙا ٺهي تيار ٿيا
آهن جتي ارسافت جو ٻاهر بدن پاڻي اندر ڀرڻ نٿا ڏان
پر ٻاهران هرا انهن ڪوڙن مان اندر لنگهي ئي سگهي.

هن وائر پروف ڪوڙن جي مٿان رٿل نالي رساين
جو ليپ ڏنو ٿو وڃي ۽ ڪوڙا ٺهيل آهن ٽائيلن ۽ ست
جا ملاوڻي انهن ڪوڙن (هڊ، جاکيت ۽ پتلون) جو
وڌن آهي ڏيڍ رٿل. هڪ مليميٽر چورائي ۾ ٻه سؤ
سوراخ اچي وڃن. اهي سوراخ اهڙا نه ٿيندا آهن جو
انهن جي اندر پاڻي وڃي نه ٿو سگهي ۽ نه آلاط اندر
ٺي پهچي پر ٻاهران هرا انهن سوراخن مان اندر وڃي
ٺي سگهي. جيڪڏهن تمام ٿڌڪار هجي ته انهن
وائر پروف جي هيٺان ٽائيلن جو ڪوڙو پاڻي ڇڏجي نه
هرا به روڪجي وڃي. هن نئين نموني جي وائر پروف
ڪوڙن جو اٽهه ٻه ڪرو وڏو ڪونه رکيو ويو آهي.

ارسائي ڪوڙا، پرڪاش جي رفتار وغيره

نيويارڪ [آميرڪا] جي ريس ٻر درس ڪمپني کوجنا
بعد هن ڪپڙي جو پيٽنٽ دنيا لاءِ حاصل ڪيو آهي
۽ اڄڪلهه آميرڪا ۾ اهو وائر پروف ڪپڙو چالو ٿي
ويو آهي. انهيءَ ۾ ڪوبه شڪ ڪونه آهي ته اهو
وائر پروف ڪپڙو ڀارت جهڙن گرم ملڪن لاءِ ڏاڍو
مفيد ثابت ٿيندو. کوجنا ڪنڊڙن جو چوڻ آهي ته
انهيءَ ڪپڙي کي جهاڙو به ڏاڍو آهي ۽ جدا جدا رنگ
۽ ٻيا ڦاڪاري ۾ اهو ڪپڙو پيو نڪري.

پرڪاش جي رفتار: وگيان جي جائن جي راه
آهي ته روشنائي جو ڪرڻو (ٽرورو) هڪ سيڪنڊ ۾
هڪ لک ۸۶ ميل جي رفتار جو آهي. انهيءَ رفتار جي
پٽرائي ۱۶۷۵ع سن ۾ رومر نالي ودوان ڪئي هئي.
انهيءَ بعد ۱۹۲۵ع ۾ پڪيءَ طرح مسٽر مائڪلسن هڪ
لک ۸۶ ميل جي رفتار جو حساب پڪيءَ طرح ظاهر ڪيو.
پر سواهي شڪر آچار به جو به هزار ورهين کان
اڳي ئي گذريو آهي تنهن پنهنجي پسن ۾ ظاهر
ڪيو آهي ته هڪ نمش جي اُت ۾ پرڪاش جي ڪرڻ
جي ۲۲۰۰ يوجن جي رفتار آهي. مٿي اُٿري ڀاڱو ۾
پرڪاش جي رفتار جو چيڪو حساب لڳايو آهي تنهن
موجب پرڪاش جو ڪرڻو هڪ لک ۸۷ ميل جي رفتار
هڪ سيڪنڊ ۾ ٿو رکي ۽ اڄڪلهه وگيان جي جائن
جيڪا رفتار ٺهرائي آهي تنهن سان لڳ ڀڳ ٺهڪي
ٿو اچي.

یورپ جي ماڻهن جي زبان تي جڏهن ڀارٽ جي
هندن وڌوانن جي راءِ جو پتو پيو ته چڪت ئي رها
(عجب ۾ پئجي ويا) ته ڀارٽ جا ڄاڻو ڪهڙي نه اوج
ڪوئي [درجي] جا هزارين سال اڳي هئا. سندن
گهٽ ۽ وڌيڪن جي هر ساراهه ڪري رهيا آهن.

آواز سان بجلي بند ڪرڻ: اوجھوئي ارچتو

بجلي تي هلندڙ ڪارخانن ۾ حادثا ٿيڻ پون ۽ بجلي تي
مشينين پيوڻ هلا ۽ جيستائين بجلي جو بند
ڪجي تيستائين نقصان اڳوڻو روپ وٺندو وڃي. انهن
حادثن کي روڪڻ لاءِ نئون پرزو ايجاد ڪيو ويو آهي
جو بجليءَ کي بند ڪري نوسنگهي. انهيءَ پرزي وٽ
اچڻ جو ضرور ٿي ڪرڻو آهي. ڪارخاني ۾ ڪيترو نه
ڪري پري هجي پر مقرر آواز ڪرڻ سان، مقرر نمبرن
چوڻ سان، يا مقرر نالي چوڻ سان اهو پرزو از خود
بجلي بند ڪري ڇڏيندو. ڀلي ته ڪري ڪارخانن ۾
مشينن جا گهر گهرات پيا ٿين پر وقت مان ڪنهنجي
مقرر لفظ نڪتو نه آهي ته اهو آواز پرزي تي وڃي اثر
پيدا ڪندو ۽ بجليءَ کي اڳي وڃي بند ٿي.

هن نئين نموني اٽن روڪ جو وڪاس ڪئليفورنيا
[آيرڪا] جي ڪئمبل شهر جي وائس مسٽر
ڪارپوريشن ايجاد ڪيو آهي. سندن چوڻ آهي ته

آواز سان بجلي بند ڪرڻ

آواز ۾ رڏي شڪتي آهي. آواز سان مشينون هلائي
سگهجن ۽ بيهاري سگهجن. سنڌ جي هندسراج وائيليس
پڻ اها ڳالهه گهڻو وقت اڳ ايجاد ڪئي هئي.

سنه ۱۹۸۰ع جي دنيا ڪهڙي هوندي؟ هيءُ

سنه ۹۷۰ع آهي. سڀني دانشن ۾ سائنسدان نيون نيون
ايجادون ڪري رهيا آهن. نيون ايجادون جي دنيا
کي نئين صورت ڏين ٿيون. انهن ۾ ڪي ايجادون نه
وري اهڙيون آهن جنجو ڇوٽ ڪنن آهي، خبر نه آهي
نه اهي ڪڏهن پوريون ٿين، پر ڪي ايجادون اهڙيون
آهن جي جلد ئي ڪتب اچڻ لڳنديون. ۱۹۸۰ع جي
دنيا ۾ توهان هنن شين کي ضرور ڏسندا.

اڄ هي جابن جو "ايئر ڪنڊيشننگ" ڪيو وڃي ٿو.
ارٿاف انهنجي اندر ۽ هوا کي گرمي ۽ برقي سرديءَ
۾ گرم رکڻ جي ڪوشش ڪئي ٿي وڃي پر ۱۹۸۰ع
تائين، گهرن جي باهريان جا گرمي ۽ برقي سرديءَ جي مدد
ٿئي ٿي. ان مدد کي به ڪنڊيشننگ [موافق] ڪيو
ويندو. ايترو به نه پر برساتي موسم کي به موافق بڻايو
ويندو. سائنسدان آشا ٿا رکن ته ان وقت سنسار جي
گهڻن ئي شهرن ۾ مدد موافق رکڻ [ويدر ڪنڊيشننگ]
ڪيو ويندو.

مدد موافق رکڻ لاءِ شهرن جي مٿان ميلن ۾ ڊگهو
مدد پ لڳائي ڇڏيندا. اهو مدد پ بنا ڪنهن سھاري
جي آڪاش ۾ ايندو هوندو. ان جو آڪار گنبد يا ڪليل

جڏهن سمان هوندو ۽ اهو چٽي ۽ وانگر بند ٿي
سگهندو. پر ان ۾ اڪڙيون يا ٿارون نه هونديون.

شفاف گنبذ: هيءُ گنبذ شفاف پلاسٽڪ شيٽ
جي گلابن کي ملائي ڪري بيار ڪيو ويندو. اهي گلاب
هليلجر گيس سان ڀريل هوندا، ڇاڪاڻ ته هليلجر گيس
هرا کان به هڪڙي ٿيندي آهي. اهڙيءَ طرح ٻارن جي
گيسي ٿورڪي وانگر اهو گنبذ پٺا اڏام واري حالت
۾ ٽنگيو پيو هوندو. اڏامي ڪيڏانهن هليو ته وڃي انهيءَ
ڪري هڃي ڪناري کي مضبوط ٿوڙي ٻڌي ٿوڙي
۾ ڪن سان ٻڌي ڇڏبو. اهڙيءَ طرح شهر جي مٿان
هو گنبذ هوندو انجي اوچائي اٽڪل هڪ ميل ۽ ڪنارا
۱۰-۱۵ فوٽ مٿي هوندا. انهن گنبذن سان شهر جي
هرا نه تمام ٿڌي ۽ نه تمام گرم رهندي. سڄي
گرميءَ ۽ روشنيءَ جا ڪرڻا ٿوڙي ۽ ئي گلابن مان لنگهي
اچي پهچندا پر جيڪي ڪرڻا اڻصانڪار آهن اهي نه
اچي سگهندا. ماڻهن کي برف سان کان بچائڻ ۽ ملندو
۽ ها ان سان گڏوگڏ ميگنيٽن جو بڻ. پير برف جو
ٻاٿي گنبذن جي هيٺان ٻڌيل ٿئي ۽ ٻر گڏ ٿيندو، جنهن
مان شهر جي پاڻي موڪلي سگهيو.

يونيورسٽي آف الائيٽس جو مشهور سائنسدان پروفيسر
رچارڊ سن، ٽن سال هڪ ايڪڙ ٿوڙي ۽ ئي اهڙو گنبذ
ٺاهي ڪري آزمائش پيو ڪري. پروفيسر رچارڊ سن

ڪي پاڻ تي پورو وشواس آهي ۽ هو ڏسي رهيو آهي
تہ گمبذ جي هيٺان مڪان بنا چئين جا ٿيندا ۽ د يوارون
هڪدم هلاڪيون ڀرڻ وانگر ٿينديون.

پر مونکي چوڻو پوي ٿو تہ وچار ڏسن شايد اڄڪلهه
جي وڌندڙ ڇرون ۽ ڇورين جو ڌيان ئي ڪونه ڪيو
آهي. انهن کان اڇو جي لاءِ چئين ۽ د يوارون مضبوط
هئڻ ڪپڻ. فرام جي مرمت آسانيءَ سان ڪري سگهجي.
جيڪڏهن ڪا در گهٽيا ٿيندي تہ صرف خراب ٿيل
گلاف کي بدلي ڇڏڻ سان جيئن جو تيئن گمبذ ئي
پوندو.

ريل جا گاڏا ٻن ڦيٽن وارا ٿيندا: هوائي پاٿرا
جو پرچار وڌندو ٿو وڃي. ريلن جي ڌيمي چال هئڻ
ڪري ريل-پاٿرا کي مائهو ناپسند ڪرڻ لڳا آهن. ريل
جي ڌيمي چال هئڻ جو وڏو سبب اهو آهي تہ ريل
جي گاڏن جي بدوڪ تمام پاري ٿئي ٿي؛ جنهن سبب
انچل جي گهڻي شڪتي سامان گهلاڻ ۾ ذاب ٿي ٿئي.
اڄڪلهه ريلوي انجنيرون جي سا هون ۱ و سوال اٿيو آهي
تہ گاڏن جو وزن گهٽ ڪيو وڃي ۽ ريل گاڏين جي
چال تيز ڪئي وڃي. انهيءَ ڪري ريلن جا گاڏا ٽٽين
ڍنگ جا ٺاهيا ويندا. انهنجي لنبائي ۱ ڀڳي ۳ ڪٽي
ويندي. هر هڪ گاڏي ۾ ڦيٽن جي جوڙي هوندي.
اهي ٻه ڦيٽا گاڏي جي پٺئين پاسي هوندا. هر هڪ

[illegible]

هوایی خدائی می خیزم گواهی بوندی :
 آمدن جعفر مکرری هوایی خدائی می خیزد
 شهر می آید از جعفرین با سواد هر کس با خوندا ابر

انومان لڳايو ويندو آهي ۽ حادثي واري جڳھ ڳولڻي
 پوندي آهي. ڪڏهن ڪڏهن ته تمام دير سان معلوم
 ٿيندو آهي ته فلاڻي هٽ حادثو ٿيو آهي. اها لاچارِي
 جلدي ختم ٿي ويندي. هوائي جهاز جي پٺيان ڏانءُ
 جي اوئل ۾ هڪ ويڊيو بينر (ڪرئش ايڪن لوڪيٽر)
 رکيو ويندو، جو ڌرتيءَ يا پاڻيءَ ۾ ٽڪر لڳا وقت
 اڳ ٿي ويندو. اڇاڙيءَ ۾ اهو پاڻيهي سڌو ئي چڻدي
 طرفن حادثي جي خبر موڪلا شروع ڪندو. ۴۸ ڪلاڪن
 تائين هيءُ خبرون موڪليندو رهندو ته جهاز جو نمبر
 ڪهڙو آهي ۽ حادثي ٿئي ڪيترو وقت گذريو آهي.
 ٻئي طرف هوائي اسٽيشن تي اهڙا بينر لڳايا
 ويندا جي ٻڌائيندا ته حادثو ڪهڙي طرف ٿيو آهي.
 اهڙيءَ طرح حادثي واريءَ جڳھ تي مسافرن کي وقت
 تي سهائتا ملندي جنهنڪري موت گهٽ ٿيندا.
 آمريڪا جي واپو سٽيا هن ايجاد ۾ سڦل ٿيندي
 پيئي وڃي.

ماڻهن جي ڪم ڪرڻ واريون مشينون -

ڪامپيوٽر س: ۱۹۸۰ع تائين آفيسن ۾ اهڙيون مشينون
 اچي وينديون جي حساب ڪتاب، فائيلنگ ۽ ڪلارڪن
 جا ٻيا اوزانا ڪم ڪري سگهنديون. انڊاس يوٽيورسٽيءَ
 جو پروفيسر رڊ يورر ته ايتري قدر چيو آهي ته اڄڪلهه
 جو هيٽرا ڪلارڪ آهن سي انهيءَ ڪري جو اهي ٻيون

مشينون مهاڱيون ۽ شروعاتي آهن. پر ماڻهوءَ جي
مزدوري به نه ڏينھون ڏينھن وڌندي ئي وڃي،
ڪجهه — هجي ۱۹۸۰ع تائين اهي هزارين مشينون
ڪلارڪن جو ڪم ڏينديون. بيمار، مشين جي سامھون
ايندو ته سندس نبض دل جي ڌڪن سڀ پاس ٿيندي
۽ مشين دوا ڏيندي ۽ ڊاڪٽر جي ضرورت نه پوندي.

اليومينيم جي بدران ڏندڻم اڄڪلهه هوائي جهازن

جو بدن ايلومينيم ڌاتوءَ مان بڻايو ويندو آهي، ڇاڪاڻ
اهو ڌاتو تمام هلڪو ٿيندو آهي، هيءُ اهوائي جستي
رنگ جو ڌاتو آهي جنھن جا اٿڻ هر ڪنھن گھرم ڏسڻ
۾ ايندا آهن.

پر هاڻي انهي جي جڳھ تي هڪ نئين ڌاتو اچي
رهي آهي جنھنجو نالو ٽيٽيم آهي. جيترو ٿيڪ هيءُ
ايلومينيم کان بيٺو ڳورو آهي پر هن کان چوٿو مضبوط
آهي. انهيءَ ڪري هوائي جهازن جا پکا وغيره هاڻي
هن ڌاتوءَ ٺاهيا وڃن ٿا.

انسان ۾ ڏين اک به ٿي آهي! ۱۹۸۰ع يا ڪو

وقت جلد ايندو جو انسان مستڪ جي ٽين نيترون مان
ڏسندو. هندو شاسترن ۾ شوق پڳوان کي ٽي نيترون ڏيکاريل
آھن جنھن ذريعي هن ڪامدو کي ناس ڪيو نه فقط
هندو شاسترن ۾ مصر جا جھونا ڏيو ديوتائون — ان
نيترون وارا مڇيا ويندا آهن. ان اکين وارن جي ڳالھ

پرچاٽ (چار) هئي ۽ آهي ۽ تازو اڀج - جي - ويل
پنهنجي (Stolen Body) بستڪ ۾ وڳيائي نموني ۾
ويهي انهيءَ نين اک جو ايتار ڪيو آهي. انهيءَ بستڪ
جو تاج اهو آهي ته هيءُ به اڪيون بند ڪرڻ سان به
انسان ڏسي سگهي ٿو جنهنڪري ٽيليون ڪان به وڌيڪ
”ٽيلي پٽي“ ٿا چون. هندو شاستر ان کي گيان چڪشو
ٿا ڪوٺين ۽ هيٽر سائنس ر - تي ڪوشش ٿي رهي ته
ان اک کي کولجي. اها ڳالهه ته پرست آهي ته جڏهن
به ڪا سخت مشڪلات ايندي آهي يا ڪو ڏکيو سوال
ته انسان بستڪ تي هٿ رکي ويٺو سوچيندو آهي.
اٺين چور؟ بستڪ وٽ ڪا مڙ پوئي شڪتي شالي ڳرنٽي
آهي انهن ۾ ٽوٽل ٿو پوي. سائنس وارا انهيءَ ڳرنٽيءَ
کي ساڪار ڪامياب ڪرڻ ۾ لڳا پيا آهن. جهڙيءَ طرح
ڪنٽ مٽي (ٽائرائيڊ گلائينڊ) ڳرنٽي ۾ انجنيڪشن ڏيڻ
سان جيئن انهيءَ عضوي ۾ ڪاميابي ملي سگهي آهي
ساڳيءَ طرح ڪيترا وڳيائي اٺين تي پيا وسهن ته بستڪ
جي ڳرنٽيءَ تي گهريل آپريشن سان انهيءَ اک کي ڪاريه
۾ آڻڻ لاءِ اسپين ڪامياب ٿينداسين ۽ مقصد لاءِ ڪو جدا جاري
آهي ۽ جي سچو سچو ڪامياب ويا ته پوءِ انسان - ديوتا ۽
وڳيان پڳوان ٿيندو. استري کي مرد ۽ مرد کي استري
ڪرڻ، هڪ ماڻهوءَ جون اڪيون، هڪيءَ دل ٻئي
ماڻهو ۾ وجهڻ ۽ حياتي وڌائڻ جو ڪو جدا نه ڪمال
ڪيو آهي ۽ ان ۾ ڪو به شڪ ڪونهي ته اڳتي هلي
وڳيان کي ٻئي پڳوان جو درجو ملي!

سگهيون آهن. ساهوارن ۾ وڏي ۾ وڏو جانور نپرو
مانگر مڇ سمجهيو ويندو آهي. سائنسدان هڊجي به ڏاڍي
باريڪ ڪڙي رهيا آهن ان بابت ٻئي دفعي.

اوهان پرڪٽي (سمنار) جي پاڻي (ساگر) اندر
ڇا آهي ۽ ڌرتيءَ تي ڪهڙا جيوڻ جنتو رهن ٿا، ان
باري ۾ گهڻو ڪجهه ٻڌو. هاڻي ان پرڪٽيءَ جي اڻل
اصول بابت ۾ به ڪجهه لکون ڄا سڄو ڀڄو، گيان جي ڳالهه
آهي جيتوڻيڪ وگيان (سائنس) ان پرڪٽيءَ ۾ رورن
ڪري ڪپڙي بدل بدل آندي آهي. پرڪٽي
ڪهڙي سڌانت تي ايندو آهي سو آهي ستن سڌانت
يا اڻل اصول جنهن موجب سڀڪجهه پيو پيدا ٿئي ۽
ناس ٿئي. پارٽ جي رشين مهرشين انهيءَ سڌانت کي
سمجهو. جل ۽ سورج پيدا ڪري ٿو. پالي ٿو ۽ ماري به
ٿو. انهيءَ ڪري جل ۽ سورج جي هر هٿ آستي آهي.
ان ڪري انسان کي گهرجي ته جل ۽ سورج کي ڪا به
طرح استعمال ڪري ۽ نڪي سائنس جي هٿرادو شڪتين
تي آڌار رکي. اڄ اسان جا گهر ڪوئن جي ٻرن وانگر
ٿي پيا آهن جتي سڄي نه پهچي ڪونه ۽ جل به اچي نه
لوه جي پائپ ۾ پوريل نل ڪوئل سان. اسان قدرتي
شڪتين کي پاڻ وقت قابو ڪيو آهي. اسان قدرتي
نڪنين کان پري ٿي هٿرادو شڪتين تي آڌار پيا رکون.

(Missile) جوڙي آهي. هيءَ هوائي، هوا جو هوا ۾ هلندي رهندي آهي. هن هوائيءَ ۾ هڪ اوزار رکيل آهي جنهن جي ڪري اهو اوزار اردگرد جي گرمي ڳولهي وٺندو آهي. انجي ڪري هوائيءَ ۾ اهڙي ته شڪتي ئي ويندي آهي جو هو دشمن جي هوائيءَ کي ڳولهي به سگهندي آهي ۽ دشمن جي هوائيءَ کي ناس به ڪري سگهندي آهي.

هاڻي سائنسدانن هيڏا خرچ ڪري بجليءَ جا ننڍا ننڍا اوزار لکين پاڻونڊ خرچ ڪري ويهي ٺاهيا اٿن ان هوندي به هن هوائيءَ ۾ اڃا اها پور ٿيل، مڪمل طور ڪين اچي سگهيو آهي جيڪو هڪ هن نانگ جي سگهڻا شڪتيءَ ۾ آهي. هن نانگ جو مٿو پنگ پانگ ال جي مٿي کان به ننڍڙو آهي. ان ننڍڙيءَ ڪرڙيءَ ۾ اڪبر هڪ تمام طاقتور احساس ڪرڻ جي رهڙ رکيل آهي. هن احساسي طاقت جي رسيالي نانگ ٻار ٻڪ ۾ ٻار ٻڪ گرمي پد کي به پانهي ۽ جهٽي سگهندو. گرمي پد پلي هڪ ڊگريءَ جو هزار حصو به هجي ان هوندي به هي نانگ ان کي جهٽي سگهندو آهي.

اڄ ڏينهن سوڌو به سائنسدان ڏاڍي جوش ۾ خروش سان ان کوچ ساڌنا ۾ لڳا پيا آهن ته نانگ ايتري ٻار ٻڪ سگهڻا جي شڪتي ڪيئن حاصل ڪئي آهي جو اڄ ڏينهن سوڌو انسان، ان ڏس ۾ جيڪي به ڪو جون پٽي ڪيون آهن، اهي ايتري مڪمل ٿي اڃا ڪونه پهچي

ڪمر آهي. هتان ان نمولي جي زيار آهي (Sub marine) لاهن جي ڪمر ۾ رٿل آهي.

ٿڌو (Beetles): جرمي ۽ برڪي سائنسدان آهن جن ٿڌ جي ڪري ٿورا ڪيا آهن ۽ هاڻي ان ننڍي ٿي پها آهن جو ڪن ٿڌو (Beetles) جون اکيون اڻڻيون نه ٿين ٿيون ٿيون جو ٻريان اڀرڻ شيءَ جي رفتار ۽ چرڻ چڱيءَ طرح سان ماني سگهندو آهي. ٻڌڻين انهن جرمي ۽ جي سائنسدانن کي مٿين ۽ ٻالھ جو پٿر ٻوڙ نه جهٽ ٿين هڪ اوزار ٺاهيو (سائين مٿي ٿي) جنهن سان هاڻي ٻوڙان اڀرڻ هوائي جهاز جي رفتار وغيره چاڇي چوڇي سگهجي آهي.

آميرڪن ٽانگ (Rattle Snake): آميرڪا ۾ ٿين ٿين ٿين ٿين ٿين مان هڪ ٿين ٿين جو قسم آهي جهڙوڪي هو (Pit-venier) ٻولندا آهن. هن ٽانگ کي اک ۽ نڪ جي وچ ۾ هڪ ٿين ٿين هوندو آهي. هيءَ ڏاڍي ڏاڍي ڏاڍي آهي. هيءَ ٻڌڻي دشمن کي ٿاڍي عجيب الڪل سان ٿولي وٺندو آهي. دشمن جتان جتان لانگهائو ٿين هوندو اٿان اٿان هن جي بدن جي ڪري سڱهي وٺندو آهي ۽ اُنجي آڌار ٿي هٿ ٻڌو ڪندو آهي ۽ آخر وڃي ٿولي ٿيندو اٿس.

هن سائين ٿين ٿين ٿين جي چال جي مٿي ٿي ٿين سائنسدان ان نمولي جي هڪ عجيب هوائي

سمند مان ٻڪري ورتا آهن. اهي ان لاءِ ٻڪريا
آهن ته جيئن هنن جو وڌيڪ اولهه اڀاس ٿي
سگهي.

اڄ جو سائنسدان ان ڳالهه جا اٽل لاءِ منتظر آهي ته
اٽل مڇي جيئن ٽيڪنوڊي آواز (Ultrasonic Bloop)
سندي. اهڙي شڪتي پيدا ٿو ڪري وٺي جو ۳۰ فوٽ
تائين پهچي ٿو. هو ڏسي سگهي ٿو ته هن جي اها اٽل
ڇو ٿئي ٿي (شڪتي) اهڙي شعور واري ٿي ٿئي جو
وڌيڪ ڀاڱي وڌيڪ آهي ته ۳۰ فوٽ گهٽ جي سطح
جي اندر ڪا به شيءِ آهي يا ڪا به شيءِ آهي.

سائنسي وقت سائنسدان ٻه ولف مڇي خاص ڄاڻ ڀرڻ
ڏيکاري ٿو ته اڀاس ڪري رهيا آهن خاص هڏي بدن
جو ٽٽڻ ڪوچ اهڙو ته عجيب ٿو ٿئي جو ٻه ولف تمام
پري سان پائيءَ کي چيري هلي سگهندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن هو ان ڳالهه جا اٽل لاءِ به منتظر آهن ته
ٻه ولف پاڻ کي ۲۵ يا ۳۰ ڏڪاڻن تائين بلڪل مرڪز
ٻڌائي سگهندو آهي. هڏي چرپر ٿي بلڪل بند ٿي
ويڃي آهي.

سائنسدانن جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن اهو معلوم
ٿي وڃي ته پوءِ ان طرز تي اٽل شڪتيءَ تي هلندڙ
ڏير آئيمون (Nuclear-submarine) به ٺاهي سگهجيون.
اهڙو ريجار اير طائيءَ جي هڪ ٻڪري سائنسدان به ظاهر

ريشم جو ڪينٽون (Silk-moth): مثال طور ريشم

جو ڪينٽون ئي کٽي وٺي. هن ۾ ڪينٽون جون ٻيون
انڌريون نه هجن. هونديون آهن جو هر هزارن ميلن کان
پهچنديون ماديون ايت ڪينٽون پٽي هونديون آهن.
ان مان ڪيميائي ڀاڱا جهڙا جهڙا سگهندو آهي.
هاڻي سائنسدانن کي اهي هنڌ پٽ لڳي آهي ته
ڏسون ته اهو پٽ ڪينٽون ڪهڙن لواڻن ڪري سگهي؟
ڏسو ته قدرتي ڄا عجب ڪرڻا ڪهڙا نه آهن!
سائنسدانن کي اڄ هيڏا اوزار پنهنجن هٿن ۾ آهن ته
پٽ ڪينٽون جي پٽي سگهندا شڪتي؛ هزارن طور ٺاهي
نه سگهيا آهن! قدرتي هيڏا ڏن جنتن کي به ڪيڏي
نه آباد شڪتي ڀاڱا جهڙا جي ڏلي آهن!

جهڙو (The Bat): جهڙي جي حالت ۾ ته

ڳالهه ئي ڪجهه اور آهي. جهڙا ان قسم جا هوندا آهن.
هڪڙا آهن جيڪي اڙي جي وسيلي به پيا آهن
جيڪي نڪ جي ڦاسن وسيلي آواز جون لهرون جهڙي
سگهندا آهن. هيٺائين اسان کي اهو ار وٺيل هوندو
هو ته جهڙو اکين سان، رات جي وقت، ڏسي سگهندو
آهي. پر آواز وڌيڪ ان نشيبي ئي، پٽ ڪينٽون شڪ
شبهه جي پوڄي چڪا آهن ته جهڙو پنهنجي آواز ڳوڙ
جي وسيلن مان، انهن شين جي هلاڪ ڪري پيدا ٿيل
آواز جي پڙاڏي مان، آواز جون لهرون جهڙي، پوءِ ئي

جڏهن ڪو به جانور "سماوي واري زند" ڪرڻ
 شروع ڪندو آهي، ان وقت هو پنهنجي بدن جو گرمي پد
 اهو نه سمجھ ڪري واپس آهي ڇو جو سمجھ ٿو
 (Freezing point) مان هڪ ٻه ٽي گرمي پد
 هوندو آهي. انهن سمجهڻ واري وقت جي لاءِ انسان
 کي سمجھ ٿو ڏيڻ ۾ ايندو آهي. هاڻي هن "سرد زند"
 جي درجي مان پوءِ اها ڄاڻو ته سڀني ئي وقت آهي
 جو انسان جي شروعاتي اندر ٿو ڪم واپس آهي
 جو سمجهڻ وقت جو دورو، دل جي ڌڪڻا ۽ ڪجهه
 وقت لاءِ پڌر ٿي ويندا آهن. سائنسدان هيءَ "سماوي
 زند" واري حالت ۾ ڪجهه آڻو پيش وقت مڪمل
 ۾ نالين ۾ هلائي سگهيا آهن.

ٻه ٽي ڇو سڄي بدن کي هاڻي اها خبر پئجي چڪي
 آهي ته ڪيئن بدن کي هڪڙي واري ڇوڙن - وقت ڪري
 ٿو ڇو ته وري آڻو پيش واري ٿيڻ کان پوءِ انهن سائنس
 آڻي سگهجي. هاڻي ڪري دل ۽ دماغ سڄي بدن ۾
 آڻو پيش سڄي هاڻي سڄي بدن ڪري ٿو سگهن.
 ڪجهه سال اڳ اهڙن ڌڪ آڻو پيش ڪرڻ کي ڄڻ ناهين
 پيو سمجهيو هو. سڄي زند آهي جو انسان کي اها
 فطرت مان ٺهڻي ڪي سگهڻ آهي. فطرت جا سبق
 ٿا ٻڌون آهن. ڀڳوان اهڙو ڪو ساهڙو ٺاهڻي ڪرڻ
 آهي جيڪو ڪجهه نه ڪجهه انسان کي ٿو سگهاري
 سگهندو آهي. (وڌيڪ ٻئي دفعي)

نماڻ ۽ وڌيڪ جا پڙهڻ ۽ ڪرڻ

وڏي ڳالهه اسانهي سموري هاڻوڪي شڪتي (گرمي Heat) بچي پوندي ۽ نئين روشنائيءَ شڪتيءَ جو پتو پوندو.

هيءَ هڪ عجيب کوجنا لپڻ واري آهي. جي سائنسدان سڻل ويا ته قدرتي جا ڪيترا ڳجهه ظاهر ٿي پوندا. ساڳئي نموني سان ٻين جيون. جنهن ۽ جانورن تي ڪيتراون کوجنائون هلندڙ آهن. هنن کوجنائن جي نتيجن جو اسان جي آئينده تي گهرو اثر پوڻو آهي. ان ڳالهه تي سڀ سائنسدان سهمت آهن ته هنن جڏهين به جيون. جنهن ۽ جانورن جي جيون جو گهرو اڀياس وٺي ڪيو آهي ته پيري پيري سان هندي نين ايجادن ڪرڻ لاءِ وقت گهڙجي مٽي آهي ۽ آئينده جي هرواهو اهڙين شين ٺاهڻ ۾ اسان ۽ ڪيائون پئي ملندو آيو آهي.

ڪي جانور اهڙا آهن جيڪي ”سياري جي ننڊ ڪرڻ“ جا عادي آهن. جنهن ڏينهن کانوئي سائنسدانن ان جو سبب ڄاڻي ورتو آهي، ان ڏينهن کانوئي دوا ڊرمل جي سائنس (Medical Science) ۾ هڪ ليرو اچي ويو آهي. اڄڪلهه سول سرجن ڇا ٿا ڪن جو بيمارن جي نازڪ آپريشن ڪرڻ وقت بيمار کي ”آڏوڪاري سياري جي ننڊ“ هٿرادو نموني ۾ ڪرائيندا آهن. ان نموني سان هونازڪ آپريشن جنهن ڪرڻ مهل جان کي جوکم به هوندو آهي، سولائيءَ ۽ ڪاميابيءَ سان ڪري سگهندا آهن.

[illegible]

ڪٽسڙ کي روڪڻ لاءِ ڪارائتو ثابت ٿيو آهي. پر اڃا
 تجربا ٿي رهيا آهن. ساڳيءَ طرح ائٽارڪ ساگر ۾
 سمڊي پکي لڌا ويا آهن جنهن مان پينسلن کان وڌيڪ
 طاقتور آئسٽي هائڊڪ دوا ٺاهي سگهجي ٿي. ساڳئي
 وقت سمڊر اندر نانگ پلائون وغيره ڏاڍا خوفناڪ
 آهن. هتي ڌرتيءَ تي ڪو به ڇو نانگ ٿي خوفناڪ ۾
 خوفناڪ ليکيو ويندو آهي پر سمڊري نانگ ڪو به
 نانگ کان پنجاهو ڏو وڌيڪ زهريلو ۽ خطرناڪ آهي. پر
 پر اڃا نه پيئي تلاش ٿي ۽ تجربا ٿين. انهيءَ کان به
 وڌيڪ جيئن انهن ڳالهين تي ويچار ٿو ڪجي ته مغز
 ڇڪر کائي ٿو ڇاڪاڻ ته اهي ڪيائون جون ڳالهين آهن.
 انساني سمجهه کان ٻاهر.

هائي ٻڌو ساهوارن جانورن جو اونهو آپاس. توهان کي
 سڏ آهي ته ڪٿر ڪهيتو به هڏجن ڪهيتو به مان روشني ڪيئن پيدا
 ڪندو آهي؟ ٻٽ. ڪيئن مڙن جا ميل پور ٿان ڪيئن
 سگهي سگهندو آهي؟ ڇوڙو آڏي هوندي به ڪيئن
 ٿو ايندڙ خطرا سمجهي؟ سامونڊي ڊولف مڇي ڪيئن ٿي
 ۳۰ فوٽ گپ اندر به ڏسي سگهي؟ جانور جي سر
 ٽنڊ، آپريشن ڪرڻ ۾ ڪيئن انقلاب آندو آهي؟ ڪيئن
 ڪي جانور پوئتان به ڏسي سگهندا آهن؟ نانگ وڙو وڙو
 ۾ ڪامياب ڇو ٿو وڃي؟ سامونڊي جانور ڪيئن ٿا
 پنهنجو کاڌ ڳولهن؟ اوهين اعتبار ڪريو ته ڪريو. پر
 اهو سڀ سچو اٿو.

[illegible]

وڌيڪ لوط جا ٽن ڳاڙهي کان ٻاهر ٿيندا. سمند جي
 ٻيڪ ڪيوڪ ميل ۾ ٽي ٽن سون جا هوندا آهن ۹۴۴
 ٽن چانديءَ جا. پر اهو سون ۽ چانديءَ جا جزا اهڙيءَ
 طرح پکڙيل آهن جو انهن کي ڪڍڻ ۾ جهڪو خرچ آهي
 ويندو سو سون ۽ چانديءَ جي قيمت کان به وڌيڪ
 ٿي ويندو. انهيءَ طور سمند مان سون ۽ چاندي ڪڍي
 ڪانه ويندي آهي. ائين نه سمند اندر ڪجهه ٺامو به
 ٿئي ٿو. اهو ٺامو وري کانگتن ۽ جهينگن جو کاج آهي.
 سمند اندر سمندري ٻوٽا به پيدا ٿين ٿا جي دوانن،
 پاڻ ۽ ٻين ڪيترين شين ٺاهڻ ۾ ڏاڍا ڪتب ايندا آهن.
 ٻين ٺاهڻ ۾ به ڪم آندا ويندا آهن. انهن ٻوٽن مان
 طاقتور کاڌو به ٺهي سگهندو آهي. ڳاڙهي سمند جي
 زمين تمام پايي ليکي ويندي آهي جتي اُورن ڏينهن
 ۾ ۹ لک موزي به گهي اُڀري بيھندي آهي. اٽل
 سگهڙا اهڙا ٺڪرندا آهن جنجي نور اڌ ڪلوڪن چٽي
 ويندي آهي. سمند جي اندر ميل هيٺ جڏهن به راجو
 دواران مال ڪڍيو آهي ته چمڪندڙ پٿرون ۽ عجيب
 وچتر ڪوڏ ٺڪرندا آهن. اهي چمڪندڙ پٿرون هميشه
 اونڌو ۾ رهنديون آهن ڇاڪاڻ ته سج جي روشني
 ۵۰ فوٽن کان وڌيڪ اونھو نه ٿي پهچي. سمند اندر
 اُٿل ايراضيءَ ۾ هڪ قسم جو سرم وانگر اٽل پٿر آهي
 جنهن اندر ٿڌا ٿڌا ڪوڏ آهن، پر اهڙا ٿر جيترا جو

قدرت کان گھڙوئي گيان سکڻو آهي

چند درشن، ائٽمزم ۽ سائنس (وگيان) جي تازان
کوجنائن بعد، هاڻي ٻڌو هن پرهماند يعني سرشتي ۽
قدرت جو احوال جنهن مان گھڙو گيان پراپت ڪري
سگهجي ٿو. هن پرهماند جو جيڪو مانڊاٽا منڊل آهي
تڏهن ئي جڏهن ويچار ٿو ڪجي تـ. حيراني ۽ اچرج
جي ساگر ۾ غرق ٿي وڃي ٿو. ڪنهن داهي هيءَ
سرشتي رچي آهي ۽ دنيا جي ڌولي تي خيالي ليڪون
(ويڪرائي ۽ ڊگھائي ڦاڪون، انسويارس، انسويٽرس
۽ انسوهانس وغيره وغيره) ڏنيون آهن سا هڪ عجيب
ڳالهه آهي. جاگرافي (Geo+graphy) جنهن ۾ هن
دنيا جي ڌولي جو اُپياس ڪيو وڃي ٿو ان جي معنيٰ
آهي جيو (Geo) معنيٰ ڌولي ۽ ان تي گراف
(Graph) يعني وارادن ليڪون. وري پيو مڙو اهو آهي
تہ دنيا جي ڌولي تي ۱۲ آنا پاڻي آهي ۽ ۴ آنا زمين
يعني ڌرتي جاڙيءَ طرح هر هڪ انسان جي سر ۾.
وري انسان جي سر ۾ وانگر جو پنجن نسن جو ٺهيل آهي
ساڳيءَ طرح دنيا جي ڌولي تي ڌرتيءَ جا پنجه ڪنڊ ۽
پاڻيءَ جا پنجه مها ساگر آهن. انهيءَ مانڊاٽا جو چڪر
ڪيئن نہ ليز رفتار سان ۽ اهڙيءَ طرح ڦري رهيو آهي
جو هر ڪا ڇيڙ وقت تي پنهنجو ڀارت اُدا ڪري رهي
آهي. سڄي دنيا ۾ ڪيئن هر روز مٿر ڪيل وقت

اوهين وشراس ڪندا؟

سچ آڻو!

عرف

وڏن ماڻهن جون

وڏيون - اٽڪل ٿيون ٿا اهوون

چورن ٿا رهي ٿا لڪ

ڀاڱن ۾

ڀاڱو

ٿيو وڃي هر جالي

مست

جڪڊيشن بوڪ - پيپو

الماسنگر - ٽم (پمپني)

پڙهو ساڳئي ليکڪ هر ڄاڻي

ڄا

سنڌي، سنڌي، انگريزي ۽ اُڙدو ڪتاب

۱۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۴۔ هر هڪ اڻائي ويا

۵۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۶۔ هر هڪ اڻائي ويا

۷۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۸۔ هر هڪ اڻائي ويا

۹۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۱۰۔ هر هڪ اڻائي ويا

۱۱۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۱۲۔ هر هڪ اڻائي ويا

۱۳۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۱۴۔ هر هڪ اڻائي ويا

۱۵۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۱۶۔ هر هڪ اڻائي ويا

۱۷۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۱۸۔ هر هڪ اڻائي ويا

۱۹۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۰۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۱۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۲۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۳۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۴۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۵۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۶۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۷۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۲۸۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۹۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۳۰۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۱۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۳۲۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۳۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۳۴۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۵۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۳۶۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۷۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۳۸۔ هر هڪ اڻائي ويا

۳۹۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۴۰۔ هر هڪ اڻائي ويا

۴۱۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۴۲۔ هر هڪ اڻائي ويا

۴۳۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۴۴۔ هر هڪ اڻائي ويا

۴۵۔ ڏاوان ٻيڙي ۽ ۴۶۔ هر هڪ اڻائي ويا

۲۲. Abiyas-E-Abdul Latif Part 1, 2, 3, 4
23. Song of Necklace (Story of Lila Channar)
24. Song of Lake (Story of Nuri Jam Tamachi)
25. Song of Mountain (Story of Suhini Mahor)

ڪتابن جو ٻيو حصو ۽ ٻيو ڀاڱو ڇپجڻ لاءِ آڏو موڪليو
سنڌ - هند ڪتاب خانو، ۱۹/۱۱، اُبلڻس ٽيڪر ۵

سگهون آهن . ساهوان بر وڈي بر وڈو هالور لهور
مانگر . بر وڈو وړدو آهي . سالتسدان هډي . زادي
داري . کړي وړي آهن ان ايس اي دومي .

[illegible]

(Missile) جوڙي آهي. هيءَ هوائي، هوا ۾ هوا ۾ هلندي رهندي آهي. هن هوائي ۾ هڪ اوزار رکيل آهي جنهن جي ڪري اهو اوزار اردگرد جي گرمي ڳولهي وٺندو آهي. انجي ڪري هوائي ۾ اهڙي ته شڪتي آي ويندي آهي جو هر دشمن جي هوائيءَ کي ڳولهي به سگهندي آهي ۽ دشمن جي هوائيءَ کي ناس به ڪري سگهندي آهي.

هاڻي سائنسدانن هيڏا خرچ ڪري اڇليءَ جا ننڍا ننڍا اوزار لکين پاڻونڊ خرچ ڪري ويهي ٺاهيا اٿن ان هوندي به هن هوائي ۾ اڃا اها پُور ٿيل، مڪمل طور ڪين اچي سگهي ۽ آهي جيڪو هڪ هن نانگ جي سنگهڻا شڪتيءَ ۾ آهي. هن نانگ جو مٿو پٺڻ پٺڻ پٺڻ جي مٿي کان به ننڍڙو آهي. ان ننڍڙيءَ ڪرڙيءَ ۾ اڪهڪ تمام طاقتور احساس ڪرڻ جي وهڙ رکيل آهي. هن احساسي طاقت جي رسيلي نانگ ٻارڪ ۾ ٻارڪ گرمي پد کي به پانهي ۽ جهڙي سگهندو. گرمي پد پلي هڪ ڊگريءَ جو هزار حصو به هجي ان هوندي به هي نانگ ان کي جهڙي سگهندو آهي.

اڄ ڏينهن سوڌو به سائنسدان ڏاڍي جوش ۾ خروش سان ان کوچ ساڌنا ۾ لڳا پيا آهن ته نانگ ايتري ٻارڪ سنگهڻا جي شڪتي ڪيئن حاصل ڪئي آهي جو اڄ ڏينهن سوڌو انسان، ان ڏس ۾ جيڪي به ڪوڙون ٺهي ڪيون آهن، اهي ايتري مڪملپڻي تي اڃا ڪونه پهچي

ڪوڊ آهي. هوان زموي جي زير آبي (Sub-marine) ٺاهيا جي گهر رڌل آهي.

ٽنڊو (Beetles): جرمنيءَ جي سائنسدان آهن جن ڏڏ جي ڪري تجربا ڪيا آهن ۽ هاڻي ان نتيجي تي پهتا آهن جو ڪن ٽنڊو (Beetles) جون اکيون انٽرايون نه ٿيڻ ڏهن ٽن ڏهن جو پويان ايندڙ شيءِ جي رفتار ۽ چرڻ چڱيءَ طرح سان ماني سگهندو آهي. جڏهن انهن جرمنيءَ جي سائنسدانن کي يقين ۽ ڳالهه جو ٻيو نه جهٽ هن هڪ اوزار ٺاهيو (سائڙي مٽي تي) جنهن سان هاڻي پوئيان ايندڙ ڌرائي جهاز جي رفتار وغيره جاچي جوڙي سگهجي آهي.

آميرڪن ڏانڊو (Rattle Snake): آميرڪا ۾ ٻيڙ چرندڙ ٻرندڙ ڏانڊن مان هڪڙو ڏانڊو جو قسم آهي جنهن کي هو (Pit-venier) چوندا آهن. هن ڏانڊو کي اک ۽ نڪ جي وچ ۾ هڪ ٻُڙ ڪڙو هوندو آهي. هيءُ ڏانڊو سڀ جانور آهي. هيءُ بيمبجي دشمن کي ڏاڍي عجيب اٽڪل سان ڳولي وٺندو آهي. دشمن جتان جتان لانگهائو ٿيو هوندو انان انان هو ان جي بدن جي ڳوٺي سگهي وٺندو آهي ۽ انجي آڌار تي هڻيو ٻيڙو ڪندو آهي ۽ آخر وڃي ڳولهي لهندو اٿس.

هن سائڙي رڙهندڙ ڏانڊو جي چال جي مٽي تي فوجي سائنسدانن ان ٺهڻي جي هڪ عجيب هوائي

اٺر سمبڊ مان پڪڙي ورتا آهن. اهي ان لاء پڪڙيا ويا آهن ته جيئن هنن جو وڌيڪ اونهو اڀياس ٿي سگهي.

اڄ جو سائنسدان ان ڳالهه جا طڙا لاء منتظر آهي ته ڊولف مڇ ڪيئن گجگورڙي آواز (Ultrasonic-Bloop) ڪڍي اهڙي شڪتي پيدا ٿو ڪري وٺي جو ۳۰ فوٽ گپ ۾ اونهو به هو ڏسي سگهي ٿو! هن جي اها اک (ڏسڻ جي شڪتي) اهڙي شعور واري ٿي ٿئي جو هو يڪدم پاڻهي ويندو آهي ته ۳۰ فوٽ گپ جي سطح جي اندر ڪا مڇي آهي يا ڪا ٻي شيء آهي.

سابڙي وقت سائنسدان ڊولف مڇ جي خاص شارڊرڪ بناوت جو به اڀياس ڪري رهيا آهن خاص هڊجي بدن جو مٿيون ڪوچ اهڙو ته عجيب ٿو ٿئي جو ڊولف تمام تيزيءَ سان پائيءَ کي چيري هلي سگهندو آهي.

گڏوگڏ هو ان ڳالهه جا طڙا لاء به منتظر آهن ته ڊولف پاڻ کي ۲۵ يا ۳۰ ڏڪاون تائين بلڪل مرڪ بڻائي سگهندو آهي. هڊجي چرپر ٿي بلڪل بند ٿي ويندي آهي.

سائنسدانن جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن اهو معلوم ٿي وڃي ته پوءِ ان طرز تي اٽو شڪتيءَ تي هلندڙ ذرا آيون (Nuclear-submarine) به ٺاهي سگهجنون. اهڙو ريجار اڻ ٿاڻيءَ جي هڪ بحري سائنسدان به ظاهر

ان مطابق پنهنجيءَ ڄال جو رخ ڦيري گهمري سگهندو آهي.

هنن آواز جي پڙاڏن مان هڪي ايندڙ خطرن جي آگاهه جو اشارو ملي ويندو آهي. جهت هن کي پتو پئجي ويندو آهي ته ڪهڙي رڪاوٽ يا خطرو آهي؟ اهو خطرو ڪيترو مفاصلو پري آهي؟ اها شيءِ جيڪا خطري يا رڪاوٽ واري آهي اها جڙ وستر آهي يا جهٽن وستر آهي يعني اها شيءِ اينل آهي يا هلي چلي ٿي پيئي. تازو سائنسدانن تجربا ڪري ڏٺا ته رواجي ڇهڙو، انڌي ڪرڻ کانپوءِ اونهن ئي اڏامي پئي سگهندو، جيئن اڳي اڪير، هوندي اڏامي سگهندو هو. هن کوجنا جو اهو اثر ٿيو آهي جو اميد ڪئي پئي ٿي وڃي ته جلد ئي ڇهڙيءَ جي پڙاڏي جهڙن جي شڪتيءَ جي آڌار تي ملندڙ جلدڙ ڪا اهڙي مشينري ٺاهي وڃهن جيئن ويچارا سورداس ماڻهو ان ارڙار جي معرفت پنهنجيءَ شخصريءَ جي جڏپڻ کان آڃا ٿي سگهن.

سامونڊي ڊولف (Sea Dolphins): سامونڊي

ڊولف مڇ به سمند ۾ هڪ قسم جي آواز جهڙن جي شڪتيءَ وسيلي هلندا چلندا آهن. ايرطاليه سرڪار جي ”رايل نيوي سائيٽيٽڪ سروس“ (اهري فوج کوجنا ڪينڊر) هن نموني جا ڪيترائي ڊولف جيئرا ڄاڻندا

اوهين اعتبار ڪندا؟ مڇ انڙا

ويشمر جو ڪيٽون (Silk-moth): مثال طور ويڙهي

جو ڪيڏون ئي کڻي وائون هنن ار ڪيڏينهن جون ڇوڏون
انڙيون نه سڃاڻن هونديون آهن ڇو هو هزارين ميلن کان
به ڇوڪڙهن مادي به ڪيڏنهي ٻولي هوندي آهي
ان مان ڪيڏائي ڏس جهوت جهٽي سگهندو آهي.
هاڻي سائنسدانن کي اهي هن-هت لڳي آهي ته
ڏسون ته اهو به ڪيڏون ڪيڏينهن اوائين ڪري سگهي؟
ڏسو ته قدرعت جا عجيب ڪرڻا ڪهڙا نه ڊڄن آهن!
سائنسدانن کي اڄ هيڏا اوزار پڻهجن هنن به آهن ته به
به ڪيڏينهن ڪيڏنهي سگهندا ٿي سگهن ٿا، هٿرادو طور ناهي
نه سگهيا آهن! قدرعت هيڏن جهڙن جهڙن کي به ڪيڏي
نه اٿاڻا ٿي سگهن ٿا جهڙن جي ڏني آهي!

چمڙو (The Bat) : چمڙي جي حالت ۾

ڪلهي ڪجهه اور آهي. ڇوڙا ٻن قسمن جا هوندا آهن.
هڪڙا آهي جيڪي اڙي جي وسيلي ۽ ٻيا آهي
جيڪي نڪ جي ناسن وسيلي آواز جون لهرون جهڙي
سگهندا آهن. هيٺائين اسان کي اهو اثر وٺڻ هوندو
هو ته ڇوڙو اکين سان، رات جي وقت، ڏسي سگهندو
آهي. پر تازو وڳيانڪ ان نتيجي تي، بنا ڪنهن شڪ
شبهه جي پڙهي چڪا آهن ته ڇوڙو پنهنجي ارد گرد
جي وسين مان، انهن شين جي هال ڪري پيدا ٿيل
آواز جي پڙائي مان، آواز جون لهرون جهڙي، پوءِ ئي

چاڙهي ڪوڙو ڄاڻو "سپاڙي واري ٿو" ڪوڙا
 ڪوڙو ڪندو آهي، اٺولف هڻو ٻيهر ٻڌڻ جو ٿو ٻڌ
 اهو نه هفت ڪري ويٺو آهي جو ڪوڙو ڪندو
 (ڪوڙو ڪندو آهي) مان هڪ ٻي ڪوڙي ڪوڙو ڪندو
 ڪوڙو آهي. انهن سڄي ڪوڙي وٺي ڪوڙو ڪندو آهي
 ڪي ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ

ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ
 ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ ڪوڙا ڪرڻ

وڌي ڳالهه اسانهي سموري هائوڪي شڪتي (گرمي Heat) پڻ ٻوندي ۽ نئين روشنائيءَ شڪتيءَ جو پتو ٻوندو.

هيءَ هڪ عجيب ڪوجنا نين واري آهي. هي سائنسدان سٿل ويا ته قدرعت جا ڪيترا ڳجهه ظاهر ٿي ٻوندا. ساڳئي نموني سان ٻين جيون-جنتن ۽ جانورن تي ڪيتراون ڪوجنائون هلندڙ آهن. هنن ڪوجنائن جي نتيجن جو اسان جي آئينده تي گهرو اثر پوڻو آهي. ان ڳالهه تي سڀ سائنسدان سهمت آهن ته هنن جڏهين به جيون-جنتن ۽ جانورن جي جيون جو گهرو اڀياس وٺي ڪيو آهي ته پيري پيري سان هننڪي نين ايجادن ڪرڻ لاءِ وقت گهڙجي ملي آهي ۽ آئينده جي هونءِ اهڙين شين تاهه ٻه انسان ۽ گيان پئي ملندو آيو آهي.

ڪي جانور اهڙا به آهن جيڪي ”سياري جي ٿيندڙ ڪرڻ“ جا عادي آهن. جنهن ڏينهن کانوئي سائنسدانن ان جو سبب ڄاڻي ورتو آهي، ان ڏينهن کانوئي دوا درمل جي سائنس (Medical Science) ۾ هڪ ليرو اچي ويو آهي. اڄڪلهه سول سرجن جا ٿاڪن جو دوا بيمارن جي نازڪ آپريشن ڪرڻ وقت بيمار کي ”آڏوگاري سياري جي ٿيندڙ“ هٿرادو نموني ۾ ڪرائيندا آهن. ان نموني سان هونازڪ ۽ نازڪ آپريشن جنجي ڪرڻ مهل جان کي جوکم به هوندو آهي، سو لائيءَ ۽ ڪاميابيءَ سان ڪري سگهندا آهن.

ڪڙ ڪهيترو (Fire-fly) اوهان ڪڙ ڪهيترو نه ٿو هوندو؟

هيءَ سونهري بون وارو، جهمڪات ڪري هليدڙ، ننڍڙو جهڙو آهي. قدرتي هن جي شيرين چوڻا پٺيان هڪ اهم راز لڪائي هڻيو آهي. جيئن ئي سائنسدان اهو راز پروڙي ورتا، تيئن ئي روشنائي ٺهلائڻ جي سرشتي ۾ سڄا هڪ انقلاب اچي ويٺو. سڌان کان وٺي انسان هن جهڙو ئي خاص ٿي سگهيو ڪانهيڙو رهيو آهي. ڪيئن هڻڙو پٽڪڙو جانور، هلندي وقت، پاڻ مان روشنيءَ جي جهمڪات پيدا ڪندو ويٺو آهي؟

آمریکا ۾ ”آٽو-شڪتي ڪانگريس“، آمريڪا جي سائنسدانن کي مالي مدد ڏيئي رهي آهي ته جيئن اهو ڪڙ ڪهيترو جهڙو وڌيڪ اونهو ايماس ڪري سگهن. اڄ ڏينهن سوڌو اسين روشنائي ڪرڻ لاءِ جيڪي نه آهن سرحدن وغيره پاريندا رهيا آهن انهن جي سڀ شڪتيءَ جو (گرمي) ڳهڻو اڏاڻو اجاڙ ڪرائي رهيو آهي. ڪڙ ڪهيترو پاڻ مان جهڪا روشني ڪڍندو ويٺو آهي اها ”سرد-روشنائي“ هوندي آهي. يعني ان روشنيءَ کي پيدا ڪرڻ وقت ڪو به شڪتيءَ (گرمي) جو ڪاڍ ٺهريل ڪم هوندو آهي. جيئن ڏينهن سائنسدان اها ڳالهه پروڙي ويا ته هيءَ پٽڪڙو ڪڙ ڪهيترو اها ”سرد-روشنائي“ ڪيئن ٺاهي پيدا ڪري سگهي، ان ڏينهن کان وٺي روشنائي پيدا ڪرڻ جي سرشتي ۾ هڪ نئون انقلاب اچي ويٺو. هڻي جهڪات پيدا ڪرڻ لاءِ،

اعتبار آڻيندا؟ سڄا آلا گوان جا ڪرڻا

ڪنڊس کي روڪڻ لاءِ ڪارائتو ثابت ٿيو آهي. پر اڃا
 تجربا ٿي رهيا آهن. ساڳيءَ طرح اڻتارنگ ساگر ۾
 سمنڊي پکي لڌا ويا آهن جنهن مان پينسلن کان وڌيڪ
 طاقتور آئني بائيٽڪ دوا ٺاهي سگهجي ٿي. ساڳئي
 وقت سمنڊر اندر نانگ بلائون وغيره ڏاڍا خوفناڪ
 آهن. هتي ڌرتيءَ تي ڪو به ننگ ٿي خوفناڪ ۾
 خوفناڪ ليکيو ويندو آهي پر سمنڊري نانگ ڪو به
 نانگ کان پنجاهو ڏو وڌيڪ زهريلو ۽ خطرناڪ آهي. پر
 پر اڃا ته پيئي تلاش ٿئي ۽ تجربا ٿين. انهيءَ کان به
 وڌيڪ جيئن انهن ڳالهين تي ويچار ٿو ڪجي ته مغز
 ڇڪر کائي ٿو ڇاڪاڻ ته اهي ڪيائون جون ڳالهيدون آهن.
 انساني سمجهه کان ٻاهر.

هائي ٻڌو ساهوارن جانورن جو اونهو آپياس. توهان کي
 سڌ آهي ته ڪٿر ڪهيترو ۽ هڪجهڙو ٻن مان روشني ڪيئن پيدا
 ڪندو آهي؟ ڀت. ڪيئن ڪيئن ميلن جا ميل پرتان ڪيئن
 سنگهي سگهندو آهي؟ ڇوڙو انڌي هوندي به ڪيئن
 ٿو ايندڙ خطرا سمجهي؟ سامونڊي ڊولف مڇي ڪيئن ٿي
 ۳۰ فوت گپ اندر به ڏسي سگهي؟ جانور جي سرد
 ننڊ، آپريشن ڪرڻ ۾ ڪيئن انقلاب آندو آهي؟ ڪيئن
 ڪي جانور پوئتان به ڏسي سگهندا آهن؟ نانگ ويرو وڻ
 ۾ ڪامياب ڇو ٿو وڃي؟ سامونڊي جانور ڪيئن ٿا
 پنهنجو کاتو ڳولهن؟ اوهان اعتبار ڪريو ته ڪريو. پر
 اهو سڀ سچو اٿو.

ٺه هزار اهڙا ڪوڙ ماچيس جي پريءَ ۾ اچي ويندا آهن پر سمند اندر ايترا ڪروڙين ۽ عرصن ڪوڙ آهن. سمند اندر انهنجا جبل ٺهيا پيا آهن. سمند اندر عبر جا وڏا ٽڪر ملندا آهن جي تري از خود ڪناري تي اچي پهچندا آهن. عبر جي غوشيوءَ بي مثل آهي. انهيءَ مان ئي عطر وغيره ٺاهيو ويندو آهي. هڪ آسٽرين چوڪريءَ ٽارو سمند تي هدير جو وڏو ٽڪرو ڏٺو جنهنجي تور ۴۵ ڪلر هئي ۽ اهو ٽڪر سوا لک روپي وڪيو ويو. عبر جي آئوٽس جي قيمت ۷۵ ڪانسروا به سؤ روپن تائين آهي. ڪجهه وقت ٿيو ته خبر آئي ته ڏکڻ آميرڪا جي هڪ شهر ۾ وڏي ڇپ ۾ عئل ڪا شيءَ ٿرندي پئي آئي. اها عبر جي ڇپ هئي ۽ ۳۳ لک روپيا انهيءَ عبر جي ڇپ مان ڪميا ويا. مڇين جي ڳالهه ئي نه پڇو، ڪروڙين نمونن جون مڇيون آهن. هينئر تڃران بعد ڏٺو اٿن ته لاسٽر مڇيءَ مان اهڙي دوا ٺاهي سگهجي ٿي جا ڪهڙو به سور هجي ته لاهي ئي ڇڏي. ٿوڊ مڇي وري ولف مان اهو مال ٿي ڪڍي جو ڊائميٽيز جي بيماريءَ ۾ جڏهن انسان جي ريف ۾ ڪند اچي ٿي رهي تڏهن اها ڪند ناس ڪري ٿي ڇڏي. ساڳيءَ طرح دل جي بيماريءَ لاءِ به ڪن مڇين مان دوائن ٺاهڻ جا تجربا ٿي رهيا آهن. اڃا وڌيڪ ٻڌو ته سمند اندر ونگي مثل ڪجهه پيدا ٿئي ٿو جو تجربن بعد

وڌيڪ لوڻ جا ٺٺا ٿي کان ٻاهر ٿيندا. سمنڊ جي
 هڪ ڪيوپڪ ميل هر ٽي ٺٺا سون جا هوندا آهن ۽ ۹۴
 ٺٺا چانديءَ جا. هر اهو سون ۽ چانديءَ جا جزا اهڙيءَ
 طرح پکڙيل آهن جو انهن کي ڪڍڻ ۾ جيڪو خرچ اچي
 وڃي ٿو سو سون ۽ چانديءَ جي قيمت کان به وڌيڪ
 ٿي ويندو. انهيءَ طور سمنڊ مان سون ۽ چاندي ڪڍي
 ڪانه ويندي آهي. انهن ٽن سمنڊ اندر ڪجهه ٺامو به
 ٿئي ٿو. اهو ٺامو وري کانگن ۽ جهينگن جو ڪاڇ آهي.
 سمنڊ اندر سمنڊ وري ٻوٽا به پيدا ٿين ٿا جي دوائن،
 لالڻ ۽ ٻين ڪيترن شين ٺاهڻ ۾ ڏاڍا ڪتب ايندا آهن.
 ٻين ٺاهڻ ۾ به ڪم آندا ويندا آهن. انهن ٻوٽن مان
 طاقتور کاڌو به ٺهي سگهندو آهي. ٻاڙهي سمنڊ جي
 زمين تمام پاي ليکي ويندي آهي جتي ٿورن ڏينهن
 ۾ ۹ ۽ ۱۰ فوٽ ٿي اُڀري بيٺي آهي. انهن
 سگهڙا اهڙا نڪرندا آهن جن جي ٿور اڌ ڪلڪن چٽي
 ويندي آهي. سمنڊ جي اندر ميل هيٺ جڏهن به وڃي
 ٿو اهو مال ڪڍبو آهي ته چمڪندڙ ۽ چمڪندڙ ۽ عجيب
 وچتر ڪوڏ نڪرندا آهن. اهي چمڪندڙ ۽ چمڪندڙ هميشه
 اونڌا ٻه رهندڙا آهن ڇاڪاڻ ته سج جي روشني
 ۵۰ فوٽن کان وڌيڪ اونهو نه ٿي پهچي. سمنڊ اندر
 آباد ايراضيءَ ۾ هڪ قسم جو سم وائڻر نه ٿي پيو آهي
 جنهن اندر ٿڌڙا ٿڌڙا ڪوڏ آهن، پر اهڙا ٿر جيئرا جو

ٺي ٿو اُڀري. سائڻيءَ طرح پھنب ۽ سمنڊ جي وهو آهي —
 ٻيو بهي. پورو ڪيل وقت ئي چڙهن ۽ لهن ٿا. مدت
 جي ۽ دهر ٿئي ٿي. اهي سڀ گيان جون ٻالهيون آهن.
 اهو سمورو تصور ڪير وٺندو هلائي؟ پر هماند بنهين ڪا
 مڙ ٿئي ان وقت شڪي آهي ٿي؟ ڪنهن واهو هجي؟
 ويهڻو رهيا وڃي آهي؟ شڪي چئو ٿا يا اهو،
 قدوم چئو ٿا يا ڪرايماڻو پر آهي ضرور. هاڻي اها
 قدوم ئي ڇان ۽ اڻڄاتل ڇو آهي ٿي، جنهن ههڙي
 اعليل رهيا وڃي آهي؟ انهن سڀني سوالن تي
 سوچڻ سان ئي گمان پوئو ٿئي ٿو.

ڌرتيءَ تي ڪهڙي قسم جا انسان قدوم پيدا
 ڪيا آهن. ڪن ٿا رهن. ٻيا ٿا ڪن، انهن جون
 رهنمون، رسون ۽ رواج اهو سڀ اوهان هن ڪتاب
 جي پهرئين ٻاڻي ۾ پڙهي آيا آهيو. هاڻي سمنڊ اندر
 ٻيا آهي اهو ڇا ٿو. ٻالو، ٻچو، ٻچاڻڻو آهي پر هن
 وٽان جي زمين ۾ ڪو نه راز ۽ راز نه رهيو آهي.

سمنڊ جي ٻاڻيءَ جي هڪ چوٽي ۾ ڪروڙن ٻن
 آهن جي اڪثر جي جون ٿا ٿا ٿا آهن. ٿا ٿا ٿا
 ٿا آهن پر ڪروڙن ٻن، مانگرو ٻن جو اهي ڪاڇ آهن،
 وڌيڪ ٿا سمنڊ جي هڪ ڪيرڪ ميل ۾ ٿا ٿا
 ٿا ٿا آهن ۽ هڪ ميل اندر سمنڊ جي ٻاڻيءَ ۾
 اڪل ۱۲ ڪروڙ آهن لوط جا ٻيا آهن. انهيءَ کان

قدرت کان گهڻو ٿي ڪڍان سڌو آهي

هند ڏسڻ، انٽرنيٽ - انس (يونڪا) جي ٿاڻ
جهاني بعد، عالمي ٻڌڻ هن پوهنڌا، يعني سرشتي ۽
دنيا جو احوال جهڙو ڪان گهڻو ڪان پوءِ مٿي
پهچي ٿو. هن پوهنڌا، جو جهڙو ڪان پوءِ مٿي
هن تي ڪڍڻ وڌيڪ ٿو ڪنهن ٿي - جهڙي ۽ اڃا
ن ساڳو ۽ فرق ٿي وڃي ٿو. ڪنهن وڌيڪ ٿي
رشتي وڃي آهي ۽ دنيا جي ڪوئي ٿي جهڙي ٿي
وڌيڪ ٿي ۽ ڏکڻي ٿي، انٽرنيٽ، انٽرنيٽ
انٽرنيٽ وڌيڪ وڌيڪ ۽ ڏکڻي آهي سا ڪڍڻ
ٿي آهي. جهڙي (Geo+graphy) جهڙو ۽
ٿي ڪوئي جو آڀاس ڪندو ٿي ٿو ان جي معنيٰ
هي جهڙو (Geo) معنيٰ ڏکڻي ۽ ان ٿي ڪڍڻ
(Graph) ٿي وڌيڪ ٿي، وري پوءِ وڌيڪ آهي
۽ دنيا جي ڪوئي ٿي ٿي ٿي آهي ۽ ٿي ٿي
معنيٰ ڏکڻي ۽ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
وڌيڪ ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ساڳي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
ڪيئن ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
جو ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي
آهي. سڄي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي ٿي

اعتبار ائیدن؟
سج ادوا

گیان و گیان

چا
چدنگار و کر شا

یاغن و یاغن

پروفیسور و چا

ڊڙهو ساڳي لڊڪ هڙ 'جاني' جا

سندھي، سنڌي، انگريزي ۽ اردو ڪتاب

۱- ديوان لعل باگ ۱ ۽ ۲ هر هڪ ۱۲۰ روپيا

۲- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۳- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱ ۽ ۲ هر هڪ ۱۲۰ روپيا

۴- وڌيڪ ۱۲۰ روپيا ۽ ۱۲۰ روپيا هر هڪ ۱۲۰ روپيا

۵- ديوان لعل هڪس لعل هڪس (اردو) ۱۲۰ روپيا

۶- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۷- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۸- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۹- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۰- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۱- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۲- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۳- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۴- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۵- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۶- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

۱۷- ديوان لعل هڪس لعل هڪس ۱۲۰ روپيا

سند - هند ڪتاب گهر جي ۱۱ سال جي ۱ ڀيٽ

ڏفعو:	ٻهريون
تعداد:	هڪ هزار
قيمت هندستان ۾:	۵۰ پئسا
قيمت پاڪستان ۽ فارين ۾:	۷۵ پئسا
ساليانو چندومني آرڊر رستي:	ٽي روپيا
ساليانو چند ووي پي رستي:	ساڍا ٽي روپيا
ساليانو چندو پاڪستان ۽ فارين ۾:	پنڃ روپيا
لائيف ميمبر شپ:	ايڪو زجاھ روپيا

*

سال ۱۹۶۸ع

چپيندڙ: ڊاڪٽر پريس، شاپ نمبر ۱۸۰، الھاس نگر ۵.
چپائيندڙ: زمينش گدومل هر جاڻي، الھاس نگر ۵.

سهي ٿڌو ساهه ڀري چيو ته گهڻي سوچ ويچار بعد
 مان انهيءَ رائي تي پهتو آهيان ته موت ڪڏهن به
 اچي ٿو سگهي ۽ ڪهڙي طرف يا ڪارڻ جي اچي
 ٿو سگهي. ڏسو! رات جو سمهيا پيا هجڻ ۽ هي
 آسمان اسان مٿان اچي ڪري پوي ته اسين نند م رڻي
 مار جي وينداسين. جي زمين ڪسڪي وڃي ته سڀ
 وڃي پاڻال ۾ ناس ٿينداسين ۽ کاڌي پيئي جي اڳيئي
 تڪليف ٿي رهي آهي، ڪڏهن به بکن ۾ پاهه ٿي مرون.
 ائين ڳالهيون ڪري سهو ته ڀريل دل سان هليو ويو
 پر پٺيان هنن ٽنهي کي چنتائڻ اچي ورايو ۽ ٽنهي
 جون چنتائون اڃا گهٽ نه ٿيون آهن. انهيءَ ڏينهن
 کان وٺي ٽيٽيهه رات جو پير مٿي ڪري سمهندو
 آهي. ڇي، جي آسمان ڪريو ته مان پنهنجن پيرن تي
 جهلي وٺندس ۽ ائين پنهنجو بچاءُ ڪندس ۽ باندر
 رات جو سمهڻ کان اڳي وٽ تان لهي زمين تي ايندو
 آهي ۽ ڏسندو آهي ته زمين ته ڪانه ٿي هيٺ ڪسڪي
 وڃي ۽ ائين ٻئي ساهه وارا ڏڪار پوڻ جي ڊپ کان
 اناج پنهنجين گلن ۾ ڳيهندا رکندا ويندا آهن ۽ پوءِ
 ويهي سانهن ستيءَ سان کائيندا آهن، ۽ کاڌي جي
 اڻاٽ سبب ڪيچڪ ڪينئون مٿي ٿي پيو کائي.
 خيالي ڊپ ڪيڏو نه برو اثر ٿو ڇڏي ۽ موت کان
 اڳي سڀ پيا مرن ۽ جيڪي موت جو ڊپ پنهنجي
 اُڀديش سان ٿا ڦهلائين سي سهي وانگر مڙجون پيا
 ڪن. وڃڻ ڦاٿا جن اُڀديش ٻڌو ۽ وشواس ڪيو.

ٽي ٿڌو. هي جهڙي ڪهڙا اسان ڏوٽي رکيا آهن،
سي ڪٿي گهر هارو. والهو الي آرام ڪڍو، صبح جو
سويل وري اوهانکي ڪا ڪارائي هئي لڏي ڪناري
واري اينداسين. اوهانجو سڪو وٺي ٻيو ڳاڙهو...
اهو ڏانهن ۽ هي ڏانهن ڳاڙهو ۽ ڏوٽي جو پاڻ ۾ لالو
هاند، اچي.

بنيجي ماڻڪ جو جهڙي اڇا ڏ ڪندا ۽ ايندا؟
خوف کان ڏجي حالن تي منهن ڏيڻ ٻڌارن الي
اچندا ڏ غلامي، جو ڪهانگهو ڏ انهن جي ٻچن ۾
پوندو ۽ سڄي عمر غلامي ۾ ڳاڙهن والگر ڪاٺي
پوندن.

ڄاڻڪ ۴

ٽيڻيهر پکي ڇو ٿو پير مٿي ڪري سمهي؟
راڻي، چيو هي راجن! هي ۽ ٽيڻيهر پکي جو ٿو پير
مٿي ڪري سمهي؟ راجا چيو ته هي منهنجي بيماري!
ڳالھ هيئن آهي ته هڪ دفعي جهنگ ۾ سٺو زندگي
۽ موت تي ٻوڙ هو واپار ڪري رهيو هو، واپار اهڙو
ته ڪنڀيرا اسان ڪري رهيو جو کيس اها به سڀڪ
ڪانه ٿي رهي ته سندس آس پاس ڇا ٿي رهيو آهي.
سمهي جي اهڙي ڪنڀيرا هڪ ٻانڌو، ٽيڻيهر ۽ ڪيچڪ
ڪينڊون چٽائي ٿوسي رهيا هئا. آخر سمهي وٽ آيا ۽
اچي چيائونس ته پاڻو ڪهڙي ٻوڙ هي واپار ۾ بڻجي
ويو آهين؟ ڪجهه اسانکي به ٻڌاء.

اٿر ۾ منهنجو من جاء ۾ آهي. اسين ۾ اچي ٿيون
وڃون. ۽ اٿر ۾ اسانجو ۽ توهانجو ميلاپ ٺاهائي
وڌيڪ وقت رهي ۾ سگهندو.

گڏهين جي لڏپلاڻ

احوال ٻڌي گڏهه منجهي ٿيو. ۽ ڇوڪر پنهنجن ساليين
سان ڳالهه ڪريائين. ويچار ڪرڻا لڳا ۾ هي ڇوڪرو
لوندو ۾ ٿو ۽ انهيءَ کي منهن ڏيڻ ۾ هي ملڪ ٿي
وڃي وڃون. ٻلاجن گڏهين عمر ڪاٿي موچن ۽ ٺيڳو
ٿين ۾. ٿينڪي ٿينڪي ڪٿي جو آفتن کي منهن ڏين.
ٺيڳو ڪٿي ٿيڳو ۾ هي جهنگ ۽ ٿيڳو ۽ ٺيڳو ۽ ٺيڳو
ڪٿي ٺيڳو ڪٿي. سڄي جهنگ جي گڏهين ۾ سنسني
ٺيڳو ۽ ٺيڳو ۽ سڀ گڏهه لڏپلاڻ ۾ لڳا. وڏو ڇو
اچي اسانکي ڪاٿين، ٺيڳو ڪار ٺيڳو ۾ ٿوي ٺيڳو
ڪريون.

گڏهه جهنگ ڪري جهنگ مان ٺيڳا! ٺيڳا! ٺيڳا! ٺيڳا!
هڪ ٺيڳو ڪاري ڪيترن ماڻهو ڪوڙا ٺيڳو ۽ ٺيڳا
هئا. ٺيڳو ٺيڳو ڪي ٺيڳو ۾ ٺيڳو ۽ ٺيڳو ۽ ٺيڳو
ٺيڳو ڪري گڏهين اڳيان قدم ڪيائون ۽ گڏهه لڳي
وڃا ڪاٿي ڪي ۽ ماڻهن جا ٺيڳو ٺيڳا. اهي
ماڻهو هئا ٺيڳو. انهن گڏهين کي آلت ڏنو ۾ اوهين
ڪا ۽ ٺيڳا ڪريون. اسين وڏهن کان اوهانکي اڳاڻيڻا اسين
۾ ڪا اڳاڻيڻا اسين ۾. صرف اوهين ۾ ڪجهه مدد اسان

جهنگ مان گڏهه ڪيئن ڀڳا -
۽ ڏوبين جي ور ڪيئن چڙهيا؟

راڻيءَ پڇيو ته جهنگ مان گڏهه ڪيئن ڀڳا ۽ ڏوبين جي ور ڪيئن چڙهيا؟ راجا چيو راڻي ٻڌ به ٻڌايان ۽ -
هڪ جهنگ ۾ صرف گڏهه رهندا هئا. چؤطرف گاهه ٻيا چرندا هئا ۽ تلاءُ جو پاڻي پي مڙجون ڪندا هئا. ڀلا سڄو جهنگ ئي گڏهن جو ۽ ڇا جي ڪين تڪليف ۽ ڇا جو ڪين ڊپ!

ڪيتري مدت بعد لومڙي جي من ۾ آيو ته هنن گڏهن کي اتان هڪالي ڪڍجي. اهڙي ڪا تدبير ڳولهي ڪڍجي جو هي گڏهه ازخود جهنگ ڇڏي وڃن؛ نه ته هيٽرن کي هڪالو آهي ڏکيو.
اهي ٻه پڇائي لومڙي اڳيان ۾ هڪ گڏهه کي پاسيڙو ٿي چيو ته ”ٻڌو ڪين اٿيئي! ڏاڍي خوفناڪ خبر ڦهليل آهي. ڏاڍو خطرناڪ وقت ٿو اچي.“

لومڙي جي چالاڪي

گڏهه: ڇا آهي؟ ڇا ٿيو آهي؟

لومڙي: مون ٻڌو آهي ته واڳهن ۽ مانگهر مڇن فيصلو ڪيو آهي ته هن جهنگ تي چڙهائي ڪريون. گڏهه تمام گهڻا آهن ۽ ڪجهه وقت سڪ سان گذرندو. کاتو پيتو ملندو. انهن واڳهن ۽ مانگهر مڇن کي وڏو ڪٽڪ پنهنجو آهي. جنهن وقت کان اها ڳالهه ٻڌي

امانت جي سنڀال ڪمي آهي ۽ نه ڪي امانت مان
فائدو وٺيو آهي. پر ٻيا ڪوئا ٻڌن ڇو ٿا؟ چوڻ لڳا
ته جڏهن بلين ڪاغذ گهريا ته ڪري ڪين موٽائينداسين.
ڪوئن گهر ٺاهيو ۽ گهر مطابق ڪاغذ ڪٽي ڪاٽي
منجهس ويهي رهيا ۽ ٿڌ ۾ ڪير ٿو ٻاهر کاڌي لاءِ
نڪري تنهنڪري ڪي ڪوئا اهي ڪاغذ ڪاٽڻ به
لڳا ۽ ڪاغذ ويا گهٽيا ۽ ناس ٿيندا.

ڪجهه وقت بعد ڪتا موٽيا، بلين ۽ ڪوئن سان
ڀاڳر پائي گڏيا. ڪي ڏينهن پاڻ ۾ ڳالهيون ٻولهيون
ڪيائون. آخر هڪ ڏينهن ڪتن پنهنجي امانت
ڪاغذ پٽ بلين کان گهريا. ڪتن ڪي وٺي بلين ڪوئن
جي گهر ويئون، پر اتي امانت جي حالت ڏسي بلين
ڪي ڏاڍو غصو آيو ۽ ڪوئن مٿان حملو ڪري ڪين مارڻ
لڳيون. ان تي ڪتن ڪي سپاويڪ ڪروڙ آيو ۽ انهن
وري بلين کان وٺي ورتو جن امانت جي چڱي سنڀال
نه ٿي.

انهيءَ ڏينهن کان وٺي ڪتن، بلين ۽ ڪوئن جي
ويڙهه هلي اچي. ايام گذري ويا آهن، پر جهڳڙو اڃا
چالو آهي. هونئن ته شينهن ۽ ٻڪري به هڪ تلاءُ
تي پاڻي پيئندا هئا، پر پوءِ جيئن امانت ۾ خيانت
پيئي ته پوءِ حيوانن جي حيوانن ۾ ۽ انسانن جي انسانن
۾ خصومت هلندي آئي آهي. سڀني جهڳڙن جو بنياد
آهي امانت ۾ خيانت.

راجا فرمايو ته ٻڌ هي منهنجي پياري راڻي: ايام گذري ويا آهن. تن ڏينهن ۾ ڪتا، بليون ۽ ڪوٺا پاڻ ۾ سازسلوڪت سان رهندا هئا. پاڻ ۾ مٽرتا هئن. هڪ دفعي ڪتن کي ڪيڏانهن ٻاهر ڪم لاءِ وڃڻو پيو. وٽن جيڪي ضروري ڪاغذ پٽ هئا سي بليمن وٽ ڇڏيائون ۽ کين چيائون ته مهرباني ڪري اسانجي پريٽ هنن جي سار سنڀال لهجو.

ڪيترائي مهنا گذري ويا ۽ ڪتا پنهنجي ياترا تان اڃا ڪونه موٽيا هئا. بليون ڪاغذن جي سار سنڀال لهندي ٿڪجي پيون. چوڻ لڳيون ته هي وري ڪهڙو جهنگهٽ پاڻ مٿان ڪنيو اٿئون. اسين ڇا ڄاڻون سار سنڀال لهڻ مان. اسين رڻون پنون ۽ کاڌو کائون... ڪتا سڄ اسانجا مٽر هئا، پر اسان جهڙو ڏاڍو ڪوٺن سان به هئن. ڪوٺن کي چوڻ لڳيون ته ڪجهه وقت اوهين به هنن ڪاغذن جي سار لهو. ڪتا اوهانجا به ته مٽر هئا. ڪوٺن ڪاغذن جي سنڀال رکڻ جي جوابداري پاڻ تي ڪنئين. ٿورن مهينن بعد گرميءَ جا ڏينهن گذريا ۽ مٿان سيارو اچي ويو. ڪوٺن کي ٿڌ ستائڻ لڳي ۽ آخر خيال ڪيائون ته هنن ڪاغذن جو گهر ٺاهي منجهن ويهي رهون. اسين ٿڌ کان به ٻچنداسين ۽ ڪاغذن جي سنڀال به پيئي ٿيندي. هڪ بزرگ ڪوئي انهيءَ تي اعتراض ورتو ته

چھيو ڪن عطا جو مون کي ڏپ ڏيئي رهيو آهي ۽
چھيو ڪن هٿن ۾ آهستي آهستي ٽڙن وانگر ۽ مان
منتڙ سڪي وٺندس. هتي ڪو مون کي ڏسي ته ڪونه
ٿو ته ڪو مون کي چھيو ڪن لڳا.

راجا راڻي ۽ ڪي وٺ سان ٻڌو ۽ چھيو ڪن کڻي زور
سان راڻي ۽ جي ٻئي ۽ تي هڪ چھيو ڪن وهايو، راڻي ۽
جي ٻئي ۽ تي ڏٺو پيو. راڻي ۽ وات ۾ ڪري ڪرڙو
وڌو، جڏهن وات مان آواز نه نڪري. پر اڃا به يا تي
چھيو ڪن مس راڻي ۽ کي لڳا ته راڻي پاڙائڻ لڳي ته
مون کي وڌيڪ چھيو ڪن نه هڻو. ڪهه (ڪو هن) ۾ پوي
اهو منتڙ جڏهن سبب مان چھيو ڪن جي مار کان...

عقل ٺڪاڙي

راجا: مان ڀلي منتڙ ٻڌائي مران ۽ چڪيا تي جلان
پر تون چھيو ڪن به سهڻا لاء تيار نه آهين...
راڻي پيش پيئي ۽ منتڙ سڪڻ کان توبهه ڪيائين
۽ آئينده به راجا کان وڌيڪ ۽ وڌيڪ آکاڻيون ٻڌڻ
لڳي جي اوهان کي به ٻڌائجن ٿيون.

ڇاڪ ۲

ڪٿا، ٻليون ۽ ڪوٽا — پاڻ ۾ دشمن ڇو آهن؟
راڻي ۽ پڇيو هي راجن هي ۽ ڪٿا، ٻليون ۽
ڪوٽا — پاڻ ۾ دشمن ڇو آهن؟

وڌيڪ دڪي حالت هن راجا جي آهي جو زال جي
ضد جو شڪار ٿي مرن لاءِ وڃي رهيو آهي.

ٻڪريءَ سيڪاريو راجا کي عقل

ٻڪري: سو وري ڪئن؟

گهوڙي پوءِ سڄي ڳالهه ٻڪريءَ کي ٻڌائي ۽
سائڻس صلاح ڪئي ته هٿڙي حالت ۾ ڇا ڪرڻ گهرجي.
ٻڪريءَ چيس ته هڪ رستو راجا جي بچائڻ جو آهي.

گهوڙو: ڪهڙي تجويز آهي؟

ٻڪري: راجا کي گهرجي ته راڻيءَ کي چوي ته
منتر ٻڌائڻ جي وڏي (رسم) اها آهي ته مان توکي
وڻ سان اول ٻڌان ۽ تنهنجي پٺيءَ تي چاليهه ڦٽڪا
هڻان ۽ جڏهن چاليهه ڦٽڪا توکي لڳي چڪندا ته
انهيءَ تپسيا (مار کائڻ جي تپسيا) تي مان توکي منتر
ٻڌايان. اها آهي منتر سڪڻ جي واٽ. ٻڪري وڌيڪ
چوڻ لڳي ته جنهن وقت راڻيءَ مٿان مار پيئي ته
پاڻيهي سندس عقل جاءِ ايندو. راڻي اهي آڙا انگل
چڏي راجا جي پيش پوندي ۽ راجا به ٻڃي پوندو.

راڻيءَ تي مار

راجا اهي سڀ ڳالهيون ٻڌيون ويٺي ۽ ويچار ۾
پئجي رت هلائڻ روڪيو ۽ راڻيءَ کي هيٺ لاٿو ۽
کيس منتر سڪڻ جي وڏي (رسم) ٻڌائي. راڻيءَ وڻ
سان پاڻيڪي ٻڌاريو ۽ ائين ئي پئي سمجهيائين ته راجا

مون کي ڏيکي سوڀارو ڪندا. ان ۾ اوهان جو به شان آهي ۽ منهنجي به جيءَ. ٻين جانورن، جيئن ۽ پکين به پنهنجي پنهنجي لاءِ پنهنجا گڻ ڳايا. صرف ڪتو ئي رهجي ويو هو.

ڪتي پنهنجي باري ۾ ڪجهه به نه چيو ۽ جي چيو ته گهڻو ڪجهه. گڏه جا ڇهه گڻ آهن ته مون ۾ ست خوابون آهن. خواهشون رکجن، خوش رهجي، وفادار ٿجي وغيره وغيره، پر هتي صرف پونڪار. هو صرف پونڪندو ئي رهيو. سندس پونڪ جاري رهي!

راڻيءَ پڇيو ته آخر ۾ ڇا ٿيو؟ راجا فرمايو ته ڪتو چونڊجي ويو، ڇاڪاڻ ته هن ۾ سڀني کان وڌيڪ خوابون هيون ۽ هن پنهنجي باري ۾ گهڻو پونڪيو ۽ چونڊون اهوئي ڪتندو آهي جو گهڻو پرچار (پونڪ) ڪندو آهي.

چونڊن جو جهڳٽو ڏسي جيئن راجا ۽ راڻي پنهنجي رت ڏانهن واپس وريا ته ڏٺائون ته هڪ ٻڪريءَ رت واري گهوڙي سان ٻي ڳالهائيندو ۽ چوڻ لڳس ته تنهنجي حياتي به گهوڙي نه ڏکي آهي جو رت ۽ ماڻهن جو بوجو کڻي پيو سڀ وقت وهين. ڏس اسين ڪئن نه آزاد ٿي رستن ۾ ساڻي گاهه تان پييون هلون ۽ کائون پيئون. تنهنجي حالت سچ پچ قياس جوڳي آهي ته گهوڙي مرڪي ٻڪريءَ کي چيو ته مون کان

ڏوٻيءَ جو گڏه هو اُڻ پڙهيل ۽ عقل جو به گڏه
تنهن جان ٿان ڳالهائڻ کان ڪيڀاڻو ٿي، پر ڏوٻيءَ
چيس ته تون چو ٿو ڊجين. هيءُ پاڪستان ڪين آهي،
جتي ڪيترن کي ووت ڏيڻ کان محروم ڪيو ويو
آهي. هيءُ هندستان آهي، جتي هر ڙءَ ڙاري (بالغ)
کي ووت ڏيڻ ۽ ڳالهائڻ جو حق آهي. مون ڪين
گذريل ٽن عام چونڊن ۾ بهرو ورتو. چونڊن جي
ڏينهن ۾ ڪيڏو نه اسانجو مان ٿو ٿئي. چونڊن جي
هڪ ڏينهن لاءِ اسين وڏن وڏن ٽيسنگن جا ناني
۽ پيٽيويا ٿيو ٿا پڙئون. ڪيڏي نه اسان جي عزت...
سو آخر گڏه کي به همت آئي ۽ هيترن جو ڳالهائڻ
نه گڏه وري ڪيئن مات ڪري ويهي، سو چوڻ لڳو
ته اول اول مون کي اعتراض آهي ته هر بيوقوف کي
گڏه جو لقب ڏيئي منهنجي بي عزتي ڪئي پيئي
وڃي. اهو سرشتو بند ٿيڻ گهرجي، ٻيو ته مان پورهيت
آهيان، ٿيون ڪيڏو به ڪري مٿون ٻوڇو پوندو اٿم
ته شانت ڇت رهندو آهيان، چوٿون گرميءَ ۽ سرديءَ
جي پرواه نه ڪندو آهيان، پنجون من ڏاڍو ڪري
هلندو آهيان ۽ ڇهون منهنجي گونج ۾ آلاپ جي ڏن
آهي ۽ منهنجو آواز ٻڌي ٻيا به اچيو مونسان شامل
ٿين ۽ وقتي اٺ هٽي هرتال به ڪن. اهي آهن منهنجا
ڇهه گڏ. انڪري مهرباني فرمائي پنهنجو قيمتي ووت

پڪي به چون ٿا لڙڻ لاءِ پنهنجا پنهنجا پڌر ناما
تيار ڪري ڪٽي آيا هئا. پهريائين اقباب پڪي اٿيو ۽
اڪڻ لڳو ته منهنجي وڏي م وڏي خوبي آهي ته آءُ
ڪنهن به لوب لالچ ۾ ڪين اچان ۽ پنهنجي حواسن
ڪي روڪي ڪٽڪ پنهنجي شڪار (مقصد) ڏانهن
نھاري اهو هٿ ڪريان. انڪري پائرو ۽ پيمرون
ووت ڏيو ته مهرباني ڪري مون کي ڏجو جو منهنجو
اهو هڪ ئي اصول آهي.

ڪڪڙ فرمايو ته پائرو مون ۾ چار گڻ آهن. پهريائين
ته حملو ڪرڻ ۾ هميشه اڳرو ٿجي، ٻيو ٿوڙ تائين لڙڻ
گهرجي، ٽيون جيڪو به کاڌو هجي سو ڪٽنب جي
سپني پاتين ۾ هڪ سريڪو ورهائجي ۽ چوٿون مٿان
طاقت سان حڪمراني ڪجي.

کانو، کان کان ڪندي چيو ته مون ۾ پنج
خاصيتون آهن. هڪ ته مان هميشه پنهنجي ڪارروائي
بلڪل اڪائي ڇپائي ڪندو آهيان جيئن دشمن کي
به خبر نه پوي، ٻيو ڪنهن به حالت کي سينو سهائي
منهن ڏيندو آهيان، ٽيون جيڪي به ملندو آهي سو
بروقت هٿ ڪندو آهيان، چوٿون ميدان ۾ ڪجهه
به ڇڏي ڏيڻ نه گهرجي ۽ سست نه ٿجي ۽ پنجون ته
مان پنهنجي ڪم لاءِ ٻئي ڪنهن ۾ به وشواس نه رکندو
آهيان ۽ پاڻ ڪندو آهيان.

ڪي گڻ آهن ۽ هميشه تيار هوندو آهيان پوءِ ڪهڙو
به ڪم وڌو هجي چاهي نٿو.

گانءِ چيو ته مان هڪ ڌرمي جانور آهيان. انسان
به منهنجي عزت ٿا ڪن، تنهنڪري اوهين به مون کي
عزت ڏيو ۽ چونڊيو.

بئل چوڻ لڳو ته مون کانسواءِ ڪيتي ڪانه ٿيندي،
مال گاڏيون نه هلنديون. مان نه هجان ته ڳوٺن جا ڳوٺ
برباد ٿي وڃن ۽ انسانن کي کاڌو نه ملي. تنهنڪري
اوهانجي ووت جو صرف مان ئي اڌڪاري آهيان ۽
ڪانگريس سرڪار جي نشاني به ته مان ئي آهيان.
بلين چيو ته اسين نه هجون ته ايترا ڪوٺا پيدا ٿي
وڃن جي اناج، ڪپڙو ۽ ٻيو سڀ ڪجهه ناس ڪري
ڇڏين. ڪوٺا پليگه جو به ڪارڻ آهن.

گهوڙي هڻڪيو ۽ چيو ته اڄ مسافريءَ لاءِ ڪري
نوان ساڌن نڪتا هجن، پر ريس ڪورس ۾ ته منهنجو
ئي شان آهي. شرطن لاءِ سڀ آڻا ۽ سڀ مون تان
صدقي پيا ٿين. تنهنڪري اڳي توڙي هاڻي منهنجو
مان ۽ مرتبو اوچو آهي.

باندر پنهنجي ڇو ٿو پوي! انسانن کان پوءِ وڏو
مان ئي آهيان. ڪنهن ويچار کان ته مان ئي انسان جو
وڏو آهيان. مون ۾ عقل آهي، هوش آهي، ڪم ڪرڻ
جي شڪت آهي.

بالہمدس : اُنکی مہنچا بول ویندا کھت ر کھت
 کُنگا کھاری بول کھری بولکے پنج مہنچا والی
 راجا ہو اهو وینا دی شوش لی . اُنی راجا : والی
 راجا لی بولکے کُنگا کُنگا وینا کُنگا

وستی پر جانوری جنون چوندون چالو مہنچا
 لچ کھت مہنچا کھت بولکے بول بول نا آہی .
 انسان بولکے نا کھری مہنچا نا بولکے نا کھری
 جانوری مہنچا نا کھری نا کھری نا کھری نا کھری
 نا کھری کھت بولکے کھری نا کھری کھری نا کھری
 مہنچا کھری نا کھری

راجا جوش پر اُنی مہنچا نا کھری مہنچا کھری
 مہنچا آہی . اُنی مہنچا کھری مہنچا کھری نا کھری
 کھری اُنی کھری آہی نا کھری کھری اُنی کھری
 آہی نا کھری نا کھری نا کھری نا کھری نا کھری
 نا کھری نا کھری

بولا لیون جانور جنون بولکے بولکے کھت کھت
 اُنی مہنچا کھری مہنچا کھری بولکے کھت کھت
 کھت کھت کھت کھت

بولا لیون کھت کھت راجا مہنچا کھت کھت کھت
 کھت کھت راجا کھت کھت کھت کھت کھت کھت
 کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت
 کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت کھت

ڪري اڳي تي پنهنجو اثر آڻيندي. لاچار ٿي راجا کيس ٻڌايو ته ناگه راجا مون کي منتر سيکاريو. جنهن جو جپ ڪيم ۽ هاڻي مون کي ور ملي ويو آهي جو مان جيترو پس ۽ پکين جي ٻولي سمجهي سگهان ٿو ۽ پڻ ڳالهائي سگهان ٿو.

راڻي ۽ اها وارتا ٻڌي نئون ضد ٻڌو ته اهو منتر مون کي به سيکارو. راجا ٻڌايس جي مان توکي منتر ٻڌائيندس ته مان مري ويندس، پر راڻي اها ڳالهه مڃي چو ٿي؟ سمجهڻ لڳي ته راجا منتر لکائڻ لاءِ اهو صرف بهانو ۽ ڊپ ڏيئي رهيو آهي. تنهنڪري راجا تي زور آڻڻ لڳي ته مون کي منتر سيکارو.

راڻي مورچت ٿي

راجا جڏهن انڪار ڪري ٿس وڃي راڻي پاڻي ۽ کان ٻاهر نڪرندي ۽ چوڻ لڳي ته منتر سکڻ لاءِ مان بلڪل اُتاولي آهيان، چاهي پرڻه ٿي وڃي، چاهي دنيا ناس ٿي وڃي پر مون کي اهو منتر ڪيئن به ٻڌايو ته ته ته...

ائين چوندي راڻي اچي روڻ ۾ چٽڪي ۽ مورچت ٿي ڪري پئي ۽ سندس ٺار (نبض) آهستي آهستي هلڻ لڳي ۽ راجا سمجهيو ته راڻي متان انهيءَ شوڪ ۾ مري نه وڃي. تنهن ڪري لاچار آڻ مڇڻي پيس ۽ راڻي ۽ کي چيائين ته گنگا ڪناري هلي مان توکي منتر

ڪٿيئون اچو ۽ اچي چانور کائڻ ۽ گڏ ڪرڻ جو
آئند پايو.

راجا جو مشڪيو؟

ڪٿي ۽ جي اها ڳالهه راجا سينڪ راءِ ٻڌي مشڪي
ڏنو. راڻيءَ کائڻس مشڪڻ جو سبب پڇيو، پر راجا
ڳالهه ٻڌي اُن ٻڌي ڪري ڳالهه ڦيرائي ويو.

راجا جي کاڌي سان ماڪي به هئي، جنهن جو ڦڙو
به زمين تي ڪريو ته مکين ٻين مکين کي سڏ ڪيو ته
اچو، راجا جي محل ۾ ماڪيءَ جي ڍنڍ وهي آهي.
اچو ۽ اچي ماڪي کائو. راجا مکين جو اهو ڳالهائڻ ٻڌي
به مشڪي ڏنو. راڻيءَ وري به مشڪڻ جو سبب
پڇيو، پر وري به راجا جواب ڏيڻ کان نتائي ويو.

راڻيءَ ڪيو ضد

راجا مٿي تي لڳايو هو سرهو تيل، سرهاڻ تي پٽنور
حيران، پٽنور هڪ ٻئي کي سڏي سرهاڻ جو آئند وٺڻ
لاءِ ٺٽو ڏيڻ لڳا. راجا وارن کي اوڏي مهل ڦٽي ڏيئي
رهيو هو ۽ هن پٽنورن جو ڳالهائڻ ٻڌي وري به
مشڪي ڏنو.

هاڻي راڻيءَ ضد ٻڌو ته مون کي مشڪڻ جو سبب
ٻڌايو. اوهين اڄ ڇو ڌري ڌري مشڪي رهيا آهيو
۽ شل نه ڪا استري ضد تي چڙهي، پوءِ ته سندس
اکين تي اونڌه اچو وڃي ۽ رسي، روڻهار ڪو منهن

راجا ۽ راڻي جي آکاڻي

نالڪو جو ور ۽ ڏنل مندر

پراڻي زماني ۾ واراڻي (پارس) ۾ راجا سنڪ راءِ
 رهندو هو. راجا دهاون ۽ وڏوان هو. هڪ ڏينهن
 جهڻي شهر جي چڪر تي لڪو ۽ ڏانهن ۽ هتي
 نالڪو هڪ نالڪو کي پير هڻي ماري رهيا آهن. راجا
 نالڪو تي دها کائي ٻارن کي هڪائي چڏيو ۽ نالڪو
 کي گنگا ۾ چڏيو.

اهو نالڪو هو نالڪو راجا. تنهن مهاراجا کي آسپس
 ڪئي ۽ کيس هڪ مندر سڏيائون، جنهن کي چپ
 ڪرڻ سان راجا ۾ اها شڪتي آئي جو هو جو چيو جنهن
 پڪن ۽ پس جي پولي سمجهندو هو.

راجا کي نالڪو راجا ائين ۽ چيو ۽ هي مندر پئي
 ڪنهن کي ۽ نه ٻڌائج ۽ جنهن وقت هو اهو مندر پئي
 ڪنهن کي ٻڌايو ۽ تون مري ويندين. راجا اهو مندر
 جهڙو ۽ جيئن ئي رسوئي ڪرڻا اچي وينو ۽ کاڌي
 جي لالهيءَ مان ڪي چانور هڪ زمين تي ڪري
 پيا. چانورن جي سڳند تي هڪ ڪٽي آئي چڪجي
 آئي ۽ هن زور زور سان وڃي ڏندرو ڏنو ۽ راجا
 جي محل ۾ چانورن جا انبار ڪري پيا آهن. سڀ

~~پنکتن~~

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پنکتن

پڙهو ساڳئي ليکڪ هر 'جاني'

جا

سنڌي، هندي، انگريزي ۽ اُڙدو ڪتاب

- ۱- ديوان بيدل پاڳو ۱ ۽ ۲ هر هڪ آڏائي وٺيا
- ۲- ديوان بيڪس قيمت آڏائي وٺيا
- ۳- ديوان بيدل ۽ بيڪس گڏيل ۵ وٺيا
- ۴- ديوان دلپت پاڳو ۱ ۽ ۲ هر هڪ سوا وٺيو سادو بندو
- ۵- ديوان دلپت پاڳو ۱ ۽ ۲ هر هڪ آڏائي وٺيا اوچو بندو
- ۶- روھڙيءَ جا رھبر قيمت سوا وٺير
- ۷- مجموعہء ڪلام شاعران سنڌ و هند اُڙدو سوا وٺيو
- ۸- شاه جو رسالو هر هڪ سر انگريزي ترجمو آڏائي وٺيا
- ۹- شاه جو رسالو هر هڪ سر هندي ترجمو سوا وٺيو
- ۱۰- پتڪرو پنجن پتڪ ۱۱- وڏن ماڻهن جون ڳالهيون
- ۱۲- وٺائي فقير جا ٽوڙڪا ۱۳- خطا ڏاڙهي
- ۱۴- ٽوار ٻڌي ٽوڙڪا ۱۵- اعتبار ڪندا
- ۱۶- چورين ڪهڙا چت ۱۷- وڏو ڪير؟
- ۱۸- بيدل جو وحدت نامہ ۱۹- سچل جو تارنامہ
- ۲۰- بيدل جو سرود نامہ ۲۱- سچل جو رھبر نامہ
- ۲۲- دنيا جي مشھور ماڻھن جي منجھت قيمت ڏيڍ وٺيو
- ۲۳- شادي خانہ آبادي يا بربادي قيمت ڏيڍ وٺيو
- ۲۴- رھيش پيءُ (پروفيسر هر 'جانيءَ' جو جيون) ڏيڍ وٺيو
- ڪميشن سوا ۳۳ سيڪڙو- ٽوال خرچ جدا- آرڊر موڪليو

سنڌ- هند ڪتاب گهر، پي ۱۱۱/۱۹، الھام نگر ۵

ٻه اکر

جستري لفظ انگريزي لفظ His+story يعني هن جي ٻا هڪ ڌاري ماڻهو جي ڪهاڻي آهي پوءِ تواريج ۾ هن جي هڪ ٻانهن هنڌ موه جي تاريج، لڙائي، ملڪ ۽ ڪنهن ٻا هارائين ٻا سڌارن جو ذڪر ڪيل آهي ۽ اڪثر تواريجن جي سڪال ۾ پڙهين وڃن ٿيون سرلسر غلط آهن ڪاٺ لڙي ان بادشاهه جي زماني جون لکيل آهن ۽ سندس ساراهه ڪئي وئي آهي. ”پوءِ هن ڪتاب وڌيڪ ماڻهن جون وڌيون ۽ لکيون ٻانهن ”عرب تواريج توڙي ۽ نوهان کي سڃي تواريج ملندي.“

ڪتاب جا ٻه ڀاڱا آهن جهڙا ۽ لڙا. جهڙا تواريج توڙي، ٽائي پاسي ڏنل آهن جي جهڙي تواريج مٿي ۽ الڳ ٿي ڏينهن جا آهن ۽ لڙا تواريج توڙي، ساڄي پاسي ڇاڪاڻ ته هاڻوڪي هند سرڪار ۽ ڪالگريس اڳواڻن جا ٻڌائي آهن. جيئن جيئن ڪتاب جي اڳيون ڀاڱي جي مهڙ ۾ ڇاڻايل آهي ته لڙا تواريج توڙي ڪاٺ لڙي ڪاٺ جا اڳواڻن سان ڪٽيڪو ۾ دوران ۽ موني ۾ معامو ٿيا آهن. اهي مدد توڙي آهه ڏاڏا موليڪر شري جيڪي ويراڻي، گزاري لعل لندا وغيره جن سان منهنجا مڻا پڻ ٿيا لکيل آهن جيئن اوهان اڳئين صفحي تي ڏسي سگهيو ٿا.

اگر یون هنیون هنن؛ پر جنهن صورت ۾ واک وڌو ٿاڻ
 م نه آهون نه نيم مهمل ڪري وري ٻئي ڪنهن ڏينهن
 تي رکيو ويو. ايتري ۾ انگريزن جي هن ڪڍائي تي
 ايڏو ته شور پيدا ٿيو جو حال اهو ٺيلا رکيو ويو؛
 پوءِ لارڊ ڪرزن لاجي قاعدي موجب انهن آستان جو
 هميشه لاءِ اڇاءُ ٿي ويو. نه ته اڄ تاج محل ۽ ٻيا
 يادگار بر باد هجن ها، انهن جو نشان به نه هجي ها،
 صرف نالا ياد هجن ها، جي به انهن جي ايتن پستڪن
 پڙهائڻ سان مٽايا وڃن ها يا انهن کي ٽپ ڏي ڪاريو
 وڃي ها!

(وڌيڪ لارڊ ڪرزن ۽ ٻين انگريز گورنر جنرل
 لاءِ پڙهون هن ڪتاب جو ٻيو پاڻو)

پيرو مل شيوڪرام سامتاڻي ”مهيش“ پرنسري
 ۱۰- اي مين ازار، الهاس نگر ۴ ۾ ڇپيو.
 وميش گرتار يعل هر جاڻي سنڌ- هند ڪتاب گهر
 بلاڪ ب ۱۱۱/۱۹ الهاس نگر ۵ جهاني پڌرو ڪيو

ٽاج محل ڏانهن اڏي پٽ ڪرڻ جو نيلام
اعتبار نه ڪندا. پر اها حقيقت آهي ته لاڏو لاڏو
پهتڙي ڇڏڻ لاءِ جو وائسراءِ هو تنهنجي زماني ۾
سراڪاري طرح فيصلا ٿيو ته آڪري ۾ جيڪو ٽاج محل
اڻ ڇو ٺاهي ڪيو آڪاش سان لنڊن لڳائي پيو لاءِ جي
ڪارنگريءَ جي هاڪ ڇوڏاري ٺهائي تنهن کي پڇاڻو
وڃي جهڻا - وهندي ٻانس ۽ نه وهندي ٻنڌري!
ٽاج محل تي نه هوندو ته لاءِ جي اڻ ڇو ٺهائين جي
شاهدي ئي ڪهڙي ۽ هڪ ڏينهن آڪري ۾ پوندو
لڳاڻو ويو:-

”خدا ڪي،

ملڪ بادشاهه ڪا،

حڪم ٺاهڻ انگريز ڪمپني ڪا - ٽاج ٻيڻي
(ٽاج محل) جو مشهور عام طرح نيلام ڪيو ويو جنهن
۾ اهي پڻ ۽ ساڻن ڪنهن سڀ ٺهائي ڏينهن اچي واک ڏين.“
اهو ٻڌرائي جو حڪم آج به انگريزن جي منهن تي
ڪارڻن جو داغ آهي رهيو آهي ۽ جهڙوڪ منهنجي
ڪاغذن ۾ اڏسي ٿو سگهجي. ۽ سچ پچ عام نيلام ليو
پر ڪير خريد ڪري هٿ ۾ سند ۽ شهاڻو بادشاهه ۽ پٽ
ٻنهي وڃي هندن ۽ مسلمانن لاءِ ڪڍو ڪم ڪرڻ نه
چاهيو. ڪي ٿورا انگريز ۽ ڌار ڌار زمين تي واک ڏيڻ لڳا ۽
لارڻي ڏسندا رهيا ۽ ٻڌندا رهيا اهي واک ۽ ڏين

انهيءَ ٻلي خرچ پيا ٿين. پراڻن بادگارن جي سنڀال ٿي
رهي آهي، انهنجي مرمت پيئي ٿئي ۽ دنيا جا ماڻهو
اهي جهونيون عمارتون ڏسڻ پيا اچن ۽ ڀارت جي ڪلا
مٿان گهوريا پيا وڃن.

جي لارڊ ڪرزن ٺٽين نه ڪري ها ته هن کان اڳ
ڀارت جون اهي جهونيون عمارتون، مندر ۽ مقبرا نيسٽ
ٿا بود ٿي وڃن ها!

شاهجهان جو حمام ڊهرادڻ: دهليءَ ۾ شاهجهان
بادشاهه جي سندر سنان جي جاءِ ڏسي انگريز سهي نه
سگهيا ته ڪو ماڻهن کي پتو پوي ته اڳي هو ڪيئن نه
آرام ۽ سک سان رهندا هئا، تنهنڪري فيصلو ڪيو
ويو ته اهو حمام سڄو پٽي، اهي اڪريل سنگرم جا
پٿر، در دروازا سڀ ڪٽائي، لندن موڪلجن ۽ اُتي
ساڳئي سامان مان ساڳئي نموني جو شاهي گهراڻي لاءِ
حمام ٺهرائجي ۽ اهو شاهجهان جو سندر حمام جنهن تي
هيرا جواهر موتي ماڻڪن جو ڪم ڪرايل هو سو پٽاڻو
ويو ۽ هيرا جواهر موي ماڻڪ سرڪاري خزاني ۾ رکيا
ويا ۽ پٿرن کي باقاعدي سنڀال سان کوکن ۾ بند ڪرايو
ويو ۽ اهائي ڪوشش رهي ته اهي سڀ پٿر انگلند
ڪن جهازن ۾ ڪٽائي موڪلجن پر انڊو سارڊ وزن ڪن
جهازن ۾ ڪڍندو، ڪو به رستو پٿرن موڪلڻ جو ٿي نه
سگهيو ۽ اهي نقش ٿيل پٿر ڀارت ۾ ئي آخر وڪيا ويا.
اڄ ڪٿي آهن اهي پٿر؟

ٺهرايو هو ۽ سن ۱۵۱۲ع ۾ ٺهيو هو. اڄ عام طرح انهيءَ کي پيرل جو مخالف ڪرڻو ويندو آهي. اڄ ڪيترن ماڻهن جاڻن جي راءِ آهي ته اهو مخالف بھڪائير جي راجا پنهنجي ڌيءَ لاءِ ٺهرايو هو ۽ خاص ڪار بکر راجستان ۽ ٻين هنڌن گهراڻي اهو مخالف ٺهرايو ويو هو، پر اهو مخالف انهيءَ زماني کان وٺي اڄ تائين پيرل جي نالي پٺيان مشهور آهي.

يادگارن جو بچاءُ - لارڊ ڪروڙن آچي ديهو وڃايو انهيءَ مخالف ۾، پر سڄي راءِ ننڍن ڳالهائين. پٽيون روشن ڪرائي هڪ هڪ پٽ، هڪ هڪ باسي اڪريل ۽ نيش ڪيل چتر ڏسڻ اڳو ۽ لائين چوڻ ۾ وڌاءُ ڪين ٿيندو ته اڄ پٽ ڪلا ڏسي مٿس موهيت ٿي ويو ۽ وڏي باغ ۽ ٻين کان انهن تصويرن جو نقل ڪڍائڻ لڳو. جيئن ڏينهن ۽ راتيون اتي رهيو ته اها ئي هئي لارڊ ڪروڙن جي ڪرم ۽ دل ۾ ڳڻپاءُ ته ڪنهن هٿڙي ڪلا جو بچاءُ ڪجي ۽ گهڻي ڳڻ ٿوڻ بعد هڪ قاعدو انهيءَ مخالف ۾ ويهي ٺاهيائين ته جهوني زماني جون جيڪي به نشانين، محل ماڙيون، مقبرا، مسجدون، مندر ۽ ٻيا هنڌ آهن سي سرڪار پنهنجي قبضي هيٺ آڻي ۽ انهنجي بچاءُ لاءِ سڀني نمونن جون ڪوششون وٺي. سرڪار پاران وڏيون رقمون انهيءَ ئي خرچ لاءِ جدا ڪيون وينديون ۽ انهيءَ بعد ئي ڪروڙن رپيا هيٺائين

۾ گذرندو. البت شاهي سڪ سڀ اوهانڪي هوندا. .. ۽
حقيقت ۾ شاهه جهان کي سندس پٽ اورنگزيب بند
ڪري رکيو هو... اورنگزيب کي جڏهن انهيءَ اڳڪٿي
جو پتو پيو ته گهاسيرام جي پوين کي چڱا انعام ڏنائين ۽
گهاسيرام حويلي سندن لاءِ مورثي ڪيائ. اڄ به پندف
گهاسيرام جو اولاد انهيءَ حويليءَ ۾ رهندو آهي ۽
حويلي جو نالو ”پندف گهاسيرام حويلي“ آهي.

لارڊ ڪرزن بيربل جي محل ۾

حيران ٿي ويو

لارڊ ڪرزن انگلنڊ جي شاهي گهراڻي جي نسل ۾
ويجهو هو. هـ و دوان هو ۽ سندس آشائون اوچون
هيون هنڪي ڀارت جو وائسراءِ ڪري موڪليو ويو ۽
سندس من جي مراد اهائي هئي ته ڀارت تي دبدبي
سان حڪومت ڪريان ۽ سندس حڪمن جي رئين
بيروي ٿيڻ گهرجي جن آڳاٽي زماني ۾ هند جي
مهاراجائن ۽ مغلن جي بادشاهن جي ٿيندي هئي. ۽
هندستان ۾ اچڻ بعد هـ و ساڳئي طور مان ۽ ذات سان
رهڻ لڳو.

نوٽ مغل: وائسراءِ لارڊ ڪرزن روشن دماغ هو پر
ساڳئي وقت نوٽ مغل به هو ۽ طاقت جو گهمند گهڻو
هرس. قلم جي هڪ ليڪ سان هن بنگال جو ورهاڱو

ماڻهن جي واس کي ڪير روڪي؟ منشي ڀراني شڪر
 ٿي اهر نالو اهڙو نه پئجي ويو جو اڄ تائين سندس پوين
 کي نه ”نمڪ حرام ڪوچي وارا“ ڪري ڪوٺين ۽ اڄ
 نه ڪوچي ٿي اهر نالو پيل آهي ٻيا نالا ڦريا پر نمڪ
 حرام ڪوچي جو نالو جئن جو تئن ساڳيو رهيو.

نيڪ نام حويلي: بدنامي سبب جي نمڪ حرام

ڪوچو مشهور آهي ته نيڪ نامي سبب پاسي وارو
 گهاسي رام ڪوچو پنهنجو شان اڄ نه اوچو جهليو بيٺو
 آهي. شاھ جهان جي ڏينهن ۾ گهاسي رام پندت هڪ
 مشهور جو آشي هوندو هو. پنهنجي ود يا ۾ هر هر شيار هو.
 روزانو شاھ جهان جي مکيه ڪمن ۽ ڳالهين لاءِ مهورف
 ٿيندو هو. شاھ جهان ڪو به ڪم سندس صلاح کان سواءِ
 نه ڪندو هو. وقتي پندت گهاسي رام ڪاغذ تي ڏينهن
 جا ڪم ڪارين لکي بادشاهه کي ڏيندو هو ۽ چونڊو
 هوس ته رات جو اهو ڪاغذ پڙهجي ۽ نتيجو اهو نڪرندو
 هو جو ڏينهن جا ڪيترا مکيه ڪم ڪار ڪاغذ پٽاندڙ ٿي
 نڪرندا هئا.

اڳڪٿي - پندت گهاسي رام هڪ تعويز ۾ اڳڪٿي

ڪري شاھ جهان کي ڏني هئي ۽ چيو هو اسين نه
 هيٺيون سالن کان پوءِ اهو تعويز کولج ۽ جڏهن انهيءَ
 وقت تي تعويز کوليو ويو ته لکيو پيو هو ته پنهنجو
 اولاد پنهنجو دشمن ٿيندو ۽ اوهانجو وقت بندي خاني

۴ هن هڪ پنهنجي شالدار هڪولي مٿس پوري مسجد جي ويجهو پهرائي. هڪوليءَ جون اڏايون اڏيون ۽ شالدار هيون. کين ڪنهن ڏانهن به نه هلي، مان مٿان جي طاقت ۽ وڌيڪ ۽ مرهڻا به هڪ چڱي ريت وڌو. وٺي مٿي پوئتي شڪر وڃي انگريزن پورو ٿيو، ۱۸۱۳ ۾ ٿرڊ بيمنگ ڇهين دهائي هڪ مٿي ٿيڻ تي پوري مدد مٿي پوئتي شڪر جي هئي.

انگريزن وٽ ڏانهن: دهائي جا ماڻهو پوئتي شڪر جا ڪراٽڪ ڄاڻندا هئا ته مٿس ٿاڻي هڪولي "ٿرڊ" حرام" ۽ ڪيو ۽ مٿس ڪوچي ڪي "ٿرڊ حرام هڪولي" سان مشهور ڪيو. ڪوڊ اٿان لکي ۽ انهيءَ ڪري طرف لڪ ۽ ٿرڊ "ٿرڊ حرام" ڇوڏو وڃي. مٿي پوئتي شڪر ڪي ماڻهن جي انهيءَ روش سبب ٿيڻ وٺي وٺي ۽ پنهنجن آڏن انگريزن کي ڏانهن ڏٺو ۽ ماڻهو مٿي ٿرڊ حرام هڪولي ٿرڊ ٿرڊ ۽ ٿرڊ انگريزن کيس ڏياري ڏئي ۽ اسين هڪولي ٿرڊ ٿرڊ ڪڍون.

انگريزن شهر ۽ مٿي (ڏانهن) ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ مٿي پوئتي شڪر ڪي "ٿرڊ حرام" ڇوڏو ٿيڻ تي سخت سزا ڏني ويئي. مٿي ٿرڊ ٿرڊ سان ٿرڊ ٿرڊ شهر ۽ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ مٿي پوئتي شڪر "ٿرڊ حرام" آهي ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ ٿرڊ.

ڪٿا مارايا ويا، مجاور فقير ٻاراڻو ڏٺو ته خالي جي
بيدائش هٿن لاس ڪرڻا گناهه آهي ۽ اوهين مددغز نه
هتي نه رهندا... ..

اهو ڏينهن ۽ هي ڏينهن ڦٽه پور سڪري اجاڙ
ٿي ويئي.

بچو ساقو! بچو ساقو ڪي وارو وري ويو ۽ ڪابل
جي بادشاهي ”چار دنون ڪي چاندني“ ڪمايائ،
پهرتون حڪم اهو ڪيائين ته سڀ بهشتي (بخالي) جمل
۾ وڌا وڃن جو مان آهيان اصل بهشتي، مٿان مون تي
نٿولي ڪن يا ڪو منصوبو رچين! ساء! پوءِ محل ۾ پاڻي
ڪئن آڻيون؟ ڇي پخالن بدران سرهاين ۾ امير آءِراءِ
پاڻي پري اچن. حڪم جي پيروي ٿي ويئي ۽ ٻڃي
ساقو جي حبشي زال اڳيان اميرن جون بيگمون پاڻي
پوڻا لڳيون!

اميرن کان پڇڻ لڳو بچو ته اوهانجو هيٺڙو ڇو
ڪهڙو آهي؟ ڇي اسين اوهانجا بهشتي پاڻي پو بندڙ
لڳو ڪي بهشتي لڳا ٻڌي اڇيلي وئي ويئي ۽ سڀ
امير وڌائين ڪاٺ ۾ ڇي مون ڪي بهشتي اکر ڇو باد
ڏياربانون. اها مون ئي نٿولي آهي.

سان جمنا جو نظارو ڏسي رهيو هو ته جمنا مان هڪ
بيڙي ماڻهن سان ڀريل اچي لنگهي.

لعل ڪنڊور مرضي ڏيکاري ته مون ڪڏهن به ماڻهن
سان ڀريل بيڙي ٻڌندي ڪانه ڏسي آهي. بس
لعل ڪنڊور جو ايترو چرچا ۽ بادشاهه حڪم ڏنو ته بيڙي
ماڻهن سوڌي ٻوڙي وڃي ۽ بيڙي حقيقت ۾ ٻوڙي
وئي. دهليءَ ۾ چرئي آهي ته ”بادشاهه محبت وچان
بيڙي ٻوڙي ماڻهن سوڌي.“

بهريل جو دوت: اڪبر بادشاهه جو پيارو وزير
بهريل اٽڪ دوت پٺاڻن سان وڙهڻ لاءِ لشڪر وٺي ويو
۽ اتي مارجي ويو. پر بادشاهه کي اها ڏکڻائي وارنا
ڪير ٻڌائي؟ ڪنهن کي خبر پيو ته پيئي ٿئي. آخر دربار
جي چارڻ جي سڀني شرط ورڻي. چارڻ بادشاهه اڪبر
کي هيٺين طرح بيت بازيءَ ۾ احوال ڏنو.

ڪڪ اٽڪ ۾ اٽڪ رهي - اٽڪ نه آيو هائ

سڀ شوياءَ دربار ڪي - گهي بهريل ساڻ

اڪبر پاڻ به ٽرندڙ ڪري هو. سڄو مطلب سمجهي

ويو ۽ بيت بازيءَ ۾ جواب ڏنائين:

پيٽل سون مجلس گهي - تانسين سون راڳ

ريڇا ٻول هنسي ڪيلو - گيو بهريل ساڻ

پان ۾ چنو: اول اول پان ۾ چنو ڪونه وڌو ويندو هو،

پان ۾ صرف سوپاري، ڪٽو ۽ ٻيو مصالح پوندو هو، هڪ

آيو ۽ اچي چيائين ته خدا جي گڏهه جو اهو ٻيو ڪر
 آهي. بادشاهه کيس انهيءَ ڪر لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون
 ڏياريون. تنهن ڏينهن تنهن ڪر لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون
 ڏياريون ۽ چوٿين هڏي لاءِ به هڪ سؤ اشرفيون.

دربارين سمجهيو ته درويش جي چالاڪي هيٺ
 پوري ٿي پر مڃاڻ نه ٻڌجڻ ڏينهن اهو درويش وري
 به آيو ۽ هڪ ڪر اچي بادشاهه اڳيان پيش ڪيو ۽ وري
 به هڪ سؤ اشرفيون وٺي روانو ٿيو.

دربارين کان اها ڳالهه سٺي نه ويئي تن بادشاهه
 سلامت اڳيان عرض و ڪيو ته گڏهه کي ٽنگون چار، پوءِ
 هي ٻڌجڻ ڪر ڪٿان آيو؟

سلطان فرمايو ته ممڪن آهي ته انهن ٻڌجڻ ڪرڻ مان
 ڪر هڪ ڪري ٺڳي ۽ دولاب جو هجي، ملاوي هجي،
 مونکي ته خدا جي گڏهه جا چار ڪر هائي ضرور ملي
 چڪا. اها ئي منهنجي لاءِ وڏي نعمت آهي. درباري
 دل ۾ ڪلڻ اڳا ۽ پوسريا به پر باهران چيائون ته اڍان
 ٻيلا اڍان.

ٻيڙي ٻوڙ ۾: جهاندار شاهه ۱۷۱۲ع ۾ دهلي جي

اخت لي هو. هر لعل ڪمندور ٺاهي مٿان موهف هر
 ۽ سندس سڀ اڃاڻون پوريون ڪندو هو.

هڪ ڏينهن جهاندار شاهه جڻ قلع مان لعل ڪمندور

تہ پخال پاڻي جي پري آءُ انهيءَ پخال مان پئج ڇهه
وڏا پاڻي جا پڪڙم پي ويو.

مغل بادشاهه محمد شاهه عرض ڪيو تہ هيٿرو پاڻي
۽ هيٿرو پاڻي ڪيئن ٿا پيو؟ تہ جواب ڏنو نادشاهه
تہ ائين پاڻي پيئندو تہ هتي ايران کان پهتو آهيان.
مريض ڪونه آهيان جو مريض وانگر دوا ڪري پاڻي
پيئندس! نازڪ طبيعت جي عادت پاڻ مان ڪڍو!
نادشاهه کي پيو پيت ۾ سور تہ دهلي جي حڪيم
کيس گلقد ڏنو تہ کائو. نادشاهه کي گلقد ڏاڍو وڻيو
تہ جهٽ ۾ چور ڏبوئي گلقد جو چٽي کائي ويو.

خدا جو گڏهه! سلطان ناصر الدين هڪ ڪٽو
مذهبي هو ۽ مذهب جي نالي تي ڪيل هٿن سان
خيرات ڏيندو هو.

هڪ ڏينهن هڪ درويش سندس درٻار ۾ آيو ۽
ريشم جي ڪهڙي ۾ ٻڌل هڪ هڏو سلطان کي ڏنو.
سلطان هڏو ڏسي چوڻ لڳو تہ ڏسجي ٿو تہ هي هڏو
ڪنهن جانور جو ڪر آهي.

درويش فرمايو تہ جي بادشاهه سلامت! اهو هڏو
خدا جي گڏهه جو ڪر آهي.

بادشاهه خوش ٿي کيس هڪ سؤ اشرفيون عطا
ڪيون.

ٻئي ڏينهن درويش پيو هڏو ۽ ساڳيءَ طرح ڪٽي

سڪي سگو غيرت جو! مون نه صرف اوهان جي سڀ
جي آزمائش ٿي ورتي، مون لاءِ اوهين پيو ڏي
سمان آءٌ هر اوهان ۾ ڪابه شناس ڪانه آهي.

نادر شاهي ڏهوڏا: ايران ۾ هاڻي ڪونه ٿين.
نادر شاه جڏهن دهلي ۾ آيو ته کيس هاڻيءَ تي چاڙهيو
ويو. اڳيان ماهوم هاڻيءَ کي هلائڻ لاءِ ويندو ته نادر شاه
کيس چيو ته هاڻيءَ جي واڳ منهنجي هٿ ۾ ڏي.
ماهوم جواب ڏنو ته هاڻي کي ڇڏ سان نه هلائبو
آهي پر هاڻيءَ کي ارهڻي ڪندي سان هلائبو آهي.
وراڻيو بادشاهه ته جنهن تي ساري ڪجهي ۽ انهيءَ جي
واڳ هٿ ۾ نه هجي ته اهڙي ساري نه ڪجهي. ٻنهن
چئي نادر شاه هاڻيءَ تان لهي ويو.

پڙهو نادر شاه جو پيو نونگو. نادر شاه دربار ۾
ويٺو هو ۽ حڪم ڏنائين ته پيٽ لاءِ پاڻي ڪٿي آچو. مغل
بادشاهن هي پاڻي جو بندوبست اهو هوندو هو ته
خالي دٻو ننڍي يا وڏي پاڻي جي هود ۾ وڌو ويندو
هو ۽ دٻي جي پاسن کان پاڻي سمي وڃي پوندو هو.
اهو صاف پاڻي سوني گلاس ۾ پري بادشاهن کي ڏنو
ويندو هو. دربار ۾ نادر شاه کي به انهيءَ نموني پاڻي
ڏنو ويو ته وراڻيو نادر شاه ته هي پاڻي پيئڻ جي
ڪهڙي راند آهي! حڪم ڏنائين پنهنجي بهشتيءَ کي

جھونا توار پکي توڙڪا

بيگمن تي ڏکڻاڻا: نادر شاه دهاڻي ۾ قتل ٿي
ڪرائي شاهي محل مان نڪري نيشنل يونيورسٽي ۾ پهچي ويا
خاص باغ ۾ گهرايون ۽ ڪجهه وقت انهن سان رنڱر پليز ۾
ڪرڻ لڳو. انهن جي هٿن مان شراب وٺي باهريان پيئڻ
جو ڏيکاريو ڪري شراب هٿي هٿي هاري ڦٽو ڪرڻ
لڳو ۽ بيگمن سان هٿ اٿين ڪرڻ لڳو جڏهن ڪو شراب
جي نشي ۾ چور ٿي ويو ۽ واپس ويا. بيگمن ۽
سائس رٽيون رهيون. آخر انهن شراب جي نشي وچان
پنهنجي تلوار ڪڍي پاسي ۾ ڦٽي ڪيائين ۽ وري چٽ ٿي
ڪيترن وقت باغ ۾ پيو رهيو ۽ بيگمن سندس آسپاس وڃي
رهيو يا بيگمن رهيون. نادر شاه ڪيترن وقت انهن پيو
رهيو ۽ اک ٽپت سان حالتون ڇاچي رهيو هيو آخر ٽپ
ڏيئي اٿيو ۽ سڄي بيگمن کي پار وٽ سڏي پڇيائين
تہ مون بہ ڏسڻ ٿي چاهيو تہ اوهان بہ ڪيتري غيرت
آهي. مان اوهانجي هٿ ۽ شرم سان ڪيلي رهيو هوس
پر اوهان بہ ايتري همت ۽ غيرت نہ آئي جو پريان تلوار
ڪڍي مون تي پيهوشي جي حالت ۾ پنهنجي اچاء ۾ وار
ڪريو. ڏکڻاڻا آهي اوهانجي جيوت نسي! اوهان ۽
ونشائن جي وچ ۾ تفاوت ڪهڙو؟ اوهين شاهي گهراڻي
تي داغ آهيو! مان خيال پيو ڪريان تہ چونہ مان اوهان
کي پنهنجن فوجي ماڻهن ۾ ڏٺو ڪريان ۽ دنيا سبق

هينين موني م دادا ماوليڪر آزاد پارٽ جي لوڪ سڀيا جو
پهريون اسپيڪر سامهون ويٺو آهي ۽ شري دويڊ رٽائڻ لڳو
جو هن وقت آل انڊيا ريڊيو اسٽيشن، بمبئي جو ڊائريڪٽر آهي
ٿرر ٿو ڪري ۽ ليڪڪ مهاڻي جو 'جاني' ۽ انهن سان
ويٺو آهي.

سازگی لیکر جا پیا سنڌي ڪتاب

- ۱۔ سادی : خانہ آبادی یا روئادی ؟
۲۔ دنیا جی مشہور ماٹھن جی صاحب
۳۔ عربن کھڑا حب، مٹن کھڑا معاملہ
۴۔ ملک عامدار، لال اوستا مہا پاتر ا۔ ۳ : آء عروک ۵۰ شہ
کمیٹیشن سوا ۳۳ - - - کٹرو
کوال عروج جدا - آرڈر ہو گیا

آيو ۽ باڪل قرب سان پڇيائين ته ڪيئن آهي هاڻي
تندرستي، ۽ ڇا کائيندين؟ نوجوان لڄارو ٿي چيو ته
”مون کي ڪافي ڪپي“. ٻاٻوءَ مشڪي ڏنو ۽ چيس ته
ڏاڍو ڪو نثر ٿو ڏسجين، اڃا به ڪافيءَ جي طلب.
ڇڱو مان تنهنجي اڃا پوري ٿو ڪريان، به ٿوسبت ۽
ڪافيءَ جو پيالو بس ٿيندو! ڪجهه دير کانپوءِ ٻاٻو
بيٽرر بڻجي هنجي لاءِ ڪافي کڻي آيو. ٻاٻوءَ چيس
ته ڪافي آڻڻ ۾ دير لڳم جو ڪنٽرول با آرام ۾ هجي ۽
کيس اُتاري ڪافي ٺهرائڻ واجب نه سمجهيم. اسٽو
باري مون تولا ڪافي ٺاهي آهي... ڏس نهي آهي
يا نه ۽ ڪنڊ پوري آهي يا نه؟ ائين چئي ٻاٻو مشڪندو
ڪوئيءَ مان هليو ويو.

جوان کي هاڻي هوش آيو ته دنيا جي هڪ مهان
آتما سندس لاءِ اسٽو باري ڪافي ٺاهي آهي. خوشيءَ
وچان اکين مان لڙڪ ڪري پيس. ڪيڏو نه مهان آتما
هو ٻاٻو.....

ڇڻ ٻڌي سردار وٺي پائي پٽيل اڪيون ڦاڙي
 ڦاڙي ٺهاري لڳو ۽ ڏيان سان ٻڌائين اهو سنڌي ڇڻ!
 ”ٻاڀو بنيو بيٽر ر“ - جواهر لعل ڪڍي هوڻل
 سردار پٽيل بڻيو ڌوپي ۽ ڌوڻ لڳو ڪپڙا!
 سابر مٽي آشرم ۾ هڪ نوجوان مدراسي رهڻ لڳو.
 شروع شروع ۾ هن جوان ڪي آشرم جا قاعدا قانون
 ڏاڍا ڏکيا لڳا. جهڙو مدراس ۾ کائڻو کائيندو هو سو
 آشرم ۾ کائي نٿي سگهيو. آشرم جي کاڌي تي
 هريل ٿي ڪين هو. مدراس ۾ نيم سان ڪافي پيئندو
 هو پر آشرم ۾ ڪافي ڪٿي ۽ هن جوان کي سڌ هئي
 ته ٻاڀو (مهاتما گانڌي) کي ڪافيءَ جي عادت نه
 وٺندي آهي.

ڪافيءَ جي عادت

ٿورن گھڻن ڏينهن بعد نوجوان بيمار ٿي پيو. ٻاڀو
 وقت به وقت کيس ڏسڻ ويندو هو. آهستي آهستي
 نوجوان جي تندرستي ويئي سڌرندي ۽ ٿورو ٿورو
 کائڻ به وٺڻ لڳو پر بستري ڇڏڻ جي اڃا منجهس
 طاقت ڪانه آئي هئي. ڪافيءَ لاءِ اڃا ويئي هيس
 وڌي ٻي نوجوان سمجهيو ٿي ته آشرم ۾ ڪافي ملڻ
 محال آهي تنهنڪري مات ۾ رهندو هو.

نلر نوجوان

هميشه جي دستور موجب اڄ به ٻاڀو کيس ڏسڻ

سنڌي مٿيون سان گڏ جن لاءِ شهر ۾ ويل آهي.
 مهاڻا: کيس سڀاڻي صبح جو ۴ بجي ٻار لڌا تي
 ضرور وٺي اچڻ جو سڏار واپس پائي، جو ٽمار ڳوٺو
 ڪر ۾ رڌل ٿو رهي ٿينهن کي بندوبست ڇڏي ڇڏي جي
 منوهر ٻچن ٻڌڻا جو سڏار موقعو ملي. مهاڻا، سڏار
 واپس پائي کي موڪل ڏني. ٻو کيس ڇيائين ته صبح
 جو ۴ بجي ٻار لڌا تي ضرور اچڻ.

پريات ويلي

سار جو ٻار لڌا وقت هزارين ماڻهو رهيا ٻو ٻار پات
 جي ٻار لڌا وقت ٻه سوين ماڻهو رهيا ۽ شاعريءَ جو
 واپس منڊل هڻا اوڏي مهل سڏار واپس پائي ٻڌيل
 ٻڌاڪڙو هو ته به حاضر هو. مهاڻا ڳاڙهيءَ سڏار بندوبست
 ڇڏي سڏاريءَ کي ۽ کيس ڇيائين ته اڄ ٻار لڌا
 ٿي ٿو کي ٻچن ڳاڙهو آهي. ڪا به سار جو ٽون ڪونه
 هليين. هيئن ئي ٿي ٿو کي ٻچن ڳاڙهو آهي. ٻچن ڳاڙهو آهي.
 ايسڪار ڪري بندوبست ڇڏي سڏاريءَ ۾ ڪندو
 اچي وڃي وٺو ۽ هن ٿڪيءَ تي مشهور سنڌي ٻچن
 ڳاڙهو.

ٿيڏا مڪان واه واه

ٻيٺ ڪٿ وارين ٻه ٽون

ٿيڏا مڪان عالي

ٻار ته آيا هلي سون

سردار پٽيل - لوهي انسان

ملڪ جي ورهاڱي بعد ڪانگرا جو ناڪر ڪو اسيمبلي ۾ چونڊجي آيو ۽ کيس وزير مقرر ڪيو ويو ۽ جڏهن ئي انهيءَ وزارت استعفا ڏني ته ناڪر صاحب به وزيريءَ کان چٽو ويچارو پٽيل وٽ آيو ته ڪانگرس ڪا سفارش وزير ٿيڻ لاءِ وٺان. شري واپس پائي پٽيل سندس ڳالهين ٻڌي کيس صلاح ڏني ته ڪانگرا جا اوهين رهواسي ڇو هتي وزيريءَ جي ڳالهين ۾ پيا آهيو؟ اوهين پنهنجا چانهه جا ڪيت سنڀاليو. مالڪ ٿي رهو ۽ نه هن طرح وزيريءَ جي پسن پسن ڪريو. اوهين ناڪر ڪئن ٿا وزيريءَ جي ڪٽراڳن ۾ پنهنجا هٿ ڪارا ڪريو.

سنڌي ڀڄن سردار پٽيل جون اکيون کوليون ڪراچيءَ ۾ ڪانگريس جي موقعي تي مهاڻا گانڌيءَ جي ڪتبا ٻاهران هزارن ۾ شام جي وقت ماڻهو اچي پرارٿنا وقت گڏ ٿيا. مهاڻا گانڌي ڪانگريس جي پرڏان سردار واپس پائي پٽيل کي پرارٿنا تي ترسايو ۽ کيس چيو ته هڪ ڀڄن ٻڌي پوءِ وڃجو. سردار واپس پائي کي ترسائي مهاڻا گانڌيءَ پندت چننامڻي شاستريءَ کي سڏڻ لاءِ ماڻهو موڪليو، پر پندت چننامڻي نه پرارٿنا تي حاضر هو ۽ نه پنهنجي ڪتبا ۾. مهاڻا کي ٻڌايو ويو ته پندت چننامڻي ڪن

۾ همت ڪڍي جو ڪجهه ڪڇي سگهن! انهيءَ
ماجسٽريٽ پنهنجي ڪورٽ ۾ رواج ڪڍيو ته هر هڪ
شاهد سامهون رکيل وڏي آرسيءَ ۾ نهاري شاهدي
ڏئي. ماجسٽريٽ جي هن هلت تي به ڪو اعتراض
وٺڻ جي جرئت نه پيو ڌاري.

هڪ ڏينهن سردار پٽيل کي سندس ڪورٽ ۾
ڪيس هلائڻو هو ۽ ماجسٽريٽ پنهنجي هلايل رواج
موجب شاهد اڳيان آرسِي رکائي ۽ حڪم ڪڍيو ته
آرسِيءَ ۾ پنهنجو منهن ڏسي زباني ڏئي. سردار پٽيل
انهيءَ تي اعتراض ورتو ۽ ڪورٽ کي چيو ته رڪارڊ
تي اها ڳالهه اچڻ گهرجي ته شاهد کان آرسِي اڳيان
رکائي شاهدي ورتي ويئي. ماجسٽريٽ ائين ڪرڻ
کان انڪار ڪيو ۽ چيو ته رڪارڊ تي انهيءَ ڳالهه
آڻڻ جو ضرور ڪونه آهي.

سردار پٽيل پنهنجو اعتراض چالو رکيو ۽ چيو ته
جڏهن پيا ڪاغذ پٽ رڪارڊ تي آندا ٿا وڃن تڏهن شاهد
سان واسطو رکندڙ هيءَ آرسِي به رڪارڊ تي آندي
وڃي جڏهن اپيل ڪرڻ وقت ٻين ڪاغذن ۽ ٻين سان
گڏ اها آرسِي به مٿي ڪورٽ ۾ پيش ٿي سگهي.

ماجسٽريٽ چپ ٿي ويو. جي ماجسٽريٽ پاڻ کي
سير ٿي سمجهو ته اڳيان سردار پٽيل به سوا سير ثابت
ٿيو ۽ ماجسٽريٽ ڪورٽ مان آرسِي ڪٽائي ڇڏي ۽
پٽ سردار پٽيل سان ڪو منهن نه اٽڪايو.

سردار پٽيل سيشن جج اڳيان اٿيو ۽ عرض ڪيو ته جوابدار تي جيڪو ڪيس ٻڌل آهي سو مهرباني ڪري شروع کان پڙهو ته مون کي ڪجهه پتو پوي. سرشتدار اُٿي چارج پڙهي جنهن ۾ لکيل هو ته جوابدار نالو..... پٽ..... عمر ٽيهه سال.....

اتي سردار واپس پائي پٽيل سيشن جج جو ڌيان ڇڪايو ته جوابدار جي عمر ٽي آهي ٽيهه سال ته ٻڌايو ته ٽيهه سال اڳي هن ڪهڙو گناهه ڪيو ۽ ڪيئن ڪيس ۾ مهنا سزا ملي.

حقيقت ۾ ٽيهه سال اڳي جوابدار ماءُ جي پيٽ ۾ ۾ مهنا قيد هو. ڇا انهيءَ آڌار تي ڪيس سزاياب ڪيو اٿو؟

جج، سرڪاري وڪيل ۽ سپرنٽينڊنٽ جي هٿن مان جڙ ته ڪجهه ڪري پيو ۽ جوابدار کي ڇڏيو ويو. جوابدار کي حقيقت ۾ گوري سپرنٽينڊنٽ جنهن ڪوڙي الزام هيٺ اڙايو هو سو اهڙو ته پشيمان ٿيو جو نوڪري ڇڏي ولايت هليو ويو.

سير جو سوا سير - سردار پٽيل !

تن ڏينهن ۾ سردار واپس پائي پٽيل اڃا وڪالت ڪندو هو. گجرات ۾ انهيءَ وقت هڪ گورو ماجسٽريٽ بلڪل گهمندي ۽ تند مزاج مقرر ٿي آيو. هو سڀني وڪيلن کي پيو لفظ پڙهندو هو پر وڪيلن

سهرڙائيندڙن وٽ وڃ وڃي ۽ باس ته ٿيهر سال اڳي
مون کي ۹ مهنا جيل جي سزا مليل آهي. اوهين ٻين
کان پوڻا پڇا ڪريو، مان باس پاسيان ٿو، مهر ٻائي
ڪري منهنجي ڀڄو ڪري ڇڏيو. گوري سهرڙائيندڙن
کي ته ڪمندو ٿي اهو هو ۽ انهيءَ قبوليت جي آڌار
تي جوابدار تي هيٺين ڪورٽ ۾ ڪيس هليو.

اوپتو شري ولپ ڀائي بيمار ٿي پيو ۽ ڪيس
هلائي نه سگهيو ۽ جوابدار کي ڇهه مهنا جيل جي سزا
اڀي ويئي ۽ آڌار اهو ته ٿيهر سال اڳي به هن ماڻهو
۹ مهنا جيل ڪاٽيو هو ۽ اها باس پاسيان ٿيس.
ولپ ڀائي کي جڏهن سزا جي سڏ ملي ته دڪه ٿيس،
ڪوشش وٺي جوابدار کي ضامن ٿي آزاد ڪرايائين ۽
سيمشن ۾ اپيل داخل ڪرايائين. سيمشن ڪورٽ ۾ ڪيس
جي اپيل جو ڏينهن آيو. سردار ولپ ڀائي پٽيل بچاءُ
جو وڪيل ٿي حاضر هو. سرڪاري وڪيل جوابدار
تي ڪيس انهيءَ ڳالهه تي بهاريو ته جوابدار عادتي
ڏوهاري آهي هن پاڻ باس پاسيان آهي ته ٿيهر سال
اڳي مون کي ۹ مهنا جيل مليو هو. جڏهن جوابدار
خود اها ڳالهه قبول ٿو ڪري ته جوابدار جو وڪيل
اسان جو دوست ولپ ڀائي پٽيل ڪهڙي آڌار تي
سندس بچاءُ ڪرڻ ٿو چاهي؟ ائين بحث ڪري
سرڪاري وڪيل ويٺو.

..... مهاتما کي ڏنائين.

ڏنائين ته مهاتما جهڙو اوچ اڳوان پٽ تي ويهي
ڪهڙو نه سادو ڪاڌو ويندو کائي.

سندس نرم دل تي ڏاڍو اثر پيو ۽ مهاتما ۾ شرڌا
ٿي ويس. پوءِ ته سروجني ويئي مهاتما گانڌيءَ جي
ويجهو پوندو ۽ جنهن سادي ڪاڌي کان کيس
ڪراهن پئي آئي سو هٿن سان ناهي چيل ۽ چيل
کان ٻاهر مهاتما کي ڪارائيندي هئي. اها هئي
سروجني جي پهرين ملاقات!

سردار جي وڪالت

سردار ولي پائي پتيل جڏهن وڪالت ڪندو هو
تڏهن هڪ ريلوي انسپيڪٽر عداوت جو شڪار ٿيو
۽ ريلوي (گوري) سپرنٽينڊنٽ مٿس چوريءَ جو
ڪوڙو الزام آندو ۽ کيس گرفتار ڪرايو. سپرنٽينڊنٽ
ڪوڙو کيس ته ناهيو پر کيس کي پڪي ڪرڻ لاءِ
شاهديون ۽ ڳالهائون ڳولهن لڳو ته اڳي ڪڏهن هن
ماڻهوءَ کي گناهه ڪيا آهن ڇا؟ جوابدار انسپيڪٽر
کي انهيءَ ڳالهه جي سڌ پئجي ويئي ۽ سردار ولي پائي
وت لنگهي آيو ته ڪيئن سپرنٽينڊنٽ مون کي
اڙائڻ لاءِ وڌيڪ شاهديون هٿ ڪرڻ ٿو چاهي.
جوابدار جو ولي پائي پتيل جي هوشياريءَ ۾ پورڻ
وشواس هو. سردار کيس صلاح ڏني ته تون خود

پتيل ويو پنهنجي زندگيءَ ۾ ڦيرو آڻيندو ۽ گانڌيءَ جي سنگ ۾ اچي سون ٿي چمڪيو ڀارت ۽ دنيا ۾ ...

سروجنِي دهلجي ويئي

سردار ولي ڀائي پتيل وانگر ديوي سروجنِي نٿو ٿي. ائين پهرين گڏجاڻيءَ سان مهاڻا طرف ڇڪجي ويئي. مهاڻا گانڌي جنگ جي ڏينهن ۾ ڪجهه وقت انگلنڊ ۾ هئا. ديوي سروجنِي نٿو ٿي ٻين ۾ پلٽڻ جي سهايتا ۽ دوا درمل جي کاتي ۾ ڪم ڪري رهي هئي. ٻڌو هئائين ته ڏکڻ آفريڪا ۾ گانڌي به ملٽري جي شيوا پنهنجي مل ڀتي ڪندڙ ٿولي سان ڪئي هئي. سروجنِي چاهيو ته مان وڃي ڪانگرس ڪم جي باري ۾ صلاح مصلحت وٺان.

آئي مهاڻا جي جاءِ تي، پريان ئي ڏٺائين ته پنهنجي ميزبان جي جاءِ ۾ پلنگ ڪرسيون ڇڏي گانڌي پٺ تي آسٽي وڇائي در جي سامهون ويٺو آهي. ويٺي نيرط ڪيائين. نيرط ڪهڙي هئي؟ ڪانهي، مڱڻي، ڪچور ۽ ٻيو ڪجهه اهڙو سستو ۽ سادو ميوو. ديوي سروجنِي کي ڏسي چيائين ته اوهين آهيو سروجنِي نٿو ٿي بلبل هند. ڀلي آيا، ڪجهه ناشتو ڪندا؟

سروجنِي ناشتي جي آڇ ٻڌي دهلجي ويئي ته ڇا اها ڪانهي ۽ مڱڻي ڪاڻي پوندم؟ پر يڪدم دل جهلي چيائين ته مونکي ناشتي جي گهرج نه آهي.

شري ماوندڪر ۽ شري ولپ ڀائي پنڌل ٻولي ڪتاب
 ۾ اوج جي راند ڪري رهيا هئا ته ماوندڪر مهاڻا
 گانڌي کي ايران ايندو ڏٺو، اهو سال هو ۱۹۱۶ جو،
 مهاڻا کي هڪ ڏولي ۽ ڪچي ۾ ڄامو ۽ مٺي تي هڪ
 وڏو پکڙ (پٽڪو) پڌل هو. شري ماوندڪر اوج راند
 ڪري بند ڪئي. شري ولپ ڀائي کي ڇهائين ته
 گانڌي ٻيو آهي.

ولپ ته گانڌي آهي لو ته اسان جو انهيءَ ۾ ڇا
 وڃي. اسين راند جو بند ڪريون؟

شري ولپ ڀائي ٻڌو هو ته ڏکڻ آمريڪا جو ڪم
 ڪندڙ هڪ موهنداس ڪرمچند گانڌي احمدآباد ۾
 آهي رهيو آهي. پر کيس ڏٺو ڪين هئائين.

انهيءَ شام جو هال ۾ هئي مهاڻا جي رڪيل ٿريو-
 سهڻي وڪيلن کي ايندڙ ملي ته ميٽنگ تي اچو. پر
 شري ولپ ڀائي پنڌل چوڻ لڳو ته ڀلا هي پکڙ ڇا
 ڳالهائيندو پر ڪهڙن جي زور ڀرڻ تي شري ولپ ڀائي
 به ميٽنگ ۾ ٿريو-پر ٻڌڻ ويو. مهاڻا ڏکڻ آمريڪا ۾
 هندوآسين مٿان ٿيندڙ ظلمن جو داستان سڙ ۾ پيش
 ڪيو. ٿريو-پر ٻڌي شري ولپ ڀائي تي اثر پيو ته هن
 پکڙ جي مغز ۾ ڪيڏي نه شڪتي سمايل آهي ۽ سندس
 لفظن ۾ ڪو جادو ڀريل آهي ۽ ڪيڏي نه منجهس ڇڪ
 آهي. هڪ ئي نظر سان نهال تي ويو. شري ولپ ڀائي

وڌن ماڻهن جون وڌيون ڳالهيون

ننڍي هوندي سردار پتيل جون ڪي چالاڪيون!

دادا ماڻوڪر ٻڌايو ته سردار پتيل ننڍي هوندي کان ئي چالاڪ هو. اسان ٻئي گڏ سڪول ۾ پڙهندا هئاسي. هن چيو ته سردار واپس پائي پتيل پڙودي ۾ جڏهن مئٽرڪ ڪلاس ۾ هو ته سنسڪرت ڇڏي وڃي گجراتي جي وشيه ڪنڀائين ۽ گجراتي ڪلاس جي اڌياپڪ (ماسٽر) شري چوڻالعل وٽ پڙهڻ لاءِ جڻن ئي ڪلاس ۾ آيو ته اڌياپڪ شري چوڻالعل مٿس ننڍي ڪري چيو ته اچو مهاڀرڻ اوهين سنسڪرت ڇڏي گجراتي پڙهن ٿا چاهيو. ڀلي آيا. ڇا اوهانڪي اها سڌ ڪانه آهي ته سنسڪرت سکڻ کان سواءِ گجراتي اچي ڪانه سگهندي آهي. اڌياپڪ انهيءَ بعد واپس وديارٿيءَ کي سنسڪرت جون ڏاڍيون خوابيون ٻڌايون، پر واپس تي اثر ڇو ٿو پوي ۽ جڏهن اڌياپڪ گهڻو گهڻو چيس ته جواب ڏنائين ته جي مون جهڙا اوهان وٽ گجراتي نه پڙهن ته پوءِ اوهين جيڪر پاڙهيو ڪنڪي؟ پاڙهيو ڇا؟

انگن لڪڻ جي سزا

وديارٿيءَ جي هٿڙي ڏينڀائي ڏسي شري چوڻالعل اڌياپڪ غصي ۾ اچي ويو ۽ چيائين ته سپاڻي ۱ کان ۱۰۰

ج-ي مدبرن ۽ ٻين پارليامينٽ ج-ي ميمبرن جون
 ڪيتريون ئي عجيب و غريب ڳالهائون، ٽوڻڪا ۽ لطيفا
 ٻڌايا جي آئينده جي اُٻن لاءِ هن خواهه هن کان پوءِ
 ايندڙ ڪتابن ۾ درج ڪبا. پر ٻئي دفعي، جو نه ته
 ته هيءُ ڪتاب تمام وڏو ٿي ويندو.

ڏهه - ٻارهان سال اڳ هڪ اهڙو ڪتاب
 ”ملڪ جا مدبر - ٻال اوسٽا ۾“ شايع ڪيو هوم،
 جنهن ۾ انهن ليدرن جو بچڻ يعني ننڍيون ڳالهائون
 ڏنيون هيون، جيئن ته اهو ڪتاب ماڻهن کي ڏاڍو
 وڻيو ته ان جا ۲-۳ ڀاڱا Series ۾ ”مينگهان ٻائي
 ساهتيه منڊل مالا“ جي نالي سان ڇپائي ظاهر ڪيم.
 هيٺيئر ”سند - هند ڪتاب گهر“ جي نالي سان
 وري شروع ڪيان ٿو، ڇاڪا ته ”سند - هند ڪتاب
 گهر“ جي نالي سان بندي جا ڪيترائي انگريزي
 ڪتاب شايع ٿي چڪا آهن. ان وقت سنڌي ڪتابن
 جو چنڊو بلڪل ٿورو رکڻو پيو يعني سال لاءِ ۳ روپيا
 پر هن وقت مهاڻگائيءَ ڪري ۵ روپيا رکجي ٿو جيئن
 صفحي ۲ تي ڏيکاريل آهن ۽ انگريزي ڪتابن جو ڏهه
 روپيا آهي. پڙهندڙن کي جيڪڏهن هيءُ ۽ هن کان
 پوءِ نڪرندڙ سنڌي خواهه انگريزي ڪتاب پسند پون
 ته مهرباني ڪري ساليانو چنڊو ڏياري موڪلين.

مهاڳم

هيءَ سن ۱۹۴۷ع جي ڳالهه آهي، جڏهن هندستان جو ورهاڱو ٿيو ته بندي جي بدلي سکر سنڌ مان احمدآباد ٿي. جيئن ته ان وقت احمدآباد ۾ هڪ زبردست نماءُ چالو هو ۽ مان گورنمينٽ آف انڊيا (هند سرڪار) پاران پبلستي آفيسر هوس ته ان موقعي تي ڪيترن ئي گجرات جي وڏن ماڻهن جهڙوڪ مهاڳما گانڌي، سردار پٽيل، مرار جي ديسائي، ڪنڊويائي ديسائي، وساورا، ڊووي صاحب مزدور مهاڳن جا ليڊر ۽ دادا مولنڪر سان ملاقاتون پي ٿينديون هيون ۽ احمدآباد ۾ سابرمتي آشرم جي هجڻ ڪري ڪيترائي ٻيا اڳواڻ پڻ جهڙوڪ مهاڳما نهر، جڳمهر رام، گلزار يلعل ٽنڊا وغيره پيا ايندا ويندا هئا، جو اوهين هن ڪتاب ۾ ڏنل فوٽي مان ڏسي سگهو ٿا ڇاڪاڻ ته مان احمدآباد ۾ ۷-۸ سال ايمپلائمينٽ ايڪسچينج جي پبلستي آفيسر جي حيثيت ۾ رهيو پيو هوس.

دادا مولنڪر آزاد ڀارت جي لوڪ-سيا جو پهريون اسپيڪر هو ۽ سندس گهر احمدآباد جي ايلس برج جي ڀرسان هو جتي آءُ اڪثر ايندو ويندو هوس، جيئن ته گجرات ۾ کيس سڀيئي دادا - دادا ڪري عزت وڃان سڏيندا هئا ته آءُ به کيس دادا ڪري چوڻ لڳس. هن ۽ ٻين اڳواڻن پنهنجي خواه پراڻي باري ۾ گفتگوءَ جي دوران ۾ ڪيترن ئي ملڪ

سنت - هند ڪتاب گهر جو شاندار پروگرام

جون ۱۹۶۸

پهر يون چاپو

عمر ڀر جو چندو

ساليانو چندو

ايڪونجاھم روپيم

پنج روپيم

هر مھني هڪ ڪتاب ڪڍيو ويندو

نئون ڪتاب

پتڪڙو پنچتنتر

ڀاڳن ۾

[پنجن جائڪن (لوڪ ڪٿائن) جو ڪتاب]

جنهن ۾ پکين، پسن ۽ جيتن جون آکاڻيون ڏنل آهن

وڌن ماڻهن جون وڌيون ڳالهيون
 ننديون
 عرف

آدرشي پرشن جا آدرشي پرستار

پروفيسر گدو

جلد هڪ هزار
 پاڻو ۱

قيمت: پئسا ۱-۰۰ روپيه
 پاڻن ۾

پرڪاشڪ:

رهميش گروڌاري لعل هر جاڻي

بلاڪ نمبر ۱۹، گهر نمبر ۱۱۱، الهاس نگر ۵.